

magazin istoric

APARE DE 50 DE ANI

APRILIE 2017

magazin istoric

APARE DE 50 DE ANI

APRILIE 2017

SUMAR

aprilie 2017

4 Profesiune de credință

5 Pe-un picior de plai...

Străini despre identitatea
noastră

I.-A. POP

10 Cum a găsit „Cloșca cu pui de aur“ drumul spre casă Inventarul sovietic al restituirii din 1956

C. TĂNĂSOIU

15 Amintiri dintr-o casă ce nu mai există Părintele Anania

M. CAZACU

21 Antonescu într-un muzeu moscovit I.G. ANDREI

24 Duhul Sfânt lovește Securitatea Doi „măgari“ stârnesc furia „iubitului conducător“

F. BANU

29 Un medievist în „Solidaritatea“ H.B. SAMSONOWICZ

31 Invitație pe domeniul Florica Un album necunoscut E. BĂDESCU

33 Historia magistra vitae est Perenitatea unui concept M.E. IONESCU

39 Din istoria plagiatului la români Victimă: Andrei Oțetea A. SPÂNU

A FOST ODATĂ
CA NICIODATĂ

41 Ziua pelinului, ziua bețivilor... G. ROȘU

IUBIRI CELEBRE

44 Friedrich Schiller între două surori F. DOLGHIN

magazin istoric

Anul L – serie nouă – nr. 4 (601)

aprilie 2017

www.magazinistoric.ro

e-mail: mistoric1967@yahoo.com; mistoric@gmail.com

Revista figurează în baza de date EBSCO, din S.U.A.

1 În Biblioteca Institutului de Istoria Artei „G. Oprescu” domnul Adrian-Silvan Ionescu a descoperit de curând un album necunoscut realizat de litograful Alexandru Asachi, fiul lui Gheorghe Asachi. Una dintre planșele acestuia prezintă militari din trupele de infanterie care iau cu asalt o clădire. Ofițerul îi conduce cu sabia în mână, iar militarii au ranița în spate

2 Charlotte von Lengefeld (1766 – 1826), o tânără ce frecventa cercurile literare ale Weimarului, oraș considerat atunci Atena Germaniei, i-a devenit soție marelui scriitor Friedrich Schiller în 1790, echilibrându-i viața tumultuoasă până la sfârșit. L-a iubit, l-a sprijinit în activitatea literară, la fel cum și-a iubit și sora, Caroline, deopotrivă îndrăgostită de Friedrich (tablou de pictorița germană Kunigunde Sophie Ludovike Simanowiz, contemporană lor)

3 Faraonul Ramses al II-lea a construit pentru soția sa Nefertari un templu în apropierea celui ridicat pentru el la Abu Simbel. A fost una dintre cele mai cunoscute regine egiptene, avea o educație aleasă, știa să scrie și să citească, lucru rar în acea vreme. Iată cum apare zugrăvită pe pereții mormântului din Valea Reginelor

4 Între comorile de artă returnate de U.R.S.S. în 1956, dintre cele evacuate în timpul Primului Război Mondial la Moscova, pentru a fi puse la adăpost de pericolul capturării de către armatele Puterilor Centrale și reținute acolo din ordinul lui Lenin, se numără și această splendidă ferecătură de carte, aflată în colecțiile Muzeului Național de Artă al României, căruia îi mulțumim pentru posibilitatea de a o reproduce

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932 – 1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BĂRINDEL**,
academician
DINU C. GIURESCU,
academician
IOAN-AUREL POP

Redactor-șef
Dorin Matei

Consilier editorial
Florentina Dolghin

Redactori:
Alexandru Pițigoi,
Theo Stănescu-Stanciu

Director economic
Doina Pascu

Corectura
Georgeta Apreotessei

Machetare
Monica Șerban

Difuzare
Constantin Petrescu

Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Măărăcineanu, nr. 1 – 3,
sau strada Victor Eftimiu, nr. 2, etaj III,
camerele 11–14, Sectorul 1, Oficiul poștal nr.
15, Căsuța poștală 15 – 702, Cod 010155,
Telefon, Fax: 021.315.09.91, 021.312.68.77

DUPĂ 50 DE ANI

O jumătate de secol, adică 50 de ani, adică cinci decenii, adică 601 numere de revistă, adică peste 52.000 de pagini, adică 2.404 coperte...

Așa se poate rezuma în cifre seci existența de 50 de ani a revistei noastre. Povestea începuturilor a fost spusă în numărul special editat împreună cu revista din aprilie 1997, la împlinirea a 30 de ani de existență. Dintre cei ce au trăit momentul de început prea puțini mai sunt în viață.

Pornită la drum pe un val de entuziasm și cu un succes la public cum puține publicații de la noi au cunoscut, mai ales în acei ani, *Magazin istoric* – născut dintr-o idee a profesorului Titu Georgescu, inspirată din publicațiile similare pe care le văzuse în Occident – era un unicat în peisajul publicistic al țărilor „de democrație populară”. Ideea a fost adoptată de propaganda de partid, într-un moment în care se căuta prin orice mijloace îndepărtarea de modelul sovietic și recuperarea, doar în dozele convenabile regimului, a tradițiilor istorice. Șansa revistei a fost să aibă în fruntea sa doi oameni inteligenți. Alături de paginile închinat partidului conducător și geniului din fruntea sa, cititorul revistei a găsit memorii ale oamenilor politici care făcuseră România mare, imagini cu chipurile suveranilor și prim-miniștrilor sau ale altor politicieni din trecut, imagini ale străzii cu oameni bine îmbrăcați și veseli – nu așa cum pretindea propaganda că s-ar fi trăit în „întunericul regimului burghezo-moșieresc” –, imagini ale vechiului București atunci când buldozerele îl puneau la pământ, pagini de istoria Bisericii când bisericile Bucureștiului erau rase. Nicolae Minei – care a impus rigoarea și disciplina fără de care o publicație nu poate exista – și Cristian Popișteanu – care stăpânea arta supraviețuirii fără compromisuri majore – i-au stabilit profilul ce avea să îi asigure continuitatea și după decembrie 1989 și au adus în paginile revistei semnături de prestigiu.

Dar mai ales au impus tuturor celor care au lucrat la *Magazin istoric* respectul pentru cititor și simțul răspunderii față de ceea ce apare în paginile revistei. O publicație de cultură istorică are o răspundere mai mare decât una de profil științific. Ea se adresează unui public pasionat de istorie, dar care nu are studiile de specialitate pentru a judeca veridicitatea informațiilor dintr-un articol. Respectul față de cititor vine și din evitarea tratării istoriei ca pe o telenovelă, ca pe un subiect de scandal. Vine și din recunoașterea greșelii atunci când apare, un obicei dispărut din presa autohtonă post-revoluționară.

De 50 de ani *Magazin istoric* este o revistă care are un program propriu, chiar și atunci când factorul politic îi impunea și unul oficial. Ne-am propus să aducem o doză de calm într-o lume ce devine tot mai agitată și care se dozează parcă tot mai mult cu *breaking news*-uri făcute din orice. Să arătăm că omenirea a trecut prin multe momente uneori poate mai grele decât cele pe care le traversăm noi, dar a supraviețuit. Să încercăm să transmitem învățăturile istoriei, chiar dacă istoria de până acum ne-a arătat că, și la noi, dar și pe alte meleaguri, nici politicienii, nici societățile nu le-au luat în seamă. Să ne ajutăm cititorii să nu se lase manipulați, mai ales în vremurile din urmă, când tocmai abundența de surse de informare și accesul nestânjenit la informație – pusă pe internet fără să mai treacă prin corecta cenzură a unui om de specialitate, cum se întâmpla cu pagina tipărită – pare că face procesul de manipulare mult mai ușor de înfăptuit.

Aceasta ne-a fost și ne este profesia noastră de credință și vom continua să o facem, atâta vreme cât veți avea nevoie de noi.

La Mulți Ani, iubiți cititori!

49 Uniformele
lui Cuza
în albumul lui Carol I

*Un album necunoscut
de Alexandru Asachi*

A.-S. IONESCU

**AȘA VĂ PLACE
ISTORIA?**

52 1969. Liderii
de la București
prezic sfârșitul
dominației sovietice

M. RETEGAN

**AVANPREMIERĂ
EDITORIALĂ**

57 Comentarii
cu Lucian Blaga
despre Acordul
de la München

O. VOROBCHIEVICI

EXCLUSIVITATE

60 Colaborează
românii,
nu colaborează...

*Operațiuni SOE
în România, 1939 – 1941*

D. DELETANT

65 Milenii, secole
și o lună într-o pagină

66 50 de ani
în 50 de întrebări

Concurs Magazin istoric

67 Așa am început

M. ȘTEFAN

69 Pe dinafară
rotund,
pe dinăuntru pătrat
Anul Cocoșului de Foc

A.E. BUDURA

74 Un
„Drept al popoarelor“
Constantin I. Karadja

**O. TRĂSCĂ,
S. OBIZIUC**

79 Pe vremuri
oamenii își trimiteau
scrisori

George Enescu, din exil

G. FILITTI

INEDIT

82 Depart
de linia întâi

*Din vremea
Marelui Război*

**ȘT. POPESCU-
FILUTZĂ,
T.D. LAZĂR**

88 Călătoria
unui templu

Abu Simbel

**T. STĂNESCU-
STANCIU**

**HOOVER
INSTITUTION**

93 1949. Comitetul
Național Român
dă seama

RUBRICI

85 În București,
acum 50 ani

64 Pentru biblioteca
dumneavoastră

92; 94; 95

**Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog**

Imagini ale unor români din Transilvania, din secolul al XVIII-lea: țărancă „valahă” în costum de casă și român...

împiedice să rămânem noi înșine, adică români, în ciuda „fraților” mai mari care ne tot veghează, sfătuiesc, dojenesc și sărăcesc. În acest context nefast, continuăm să vorbim despre identitate și unire la români, convinși că nu din pricina lor am avut de suferit în istorie. Dimpotrivă!

Unirea politică a românilor, înfăptuită relativ târziu, a fost precedată de o unire culturală și intelectuală, prezentă cum a spus poetul „în cuget și simțiri”, iar această unire spirituală timpurie s-a datorat vechii identități etnice făurite încă din Evul Mediu în mințile românilor, ale unora dintre români. Acest fapt este o simplă constatare și nu are în el nimic spectaculos, dar unii contemporani continuă cu obstinație să nu-l accepte. Un motiv al acestei respingeri se bazează pe o prejudecată răspândită: dacă statul român unitar este relativ tânăr, acesta născându-se abia între 1859 – 1918, atunci și identitatea etnică/națională trebuie să fie de dată recentă. Or, identitatea se manifestă independent de statul național unitar și cu mult înainte, chiar de la finalul etnogenezei, de când străinii îi remarcă pe români că există

și-i numesc valahi (cu multe variante) și de când românii se numesc pe sine români (sau rumâni).

Identitatea românilor se manifestă prin limbă, origine, credință, spațiul de locuire, tradiții, obiceiuri și alte forme și formule de viață specifice.

Cea mai izbitoare formă de diferențiere a oamenilor este limba vorbită de ei. Cel care nu-mi înțelege limba devine prin excelență străinul, celălalt, poate chiar inamicul; dacă vorbește altă limbă înseamnă că este altfel, că este altceva, că aparține altui grup, numit cel mai adesea „altă națiune”.

Originea este și ea foarte importantă, fiindcă orice om de când are conștiința de om se întreabă de unde vine, din ce strămoși, din ce neamuri; la fel fac și comunitățile care au caracteristici comune: se întreabă din ce alte comunități se trag, din ce amestecuri s-au format, ce grupuri le-au conferit identitate. Membrii acestor comu-

nități dau, de milenii întregi, și răspunsuri, științifice sau mitice, reale sau imaginare, unele aflate la limita între adevăr și legendă. Nici nu contează, până la un punct, dacă originea unei națiuni este reală sau imaginară, ci contează rolul originii în coagularea grupului respectiv.

Credința religioasă este și ea decisivă pentru identitatea națională. Deși marile credințe sunt universale și nu fac distincții etnice între oameni, practic lucrurile se derulează altfel, încât credința ajunge să fie o puternică marcă identitară. Felul de a crede în Dumnezeu este diferit la italieni față de polonezi sau la ruși față de români, cu toate că primele două popoare aparțin împreună catolicismului, iar ultimele două aparțin ortodoxiei. Fondul este comun, dar formele de manifestare sunt specifice.

Pământul locuit de o națiune capătă caracteristicile acesteia, dar și creează particularități. Muntele, colina, câmpia, valea, codrul, vălurile spațiului, oscilația dintre spațiul teluric și cel cosmic,

... preot,...

MĂRTURII STRĂINE DESPRE IDENTITATEA ȘI UNITATEA ROMÂNILOR

Academician IOAN-AUREL POP

A scrie astăzi despre identitatea și unitatea românilor este aproape la fel de riscant ca în anii proletcultismului, când ordine venite de la Răsărit ne opreau manifestările naționale, obligându-ne să construim „internaționalismul proletar“. Atunci, toți artizanii României interbelice care mai erau în viață, de la Iuliu Maniu la Silviu Dragomir și de la Gh.I. Brătianu la Constantin C. Giurescu, au fost trimiși la Canal, la Sighet ori în alte locuri ale morții, au fost interziși, sub cuvânt că erau „naționaliști“. Autoproclamați „lideri de opinie“, „politicieni“, „jurnaliști“, „intellectualii subțiri“ sau „eseiști“ fac astăzi cam același lucru cu susținătorii ideii naționale, în numele aceluiași idealuri „internaționaliste“, rebotezate. Acești lobby-iști se rușinează și ne rușinează în raport cu propriul nostru popor și vor să scoată din dicționare termeni precum unire, națiune, suveranitate, identitate, patrie sau țară. Cei care folosesc și explică astfel de noțiuni sunt catalogați drept „naționaliști“, „comuniști“, „ramoliți“ și destinați „lăzii cu gunoi a istoriei“.

Numai că o mare parte din Europa de-acum, ca și S.U.A. – cu lideri politici orgolioși, care se închid în sine și-și exhibă în chip ritos naționalismele, extremismele, xenofobia – îi contrazic pe acești „toboșari ai vremurilor noi“, iar pe noi, românii, ne determină să fim vigilenți și să ne cunoaștem mai bine pe noi înșine, să știm și să învățăm cum am trăit, cum am supraviețuit și cum am construit România.

Columna lui Traian din Roma, unul dintre documentele întemeierii noastre ca popor

A fi și a gândi național sau patriotic înseamnă a-ți iubi țara și poporul în mijlocul altor țări și popoare, alături de ele și împreună cu ele. A fi naționalist înseamnă a proslăvi națiunea ta, fără să-ți pese de alții. A fi naționalist xenofob semnifică a-ți ridica în slăvi națiunea ta și a urî alte națiuni. A fi șovin se traduce prin cultivarea ideologiei urii dintre popoare, a superiorității unei/

unor națiuni în raport cu alta/alte.

Românii, de-a lungul vremii, au trăit provocările tuturor acestor forme de manifestare a identității (etnice), dar, nu fără anumite derapaje, și-au păstrat cel mai adesea echilibrul. Numai că unii „ideologi“ contemporani încearcă să ne convingă, mai mult prin sofisme și silogisme, că orice fel de comunitate națională și mai ales a noastră,

românească este perimată și periculoasă și că soarta noastră este aceea de a fi conduși (recte manipulați) de alții, „puternici“, „avansați“ și „deștepți“. Știm asta, din păcate, din întreaga noastră istorie, cunoaștem destinul popoarelor și națiunilor mărunte, „mizeria micilor state din Europa de Est“ (ca să folosim titlul unei cărți a lui Bibó István), dar trista experiență de mai sus nu poate și nu trebuie să ne

Aloisio Gritti

din interiorul arcului Carpaților cu cei din afara acestui perimetru, ci chiar de posibilitatea unirii Maramureșului cu Moldova, pe baza unității de limbă, confesiune și tradiții. Iar acest fapt s-ar fi putut întâmpla pe la jumătatea secolului al XVI-lea, „cu vreo ocazie”, iar ocazii nu lipseau.

Sunt zeci de mărturii din secolul al XVI-lea din care reiese că străinii știau de identitatea românilor, de latinitatea lor. Mai mult, unii dintre acești martori străini spun că au aflat despre originea romană a românilor de la românii înșiși, care se chemau pe sine romani, mândrindu-se cu acest fapt. Astfel, solul-diplomat Tranquillo Andronico (1490 – 1571) – susținătorul aventurierului venețian Aloisio Gritti (*Magazin istoric*, nr. 10/2001) – spune despre români că „și acum se numesc pe sine romani” (*Et nunc se Romanos vocant*). Firește, ei se numeau români, dar pentru italian aceasta suna ca romani.

Un alt italian, secretar al lui Aloisio Gritti, anume padovanul Francesco della Valle

(mort după 1545), după ce a stat de vorbă cu românii, spune că aceștia „se cheamă în limba lor romani, pentru că zic a fi venit din vechime de la Roma”; padovanul spune același lucru și despre limbă, pe care românii nu o numesc valahă (*valacca*), ci romană (*Sai tu Romano?*), ea semănând cu italiana. De altfel, Francesco della Valle vorbește și despre conștiința romanității românilor, constatată direct, pe când era găzduit la Mănăstirea Dealu, ai cărei călugări le-au povestit

italienilor „toată istoria așezării locuitorilor din această țară” și cum „împăratul Traian, învingând și cucerind această țară, a împărțit-o între soldații săi și a prefăcut-o în colonie romană, încât aceștia, trăgându-se, după cum se spune, din vechi [coloniști], păstrează numele de romani”.

Și mai elocvent este transilvăneanul Johannes Lebel (circa 1490 – 1566), părintele istoriografiei săsești, care spune că numele de *Valachus* este dat de străini românilor, că aceștia sunt de fapt „italieni romani” (*Romanenses Italiani*), că sunt numiți în chip popular ca atare (*Romuni*), că limba lor este romană, că ei înșiși au păstrat numele de roman, care li se cuvine.

Un alt umanist, transilvănean prin adopție, dalmatul (croatul maghiarizat) Anton Verancsics sau Verantio (1504 – 1573), episcop de Alba Iulia (devenit apoi cardinal și vicerege al Ungariei habsburgice, sub urmașul lui Ferdinand I), spune și el că „valahii se numesc pe

sine romani” (*Valacchi, qui se Romanos nominant*) și exemplifică: „Întrebând ei pe cineva dacă știe valaha: oare știi, spun, romana? și [când întreabă] dacă este valah îl întreabă: dacă este roman?”

În același mod scriu polonezul Stanislav Orzechowski, comentând evenimentele anului 1552 (el spune că românii sunt născuți din italici romani, că în limba lor se cheamă *Romini*, din *Romanis*, iar în polonă *Wloszy*, ceea ce înseamnă *Italici*); francezul Pierre Lescapier, care a străbătut Transilvania în august 1574, spune că românii se consideră adevărați succesori ai romanilor și că își numesc graiul lor *romanechte*, adică *romain* = roman. La fel, autorul anonim al descrierii Moldovei din 1587, venit cu rol misionar, constată că acești oameni, „amici ai numelui *Romano*”, au părerea că descind din *Romani* și se cheamă între ei *Romani*. Alte două mărturii, de data aceasta interne (ca și a sasului Lebel), sunt semnificative. Una aparține umanistului sas maghiarizat Gaspar Helth (Heltai; mort în jurul anului 1579). Acesta spune că, în Transil-

Stanislav Orzechowski

... orășeană și român din Haleg,...

susurul apei, marea, „râul, ramul” – cum ar zice Eminescu – ajung prieteni cu oamenii locului, le dau vigoare și siguranță.

Tradițiile și obiceiurile cuprind o paletă largă, de la felul de a ne îmbrăca până la cântatul doinei, de la felul de a colinda și umbla cu steaua până la exprimarea dorului, de la mănarea mioarelor și mioștelor „pe-un picior de plai” până la resemnarea înaintea morții sau la convingerea că nimic trainic nu se poate face pe lumea asta fără sacrificii.

Identitatea românilor există de când există și românii, pentru că un popor nu poate trăi fără coeziune, fără legături, fără conținut. În clipa în care primul străin a folosit termenul de „valahi”, spre a denumi grupul vorbitorilor de limbă neolatină de la Dunărea de Jos, înseamnă că românii existau, adică aveau identitate pentru ceilalți. Identitatea românească sau felul de fi român a rămas timp îndelungat în forme pasive și latente. Cu alte cuvinte, ea a fost remarcată sau constatată deopotrivă de unii români și de unii străini, dar nu a fost urmată de acțiuni în numele său, nu a condus neapărat la fapte. Atunci când conștiința acestei

identități, adică acea convingere de a fi român, ajunge la maturitate, ea dă naștere unor atitudini, unor evenimente, unor întâmplări. Cele mai spectaculoase astfel de acțiuni se referă la solidaritățile românilor, adică la felul românilor de a fi și de a se simți împreună, prin uniri parțiale sau, la un moment dat, chiar generale. Acest gen de manifestări ale identității românilor se întâlnește încă din secolele medievale timpurii, dar ajunge la maturitate abia la finele Evului Mediu românesc, în secolul al XVI-lea.

În luna septembrie a anului 1547, o comisie regală habs-

burgică făcea o cercetare asupra cămării de sare din Maramureș și elabora în final un document în latinește, în care apărea următoarea constatare: „De fapt, fiindcă cea mai mare parte dintre locuitorii comitatului Maramureș sunt români și deoarece se potrivește cu moldovenii la limbă, la religie și la obiceiuri, există pericolul să se întâmple ca acest comitat, încetul cu încetul, intrând pe furiș în Moldova, să se înstrăineze cu timpul, cu vreo ocazie, de regat [Ungaria habsburgică]. Așadar, deoarece nu vor fi puține astfel de ocazii, este în interesul majestății regești ca, la o nouă cercetare și discutare, să se îngrijească să fie trimiși și chemați oameni credincioși și zeloși”.

Cu alte cuvinte, înalte oficialități aflate în slujba Habsburgilor au convingerea după o detaliată și serioasă cercetare că Maramureșul s-ar putea uni cu Moldova, fiindcă locuitorii celor două ținuturi sunt cu toții români și se potrivește ca limbă, religie și obiceiuri. În acest fragment, nu mai este vorba doar de observația unui străin privind identitatea românilor

... româncă din Făgăraș și „valah”

Înainte ca Bucureștiul să fie ocupat de trupele germane în a doua jumătate a lunii noiembrie 1916, se decisese retragerea în Moldova și stabilirea la Iași a principalelor instituții ale statului român. Au fost evacuate Parlamentul, Casa Regală, Guvernul, corpul diplomatic, Banca Națională, Casa de Depuneri și Consemnațiuni, Muzeul Național de Antichități etc., acestea din urmă împreună cu tezaurul, principalele lor active, bogății artistice și arhivele istorice și diplomatice.

De asemenea, la inițiativa regelui Ferdinand, Alexandru Tzigara-Samurcaș, director al Muzeului Național de Artă „Carol I”, prin ordinul permanent nr. 30 al Marelui Cartier General, primește însărcinarea de „a inventaria și transporta tezaurul mănăstirilor din țară” la București. Într-un timp record, de numai o lună de zile, Tzigara-Samurcaș

trece pe la majoritatea mănăstirilor din Moldova și Muntenia (Slatina, Agapia, Văratec, Neamț, Secu, Tismana, Bistrița, Hurezi, Arnota, Dintr-un Lemn, Surpatele, Govora, Cozia, Argeș, Râmnic), menționând că a adunat numai „acele odoare și odăjdii care, prin interesul lor istoric sau artistic, prezentau o valoare incontestabilă”. Odată cu retragerea la Iași, toate aceste lăzi cu odoare inventariate de Samurcaș vor fi trimise la Mitropolia din Iași, unde li se adaugă cele strânse de la Mitropolia Moldovei și Biserica Trei Ierarhi de Alexandru Lapedatu (Magazin istoric, nr. 2/2017).

INVENTARUL SOVIETIC AL TEZAUURULUI RESTITUIT ÎN 1956

Dr. CARMEN TĂNĂSOIU

În situația extrem de grea pe care o traversa România în lunile noiembrie – decembrie 1916, dată de înfrângeri, pierderi teritoriale majore, exilul instituțiilor statului și, în plus, neînțelegerile vădite cu armata aliată rusă, sub presiunile Rusiei, guvernul decide trimiterea Tezaurului Băncii Naționale și a bijuteriilor reginei Maria la Moscova pentru a fi depozitate și păstrate în siguranță la Kremlin. Acesta a fost primul transport, care a ajuns la Moscova în 20 decembrie 1916 (Magazin istoric a pu-

blicat numeroase articole despre acest subiect – le amintim doar pe cele din nr. 4, 9/2004; 1, 8/2011; 2, 6/2012; 10/2013 –, iar Simpozionul de istorie și civilizație bancară „Cristian Popișteanu” din anul 2011 a abordat pe larg tema – nr. 7/2011).

Comandantul Kremlinului prezintă Tezaurul

Cel de al doilea transport al Tezaurului țării, din iulie 1917, s-a făcut tot către Moscova, deși situația politică din Rusia se deteriorase mult în urma abdicării țarului Nicolae al II-lea. În cel de-al doilea transport

Între comorile de artă returnate în 1956 s-a numărat și ansamblul „Cloșca cu puii de aur” (în prezent la Muzeul Național de Istorie a României); în stânga, o fibulă mare, iar în dreapta, figura centrală a paterei

Ștefan Bathory

vania, din romani au rămas valahii (az *Oláhok*), care se numesc pe sine romani (*Románusok*). Cea de-a doua, chiar din ambianța princiară transilvană, vine de la Wolfgang Kowachoczy, cancelarul umanist al lui Ștefan Báthory (prinț al Transilvaniei și rege al Poloniei), care susține într-o lucrare (sub formă de dialog) tipărită la Cluj, în 1584, prin gura lui *Philodacus* (= iubitorul de daci), personaj fictiv, că romanii au locuit în Transilvania cândva și că „valahii noștri, care chiar și acum se dau în mod obișnuit drept romani”, ar fi rămășițele lor, ale romanilor.

Un contemporan și un omolog al lui Kowachoczy, din ambianța polonă de data aceasta, cancelarul Ioan Zamoyiski (1542 – 1605), se adresa, la 27 august 1595, boierilor moldoveni, cu ocazia instalării lui Petru Movilă ca domn la Iași, numindu-i după obiceiul polon – pe moldoveni valahi, iar pe munteni de-a dreptul români (firește, în formă latină, adică *Romani*): ... *Et non fictum quandam stirpis palatinorum Valachiae... nec aliquem Romanorum, sed gentis Valachiae,*

nobilem virum probum, qui est sanguis de sanguine, illustrem et magnificum d. Heremiam Mozilam, vobis praeficeremus („... Și nu unul fals, dintr-o oarecare stirpe a principilor Țării Românești a Moldovei, cu toate că mulți au pretins astfel până acum succesiunea, nici din vreuna a românilor [din Muntenia], ci din neamul Țării Românești a Moldovei, vi-l punem în frunte pe nobilul bărbat cinstit, care este de sânge autentic, pe ilustrul și magnificul domn Ieremia Movilă.”) Cu alte cuvinte, Ieremia Movilă era un domn „valah” autentic, adică din neamul românilor moldoveni, și nu unul precum fuseseră alții, străini (Iancu „Sasul” și Ștefan Răzvan-„Țiganul”) sau „romani” (munteanul Petru Șchiopul). Deși procedează din motive politice – la o separație artificială între munteni și moldoveni, cancelarul polon îi numește aici pe locuitorii Țării Românești după numele lor intern, acela de români (*Romani*). Numindu-i pe moldoveni „valahi” și pe munteni „romani”, cancelarul polon folosește în același text ambele nume ale poporului român (cel extern și cel intern), ambele indicând romanitatea acestui popor.

Ceva mai târziu decât Kowachoczy și Zamoyiski, dar tot la finele secolului al XVI-lea, un tânăr maghiar întors de la studii (făcute la Heidelberg și Padova, chiar cu ajutorul pomenitului cancelar Kowachoczy), avea să ajungă, după câteva tribulații amare, custode al Capitlului din Alba Iulia, arhivist la Curtea princiară și chiar cronicar oficial al Curții transilvane. Este vorba despre Szamosközy Istvan (1570 – 1612; *Magazin istoric*, nr. 8/2015) – pe latinește Zamosius – care

publica în 1593, la Padova, o carte (*Analecta lapidum vetustorum et nonnullarum in Dacia antiquitatum* sau „Culegere de inscripții vechi și unele din timpuri antice din Dacia”) cu referiri și la latinitatea românilor, a limbii lor și la faptul că românii înșiși se numesc pe sine romani: *Nec eos quisquam colonas Romanos unquam fuisse censeret nisi lingua originem proderet, quae licet tot seculorum spacio in catalectum quandam degeneraverit, non obscure tamen Latinis sermo in ea agnoscitur potest. Quin etiam sese adhuc Romanos appellant...* („Nici nu i-ai crede pe aceștia să fi fost cândva anumite colonii romane, dacă limba nu le-ar trăda originea, în care limbă, chiar dacă de-a lungul atâtor secole a degenerat în forme incomplete, se poate totuși recunoaște limpede limba latină. Ba mai mult, aceștia se cheamă pe sine până în momentul de față chiar romani...”). Toate aceste texte – interne, din ambianța principilor transilvani, sau externe, provenite de la umaniștii străini arată faptul că se știa și se scria în cercuri largi, elitare și oficiale, în a doua jumătate a secolului al XVI-lea mai ales, că „valahii” se numesc pe limba lor „români”, ceea ce nu se putea reda în limba latină decât sub forma *Romanus* (și derivate din ea). Și mai tulburător este faptul că străinii aflau toate acestea de la unii dintre români, care se mândreau cu numele și cu originea lor.

Din surse catolice tot din secolul al XVI-lea, aflăm că unii dintre domnii Moldovei și Țării Românești își stimulau oștenii la luptă amintindu-le de gloria de odinioară a strămoșilor lor romani.

(Va urma)

Coperta celui
de al treilea registru
și o pagină

parte Emil Condurachi, E. Costescu, Teodora Voinescu, Mircea Deac, Marin Popescu, Dumitru Popescu, V. Dumitrescu, B. Mitrea și M. Mihaelache. La Moscova, la 1 august 1956, întreaga delegație a fost invitată să admire piesele din Tezaur, generalul Andrei I. Vedenin, comandantul Kremlinului, precizând că „totul a fost studiat, inventariat, cântărit și măsurat”. Nu s-a amintit atunci de Tezaurul Băncii Naționale, de bijuteriile reginei Maria și nici de celelalte valori și active care fuseseră trimise în Rusia în anii 1916 – 1917.

Grabă mare, în cinstea lui 23 August

Semnatarii Protocolului de predare-primire sunt Nikolai A. Mihailov, ministrul sovietic al Culturii, și academicianul Mihai Ralea, conducătorul delegației guvernamentale române. S-a subliniat că nu a fost vorba de o negociere pentru această restituire, ci de o inițiativă a guvernului sovietic. Predarea zecilor de mii de piese monetare și obiecte de artă s-a făcut într-un timp record, de aproximativ zece zile, fără a fi respectate întru totul procedurile necesare în asemenea situații, din lipsă de timp. Aceasta, deoarece la București se hotărâse organizarea la Muzeul de Artă a unei mari expoziții cu obiectele primite, care trebuia să aibă vernisajul în ziua de 23 august.

Lăzile conținând monedele și obiectele de artă din Tezaurul României s-au întors în țară însoțite de un opis sovietic, un inventar care se află astăzi la Muzeul Național de Artă al

României. Inventarul se prezintă sub forma a trei registre, fiecare fiind legat în piele și sigilat, cu file dactilografiate, în limba rusă, cu numele obiectelor, descrierea sumară a acestora, referiri la dimensiuni, caratajul metalelor prețioase și al pietrelor, evaluarea în ruble, precum și numerele atribuite. Primul registru (pozițiile 1 – 2.275) include tezaure monetare, al doilea

registru (2.276 – 5.725) conține piese monetare, medalistice și obiecte de artă decorativă, iar în al treilea registru (5.726 – 8.623) se face consemnarea operelor de artă, tablouri, artă religioasă și decorativă. Pe ultimele două file ale celui de-al treilea registru, unde se menționează totalul evaluării în ruble a tuturor

pieselor, se află semnătura directorului Palatului Armelor (parte a complexului muzeal Kremlin), locotenent-colonel Nikolai N. Zaharov, și datările 15 aprilie, respectiv 2 noiembrie 1950 (specificându-se totodată că inventarierea a început în anul 1948).

Într-un articol din *Scânteia*, din 14 iunie 1956, ziaristul N. Babin face o descriere generală a obiectelor restituite din Tezaur și precizează că „acestea fuseseră expuse de la sfârșitul anului 1949 la începutul anului 1950” în sălile Academiei de Arte a U.R.S.S. Prin urmare, se poate presupune că cele trei volume ale opisului sovietic au fost finalizate pentru acel eveniment. Totuși, în România nu a apărut niciun semnal referitor la acea

Generalul Andrei I. Vedenin,
comandantul Kremlinului, îi prezintă palatul
președintelui egiptean Nasser

Alexandru Tzigara-Samurcaș a reușit să adune, într-un timp record, un mare număr de piese de artă medievală religioasă

au fost trimise la Moscova majoritatea bunurilor de valoare ale României, aparținând Băncii Naționale, Casei de Depuneri și Consumațiunii, altor zeci de bănci, asociații și instituții particulare și ale statului, Administrației Casei Bisericii și Casei Școalelor, Academiei Române, Pinacotecii, Arhivelor Statului, muzeelor și unor colecții private. Tezaurul României a fost trimis la Moscova în urma ofertei de păstrare venite din partea Rusiei și cu garanția Franței și Angliei, în calitate de aliați.

În anul 1934 România și U.R.S.S. au reluat relațiile diplomatice, artizanii negocierilor fiind miniștrii de Externe Nicolae Titulescu și Maksim Litvinov. Probabil că acestui context se datorează prima restituire a unei părți din Tezaur, în anul 1935, și anume a arhivelor istorice.

Cea de-a doua restituire a unei părți din Tezaur a avut loc în vara anului 1956; la începutul aceluiași an, Uniunea Sovietică restituise Republicii Democrate Germane capodoperele de artă luate din Galeria de Artă din Dresda ca trofee de război, în contextul în care în această țară se contura un puternic curent antisovietic.

În iulie-august 1956 au fost restituite României 39.320 de obiecte, dintre care 33.533 monede și medalii (majoritatea provenind din fosta colecție a Academiei Române), icoane, argintărie religioasă, veșminte liturgice, manuscrise și tipărituri vechi, obiecte de artă decorativă, 1.350 de tablouri, desene și gravuri aparținând artiștilor români și străini. Restituirea a fost anunțată printr-o scrisoare trimisă de liderul sovietic Nikita Hrușciov lui Gheorghe Gheorghiu-Dej la începutul anului, o altă trimisă guvernului român și printr-un comunicat dat publicității de Agenția TASS și preluat la București de ziarul *Scânteia* din 12 iunie 1956. Conducerea de partid și de stat a României hotărâște plecarea la Moscova a unei delegații de academicieni, însoțiți și de o echipă de specialiști, care să preia Tezaurul. Componenta delegației a fost următoarea: Mihai Ralea, Andrei Oțetea, Tudor Arghezi și George Oprescu, cărora li s-a adăugat Constantin Prisnea, locțiitor al ministrului Culturii. Echipa de specialiști a fost condusă de directorul Muzeului de Artă, pictorul Marin Bunescu, și din ea au făcut

Fibule mijlocii și vas dodecagonal, ce fac parte din „Cloșca cu puii de aur”

lăzi, nu puteau fi concludente, pentru că nu puteam cunoaște exact ce obiecte sunt în lăzile încă nedesfăcute, mai ales că obiecte ce figurau pe lista unei lăzi dezambalate s-au găsit de fapt în altă ladă sau de asemenea se găsiseră plusuri și minusuri față de aceste liste“.

În vara anului 1958 „s-a alcătuit comisia pentru clasificarea și repartizarea Tezaurului înapoiat de U.R.S.S., iar la 30.09.1958, în ședința care s-a ținut la Direcția Artelor Plastice, s-au stabilit actele ce trebuia întocmite în vederea emiterii ordinului de repartizare.

Abia după această dată Academia R.P.R. a procedat la dezambalarea tuturor lăzilor, s-au putut face toate verificările și s-au întocmit actele necesare, adică centralizatoarele (întocmite pe baza proceselor-verbale de dezambalare) și procesele-verbale de constatare a diferențelor în plus și în minus dintre existentul găsit la dezambalare și datele înscrise în listele din lăzi și opisul sovietic. Menționăm că însuși opisul sovietic conține repetări de numere de inventar, descrieri necorespunzătoare întocmai cu realitatea etc., diferențe consemnate de comisii în centralizatoarele alcătuite“.

Aceeași sursă menționează în continuare: „Socotim că greșeala inițială constă în faptul că în actul de preluare întocmit la Moscova s-a menționat că predarea-primirea s-a făcut pe baza opisului sovietic, când în realitate nu s-a procedat ca atare. De asemenea, graba cu care s-au preluat și ambalat obiectele a făcut să se strecoare greșeli și în listele din lăzi, toate acestea dând posibilitatea să existe diferențele constatate între existent și scriptic.

În ce privește posibilitatea de sustragere în timpul dezambalării, credem că deoarece pentru fiecare ladă în parte s-au întocmit pe loc procese-verbale și listele obiectelor găsite efectiv în lăzi, ar fi fost greu să se sustragă un obiect, fără să

se observe acest lucru la prima verificare care s-a făcut imediat după deschiderea expoziției.

Mai arătăm că în tot timpul dezambalării obiectelor, organizării expoziției și funcționării ei, a existat atât în săli cât și la intrările muzeului (la cererea noastră) în afară de paza muzeului, pază milițienească“.

Au revenit atunci în țară o parte importantă a colecției de monede și medalii despre care istoricul de artă George Oprescu spunea că „este una din cele mai bogate din lume... și extrem de variată“; faimosul tezaur Cloșca cu pui, alte tezaururi arheologice importante, obiecte de artă veche românească din secolele XIV-XVIII, donații ale domnitorilor Mircea cel Bătrân, Alexandru cel Bun, Ștefan cel Mare, Șerban Cantacuzino, Constantin Brâncoveanu, manuscrise ferecate și broderii religioase, tablouri de Nicolae Grigorescu, Theodor Aman, Gheorghe Tattarescu, Carol Popp de Szathmari, Ștefan Luchian, G.D. Mirea, Gheorghe Petrașcu, Ion Andreescu, Theodor Pallady, Iosif Iser și ale altor pictori români, câteva sute de lucrări de grafică, lucrări de pictură italiană, franceză, germană, flamandă, olandeză. O mare parte dintre ele au figurat în expoziția care s-a deschis la 23 august 1956 la Muzeul de Artă al R.P.R. și care a durat aproximativ o jumătate de an, beneficiind de un număr record de vizitatori.

În anii care au urmat, Comitetul de Stat pentru Cultură și Artă a repartizat operele de artă care făcuseră parte din Tezaurul restituit între Muzeul Național de Artă, Muzeul Național de Istorie și Academia Română, unde pot fi văzute astăzi în expunerea permanentă sau în expoziții temporare. ■

Doi dintre membrii delegației care a mers la Moscova să recupereze piesele de tezaur: Mihai Ralea...

...și George Oprescu

Alte piese de artă religioasă care s-au întors în 1956

expoziție din anii 1949 – 1950, deși interesul pentru problema Tezaurului trimis în Rusia nu încetase să existe.

Necconcordanțe între inventar și realitate

În anii următori, pe lângă faptul că inventarul sovietic a fost tradus în limba română, au fost făcute o serie de alte inventare, însă evidențierea exactă a tuturor obiectelor care s-au întors în țară a rămas foarte dificilă din mai multe motive. Iată o relatare datată februarie 1962, din arhiva Tezaurului: „La 16 august 1956 s-a primit din U.R.S.S. tezaurul artistic și istoric, ambalat în lăzi. În fiecare ladă a existat o listă întocmită la Moscova, cu ocazia preluării tezaurului, listă ce conținea numai numerele de inventar ale obiectelor ambalate în lada respectivă și semnăturile celor care au predat și ale primitorilor. Față de graba cu care trebuia dezambalate obiectele și organizată expoziția care s-a deschis în cinstea lui 23 august 1956, nu s-a putut aștepta întoarcerea comisiei care a preluat tezaurul la Moscova și care în mod normal trebuia la rândul ei să predea obiectele. De aceea s-au alcătuit comisii din personalul M.N.A. al R.P.R. și din personalul Muzeului de Antichități, care au procedat la dezambalarea unora dintre lăzi, întocmind pe loc procese-verbale de dezambalare pentru fiecare ladă

în parte și liste ale obiectelor găsite în lăzile respective.

La sosirea sa, maestrul Bunesu Marin a adus al doilea exemplar al listelor din lăzi, precum și procesul-verbal de preluare a Tezaurului. Din cauza grabei cu care obiectele au fost preluate la Moscova, ele n-au putut fi confruntate cu opisul sovietic, ba chiar în alcătuirea listelor din lăzi s-au strecurat greșeli, astfel că ele nu au corespuns întocmai cu existentul din lăzi. De asemenea, la București nu s-a putut face imediat confruntarea cu opisul sovietic, timpul fiind prea scurt, iar opisul fiind scris în limba rusă.

După deschiderea expoziției, opisul sovietic a fost tradus în limba română.

Menționez de asemenea că nu toate lăzile au fost dezambalate cu ocazia organizării expoziției, o parte din cele ce cuprindeau obiecte de arheologie și numismatică rămânând închise și sigilate (până la apariția ordinului de instituire a comisiei de clasificare și repartizare a Tezaurului).

Până la acea dată, verificările care s-au făcut, ale obiectelor ambalate cu opisul tradus și cu listele din

N.N. Zaharov și ultima pagină cu semnătura lui (imaginile cu coperta și foile din inventarul rus și cele ale obiectelor din p. 13 ne-au fost puse la dispoziție de Muzeul Național de Artă al României; mulțumim pentru dreptul de a le prezenta cititorilor)

В музее имени Григория Димитриеви
и поименованных в нем лиц
Хранителей и Представителей
Государства

Депутат Государственной Думы
Государства

Н.Н. Захаров

1956 г.

Nu îmi amintesc niciun detaliu de la acest dejun, ce se înscrie într-un proces care a durat nu mai puțin de opt ani și a avut drept deznădămint plecarea părintelui Anania în Statele Unite, la invitația Episcopiei Misionare Ortodoxe Române din America, unde a muncit din greu pentru cultura românească mai mulți ani, un eveniment care i-a marcat existența pentru totdeauna.

Anania și tatăl meu făceau parte încă din 1948 din grupul restrâns al celor mai apropiați colaboratori ai patriarhului Justinian (păstorește între 1948 și 1977), alături de învățatul mitropolit Tit Simedrea, duhovnicul patriarhului, Andrei Scrima (bibliotecar), Benedict Ghiuș, poreclit „duhovnicul inimii” (a fost și al meu), bibliotecarul Grigore Băbuș, părintele Nicanor (valetul patriarhului), părintele Mitrofan (portarul palatului patriarhal) și maica Achilina, „cămărășita” reședinței patriarhale din București. În memoriile sale (apărute în 2008), părintele Anania povestește venirea sa la palatul din Dealul Mitropoliei în septembrie 1948, „așteptând să fiu anunțat de părintele Cazacu, secretarul său [al patriarhului], preot cu chip de rară frumusețe și cu mișcări onctuoase, ale unei viclenii subtile”.

Citind aceste rânduri, mărturisesc că m-a cam deranjat expresia „viclenie subtilă”, pe care am regăsit-o, în alte forme, și la câțiva dintre informatorii Securității de care este plin dosarul tatălui meu de la C.N.S.A.S. Cunoșcându-l bine pe tata și asistând de nenumărate ori la eforturile lui de a realiza lucrările de secretariat, de a dicta dactilografei lui, domnișoara Rădulescu (o fată bătrână foarte eficientă, dar cu un fizic ingrat), de a răspunde la telefon etc., pe de o

Patriarhul Justinian

parte, și de a canaliza cu diplomatie mulțimea de solicitanți care se îmbulzeau în speranța, adesea irealizabilă, a unei audiențe la capul Bisericii, călcându-se pe picioare cu episcopii, egumenii de mănăstiri și consilierii patriarhali veniți cu lucrări urgente, pe de alta, cred că explicația atitudinii sale, a limbajului său corporal, nu este cea adevărată. Aș zice deci că părintele Anania se gândea mai degrabă la învățătura lui Hristos către apostoli: „Fiți dar înțelepți [*prudentes*, în versiunea latină – cum o fi tradus Anania acest cuvânt în ediția Bibliei la care a lucrat ani de zile?] ca șerpii și fără răutate ca porumbeii” (Matei, 10, 16 – traducerea Vasile Radu și Gala Galaction). Căci tata era, înainte de toate, un perfect secretar (Justinian l-a reținut 29 de ani în acest post, spunându-i că se va putea pensiona numai după moartea lui), așa cum a fost definit de erudiții italieni din secolele XVI-XVII, care considerau că virtutea supremă în această funcție este „onesta disimulație”, cea care

ocrotește pe stăpân cu un vâl, iar nu minciuna, care este o perdea de ceață. Între cei doi oțleni cu temperamente total diferite – Anania era un tip de haiduc sau de pandur al lui Tudor Vladimirescu, întocmai ca și patriarhul, în timp ce tatăl meu era mai apropiat de categoria porumbeilor naivi și lipsiți de răutate – s-au încheiat o prietenie și un respect reciproc, despre care mi-au mărturisit amândoi în diferite ocazii. Când Anania a fost arestat, tata a moștenit responsabilitatea și cheile bibliotecii patriarhale achiziționate și catalogate de colegul și prietenul său, o comoară în care am petrecut și eu ore de aleasă desfătare intelectuală în anii 1959 – 1964.

Dar să revenim la acea după-masă de august a anului 1964. Întrucât Glicerie Moraru nu a lăsat memorii sau alte mențiuni despre viața lui, nu avem pentru aceste evenimente decât memoriile lui Anania: „În cursul acelei luni de august [1964] a apărut în București părintele Glicerie Moraru, secretarul Episcopiei Ortodoxe Române în America, venit în vizită la rude. Îl cunoșcusem, cred, prin 1957, tot la București. Cu puțin înaintea lui veniseră la Patriarhie episcopul Andrei Moldovan și consilierul Alexandru Suciu, din Chicago. Acesta din urmă pusese ochii pe mine, venea zilnic să mă vadă la bibliotecă, și lansase vorba că

Biserica Batistei, acuarelă de Amedeo Preziosi (1816 – 1882)

De la stânga la dreapta: Andrei, Bartolomeu Anania, Margareta Moraru, Nițșor I. Cazacu și soția, Glicherie Moraru și autorul

O AMINTIRE DESPRE PĂRINTELE BARTOLOMEU ANANIA

MATEI CAZACU

Scriind aceste rânduri am în fața ochilor o fotografie istorică de la începutul lunii august 1964 reprezentând șapte persoane așezate la masa din sufrageria părinților mei în casa parohială a Bisericii Batiștei din București. Sunt singurul supraviețuitor al acestui grup de oameni surzători și veseli, ca după o masă îmbelșugată și gustoasă, așa cum le făcea mama. Casa parohială a dispărut și ea, înlocuită după 1990 de un bloc numai geamuri albastre, beton și aluminiu, o adevărată impietate față de monumentul istoric (din 1763) de peste drum. Din tot mobilierul vizibil în această încăpere, am salvat doar un tablou de Valentin Höfllich reprezentând un vas cu flori ușor stilizate, în culori vii, vizibil pe peretele din fund.

La masă se află părinții mei – preotul Nițșor I. Cazacu (1903 – 1983), paroh vreme de aproape 50 de ani la Batiștei, mama mea, fiica preotului și istoricului George I. Negulescu-Batiștei (1873 – 1947), născută chiar în această casă (1911 – 1986), și fratele meu mai mare, Andrei (1939 – 2015). Intercalați cu ei stau cei trei musafiri: preotul Glicherie Moraru (1899 – 1973) de la Detroit și soția sa (a treia sau a cincea, potrivit specialiștilor) Margareta și, la dreapta doamnei Moraru, părintele Bartolomeu Anania, proaspăt ieșit din închisoare (arestat la 12 iunie 1958, a fost eliberat la 1 august 1964), tuns zero și cu o mică mustață. Tuns zero (fapt care ne-a înveselit de la bun început) eram și eu, la extrema stângă a grupului, dar din alte motive: pregăteam examenul de admitere la Facultatea de Istorie a Universității București și nu știam dacă aveam să reușesc din cauza originii sociale „nesănătoase” (fiu de popă sau, cum se spunea în glumă, „solist într-un bar mistic”). Căci până în acel an 1964, la notele obținute la materiile de specialitate se adăuga și o notă pentru „dosar”, ceea ce în cazul meu era zero. Spre norocul meu, în 1964 nota aceasta a fost suprimată pentru facultățile zise „din frontul ideologic”, întrucum se procedase cu un an înainte pentru cele tehnico-științifice. Ca să nu am tentații lumești, hotărâsem să mă tund zero și stăteam toată ziua în casă. Fotografia – în culori, o raritate pentru acele vremi – a fost făcută de un tânăr preot din Canada, John Jifcu: el s-a semnat pe dos adăugând „Thank you for your hospitality Father Cazacu” (Vă mulțumim pentru ospitalitate, părinte Cazacu).

părăsească Statele Unite, dar a continuat totuși să acumuleze bani și să primească titluri și funcții. Dacă nu ar fi existat în personalul Episcopiei, cineva ar fi trebuit să-l inventeze.

A ajuns în Canada la sfârșitul anului 1928, la parohia din Limerick, în Saskatchewan, iar apoi s-a mutat la Montréal. Câțiva ani de zile, mitropolitul de la Iași a refuzat să-i elibereze o gramată canonică din cauza faptului că existau împotriva lui Moraru acuzații aduse de firma Frații Block din București. Chiar înainte de a părăsi România, nu avea o bună reputație: răspunsul părintelui [protopop] Truța [Ioan] la ancheta consistoriului privind oportunitatea trimiterii lui Moraru în S.U.A. a fost negativ. A venit totuși și după nouă ani de activitate sfântă și mai puțin sfântă, s-a mutat în S.U.A., după plecarea lui Policarp. Cronologia este neclară în această privință. Ceea ce este sigur este faptul că Moraru a petrecut multă vreme la Detroit, de unde scria nașei sale la 8 august 1939 pentru a o anunța că servește împreună cu părintele [Ștefan] Opreanu la Catedrala «Sfântul Gheorghe».

Valerian Trifa

În anii 1941 - 1945, părintele Moraru participă la formarea unui comitet intitulat „România Liberă”, care militează împotriva alianței țării cu Germania, iar în subsidar pentru admiterea regelui Carol al II-lea în America. Corespondența cu fostul rege refugiat în Mexic a fost benefică pentru preot, căruia regele i-a plătit 13.000 de dolari (circa 150.000 de dolari la cursul actual) pentru organizarea de acțiuni care i-ar fi permis lui Carol venirea în Statele Unite și accesul la conturile sale bancare de acolo, conturi evaluate la 15 milioane de dolari (circa 200 de milioane la cursul de azi al dolarului). În însemnările sale zilnice, Carol al II-lea a menționat mai multe vizite ale lui Moraru, singur sau împreună cu avocați (pentru formalitățile de intrare în Canada), oameni de afaceri, ba chiar și un rabin american. Ideea lui era de a-l proclama pe fostul rege președintele comitetului „România liberă”, întrucât el era, după cum se exprima preotul, „românul liber nr. 1”. Contactele dintre ei au început pe cale epistolară în februarie 1941, pe când regele era încă în Spania, și au continuat din iulie același an, când Carol și Magda Lupescu s-au instalat la Havana, iar apoi în Mexic. La 10 noiembrie, Glicherie Moraru aterizează în Mexic și este invitat la o întâlnire cu regele, care notează în jurnal: „La amiază a sosit părintele Moraru. Ernest [Urdăreanu] s-a dus la aeroport să-l primească și să-l ducă la hotel. A făcut o impresie bună și pare inteligent, după câte a putut judeca Ernest din prima întrevedere. Nu este ardelean, după cum crezusem, ci din Sascut. După-masă la 4 îl primesc și stăm de vorbă. Pentru această primă întrevedere l-am făcut pe el să

Policarp Morușca

vorbească și să mă puie la curent cu acțiunea «României Libere», cu gândurile, cererile și mentalitatea ei.

Și asupra mea a făcut o foarte bună impresie: e tânăr, 41 de ani, energic și entuziast. Venit ca preot misionar trimis de mitropolitul Pimen din partea eparhiei Moldovei, a fost ani de zile preot la Montréal, astăzi are foarte importanta parohie din Detroit. Pentru nevoile cauzei și spre a avea toată libertatea de acțiune s-a făcut cetățean canadian.

Mi-a făcut o amplă expunere, prin care am putut vedea că gândul organizației este la mine, ei nu văd restabilirea lucrurilor în țară decât prin și cu mine. Azi lupta o au de dus contra lui Citta Davila [fostul ambasador român la Washington] pentru a pune mâna pe românii din America, zice că acesta nu reușește decât cu anumite elemente jidovești și cu ireductibilii comuniști: are credința că în spatele lui, pe lângă binecuvântarea lui Antonescu, este și Maniu... De fapt ei [românii americani] mă consideră ca șeful lor și vor de acum înainte să lucreze după directivele date de mine.

Andrei Scrima

«omul acesta, părintele Anania, ne trebuie nouă, în America». Pe mine mă înspăimântau vorbele acestea și-l rugam să se potolească; Securitatea va afla și va crede că cine știe ce pun eu la cale. Întors în America, domnul Suciu a mărturisit în consiliul episcopesc ce anume a descoperit el la București și a popularizat ideea. Părintele Moraru – om vechi în America, influent și cu foarte multe legături politice – și-a însușit-o și i-a devenit militant. Așa se face că pe la începutul lui 1958 preotul profesor Liviu Stan – și el cu multe legături politice în România – mă informa confidențial că la Departamentul Cultelor și la Președinție se afla o cerere a Episcopiei din America prin care sunt solicitat să merg acolo pentru a-l ajuta pe episcopul Andrei. Stan era convins că cererii nu i se va da niciun curs, dar mă sfătuia ca, în cazul că mi s-ar aduce la cunoștință, eu să refuz (în America, zicea el, ar putea să se ducă Andrei Scrima, care era deja plecat în străinătate). În afara acestei confidențe a lui Liviu Stan, n-am știut nimic de existența acelei cereri. Oricum, la Patriarhie nu a ajuns.

Acum, în 1964, părintele Moraru era din nou la București și, de cum a aflat că mă liberasem din pușcărie, a cerut să mă vadă. Ne-am întâlnit mai întâi la Hotelul Lido, unde locuia, apoi la Patriarhie. Tre-

buia să merg în America, zicea el, neapărat. Episcopul Andrei murise de vreo doi ani. [Mai precis la 14 martie 1963]. Episcopia era fără păstor, în-cercarea patriarhului de a-l trimite pe Teoctist

– ajuns episcop de Arad – se izbea de mașinațiile episcopului disident Valerian [Viorel Dionisie] Trifa*.

Acest ultim pasaj are nevoie de câteva explicații. Episcopia românească din America era dezbinată din anii 1947 – 1953, o perioadă pe care istoricul ei, Gerald Bobango, a numit-o cam pompos „Marea schismă”. În 1950, Sinodul de la București a sfințit ca episcop pe preotul văduv Andrei Moldovan din Akron, Ohio, în locul bătrânului Policarp Morușca, revenit în țară în 1939 și căruia nu i se mai permitea reîntoarcerea în Statele Unite. Candidatura lui Andrei Moldovan fusese propusă de un grup de preoți și laici în frunte

Benedict Ghiuș

cu Glicherie Moraru. Împotriva acestei numiri s-a ridicat însă un alt grup de români, care l-au ales în 1951 ca episcop pe Viorel Dionisie Trifa, un fost comandant legionar. Imediat după hirotonirea sa în 1952, credincioșii eparhiei lui Trifa au ocupat „Vatra Românească”, o fostă fermă cu un teren de peste 200 de acri (circa 80 de hectare), cumpărată în 1938 și considerată inima și sediul Episcopiei. Lupta dintre cele două grupări se dădea pe toate planurile: canonic, fiecare parte contestând legitimitatea alegerii episcopului adversar, prin presă și chiar pe plan judiciar cu procese și conflicte care au durat mai mulți ani, până când lui Trifa i s-a retras cetățenia americană și a fost „deportat” (expulzat) în Portugalia.

Principalul partizan al episcopului Andrei Moldovan era vajnicul părinte Moraru, care vedea în legătura cu Biserica Ortodoxă din România viitorul Episcopiei românești din Statele Unite. Dar cine era cu adevărat Glicherie Moraru? Ne-o spune istoricul oficial al Episcopiei Misionare Românești din America, Gerald Bobango, care nu-și poate ascunde admirația pentru personaj, deși personal el se plasa în tabăra lui Trifa. „Glicherie Moraru (1899 – 1973) ar fi făcut avere ca om de afaceri, dar chiar și în calitate sa de călugăr ortodox nu s-a descurcat rău. Dacă ar fi venit în America mai devreme, ar fi vândut iarbă (mușchi) de pe mormântul lui Hristos. Așa, a deschis un restaurant și s-a angajat în diverse afaceri bănoase și în goana după femei. Nimeni nu știe exact de câte ori a fost însurat – calculele încep de la trei și merg cel puțin până la cinci. Se pare că a fost răspopit de [episcopul] Policarp puțin timp înainte ca acesta să

devin foarte rare. În ianuarie 1945 Moraru și Opreanu sunt încarcerati și încep să-și ispășească pedeapsa, dar sfârșitul conflagrației mondiale și amnistia decretată de președintele Truman pentru fapte din război îi pun în libertate după doar câteva luni de detenție. Ultimele mențiuni din jurnalul regelui privind pe Moraru înregistrează cereri necontenite de bani pentru plata avocaților (martie – noiembrie 1946), unele scrisori fiind adresate direct Duduii, care era, după cum se știe, și mai zgârcită decât Carol. Între timp – 1944 – 1945

–, acesta începuse un adevărat flirt cu ambasadorul sovietic Umanski în perspectiva revenirii la tron cu ajutorul U.R.S.S. (*Magazin istoric*, nr. 7/2007). Dar moartea lui Umanski într-un accident de avion în ianuarie 1945 a pus capăt acestei intrigii.

Revenind la vizitele părintelui Moraru în România, îmi amintesc de cea din 1957 la care face aluzie Anania, pentru că atunci l-am cunoscut

și eu. Venise la București încărcat ca un Moș Crăciun cu daruri pentru familia lui, dar și pentru patriarhul Justinian și alte personalități, căci știa foarte bine că „micile cadouri cimentează o prietenie”, cum spun francezii. Cea mai puternică impresie au făcut-o însă cele două superbe mașini Cadillac albastre deschise, ultimul model, care au ajuns și ele la București în acea vreme. Părintele Moraru se plimba cu una pe care, la plecare, a vândut-o actorului Grigore Vasiliu Birlic, vecin cu un bun prieten al meu, căruia i se scurgeau ochii după ea de câte ori o vedea parcată

în fața casei actorului de pe Corneliu Botez colț cu Aurel Vlaicu. M-am plimbat și eu cu ea într-o călătorie făcută la Sinaia în compania părintelui Moraru. La Sinaia, mașina a făcut senzație, în jurul ei s-au adunat o mulțime de gură-cască, în timp ce eu ședeam pe bancheta din spate în tovarășia șoferului. Acesta pretindea că nu știe englezește – fusese furnizat de autoritățile române –, dar avea totuși legături cu Statele Unite. Mai precis cu Ambasada americană de pe strada Dionisie Lupu, la doi pași de casa

Fostul rege Carol al II-lea și Elena Lupescu, la Havana

noastră, și făcea parte dintre agenții în civil care urmăreau zi și noapte mașinile Ambasadei și le parcau pe ale lor chiar în fața casei noastre, ce făcea colțul dintre străzile Bătești și General Praporgescu. Erau atât de multe, încât vecinii murmurau că „popa Cazacu are mașină cu șofer la scară și o schimbă la fiecare lună”. Nu mică mi-a fost mirarea când l-am regăsit pe șoferul părintelui Moraru la volanul unei Volga ce pândea semnalul pentru a lua în filaj mașina ambasadorului (condusă de un alt vecin, Dicu Masim) sau a altui diplomat (pe vremea aceea nu existau

încă stații radio portabile, așa că sarcina dării semnalului revenea unui agent postat la colțul străzilor Bătești cu Dionisie). M-a văzut și el, a remarcat că îl recunoscusem și a strâmbat din nas când l-am salutat: a doua zi nu a mai apărut la post. Fusese „deconspirat”!

Părintele Anania a putut pleca în Statele Unite abia la 29 octombrie 1965, la aproape un an și jumătate de la venirea lui Glicherie Moraru la București. Pe preotul american nu l-am mai

revăzut niciodată. Eram în Elveția când i-am scris o scrisoare povestindu-i odiseea mea – plecarea din România cu mari greutăți, cu o invitație la Paris și o bursă în Germania. Mi-a trimis o carte poștală în care scria că soția și fata lui plecau într-o călătorie la Istanbul și că îl „buzunăriseră” (îmi amintesc perfect de această expresie). Culmea era că cele două – doamna și domnișoara Moraru –

semnau și ele cartea poștală! Aceasta se întâmpla în primăvara anului 1973 și la scurtă vreme am aflat de decesul preotului.

Pe părintele Anania l-am reîntâlnit la Cluj în februarie 1993: abia fusese hirotonisit și instalat ca mitropolit (7 februarie) și locuia singur în frumosul palat arhiepiscopal, servit doar de o călugăriță, care ne-a pregătit o masă de seară, o seară care s-a prelungit până târziu depășind amintiri din tinerețea noastră. A fost ultima oară când l-am revăzut pe cel care a rămas pentru mine părintele Anania. ■

Un lucru am prevăzut bine, este chestiunea mea în legătură cu viitorul: vor să știe dacă trebuie să militez pentru reînțărirea mea sau pentru reînțărirea lui Mihăiță. După părerea lor, eu sunt singura garanție a viitorului României“.

Urmează câteva detalii și apoi: „Mi-a mai spus că unii preoți au ridicat chestiunea Duduii, dar că el și părintele Opreanu au răspuns că aceasta este o chestiune pur privată și că, în tot cazul, nu se poate amesteca cu politica. Că Ștefan cel Mare a avut ibovnice în toate colțurile Moldovei și că aceasta n-a împiedicat să i se dea denumirea de sfânt, probabil cu timpul același lucru se va întâmpla și cu mine.“

A doua zi, invitație la dejun: „La 1 și jumătate părintele Moraru a venit pentru spovedanie, căci mâine eu și cu Duduia ne împărtășim. Această cerere a mea l-a emoționat adânc și cu lacrimi în ochi mi-a spus că va face cea mai bună impresie între români. Pe urmă a sfințit casa. Foarte caracteristic a fost felul cum a întâmpinat-o pe Duduia sărutându-i mâna și i-a spus «Domniță», zicând că așa o consideră, și la pomelnicul sfeștaniei a titulat-o astfel. Părintele Opreanu a trimis un mesagiu de admirație. Pe urmă, a luat prânzul cu noi, făcând rugăciunile cuvenite. S-a dovedit un oaspete foarte voios et *une très bonne fourchette* [un mare mâncău]. Fiind moldovean, s-a înțeles foarte bine cu Duduia“.

La 21 ianuarie 1942, o nouă vizită a preotului în Mexic: „Cum promisem de la părintele Moraru știrea că Citta încercase să facă lovitură urâtă de a denunța mișcarea «România Liberă» și conducătorii ei

Martin Dies Jr.

la FBI și «Dies Committee» [Martin Dies Jr. a fost primul președinte al Comitetului special pentru investigarea activităților antiamericane], eram la curent, când l-am văzut azi după-amiază. A vorbit mai tot timpul, el povestind toate prin câte a trecut. Încercarea de distrugere însă n-a reușit, căci a reușit să arate adevărul și a fost, din fericire, susținut de prieteni... Pe urmă a vorbit de marile greutăți financiare, care sunt cea mai mare piedică pentru dezvoltarea mișcării... Mai povestește și greutățile bănești ale «Vetrei Românești», care este una dintre marile lui griji. Concluzia este că toate acestea sunt apeluri indirecte la ajutorul meu, ajutor pe care voios îl voi da. Nimeni nu vrea să ajute serios, deci eu voi trebui să dau.“

Și în încheiere, o notă mai veselă: „Seara, am fost la Balet, ultima reprezentație: poftisem pe Millerii și pe popa Moraru, pe care Ernest l-a îmbrăcat în smoking. A fost încântat părintele.“

Activitatea preotului și a prietenilor săi le-a atras în cele

din urmă fulgerele justiției americane – alertată de adversari, în speță Comitetul Național Român de la Cleveland, condus de fostul ministru Citta Davila. Acuzați că nu s-au înregistrat oficial ca „agenți străini“ și că au primit 13.000 de dolari de la fostul suveran, Glicherie Moraru și Ștefan Opreanu au fost arestați în noiembrie 1942 (după alte două vizite în Mexic în mai și în august), judecați și condamnați la cinci ani de închisoare și 3.000 de dolari amendă pentru primul și patru ani și 2.000 de dolari pentru cel de-al doilea (8 ianuarie 1945). Carol al II-lea nota că a fost „o lovitură zdruncinătoare pentru mine și pentru nădejile de a face ceva“ (17 noiembrie 1942). Fostul suveran reproduce în original comunicatul de presă anunțând arestarea prietenilor săi și propria sa declarație de protest adresată jurnaliștilor precizând cum au fost întrebuințați banii: „Prin grija dirigenților cari astăzi se găsesc sub acuzațiune, s-au cumpărat două ambulante, una dăruită de «România Liberă» Crucii Roșii americane și una celei canadiene“.

Cei doi acuzați sunt eliberați sub cautiune în ianuarie 1943, în așteptarea procesului, dar din acel moment relațiile lor cu regele Carol

Patriarhul Justinian la Arad, cu episcopul Teoctist (primul din dreapta)

Pavel Petrovici Sokolov-Skalia (1899 – 1961) a fost un ilustrator de carte și scenograf rus. În timpul celui de Al Doilea Război Mondial a fost director artistic al „Okna TASS” (Ferestrele TASS), structură însărcinată cu realizarea unor afișe politice agitatorice, lansate odată cu debutul Marelui război pentru apărarea patriei. Foarte populare în acei ani, aceste afișe se realizau manual, în tiraje mici, răspunzând prompt evenimentelor de pe front sau din viața internațională. A primit, în 1942 și 1949, Premiul „Stalin”. În 1949 a fost ales membru plin al Academiei de Arte a U.R.S.S., iar în 1956 a primit titlul de Artist al Poporului.

germane și unităților de localnici estonieni, din perioada 2 februarie – 10 august 1944, de la capul de pod „Narva” și linia de apărare „Tannenberg”, din Estonia.

Astfel, anterior debarcării aliate din Normandia, trupele Axei reușiseră să stopeze ofensiva sovietică în flancurile sudic – România –, respectiv nordic – Estonia –, ale spațiului deosebit de important din punct de vedere strategic al Europei Centrale cuprins între Marea Neagră și Marea Baltică.

Semnificativ, generalul german Hans Friessner, comandantul Detașamentului „Narva”, care obținuse victoriile de pe frontul din Estonia, a fost

ulterior dislocat pe frontul din Moldova, în calitate de comandant al Grupului de Armate „Ucraina de Sud”. Friessner însă nu a putut repeta succesul și pe teritoriul românesc în timpul celei de-a doua operațiuni Iași – Chișinău a armatei sovietice, începute la 20 august 1944 și soldate cu actul insurecțional al României de la 23 August 1944 și cu căderea treptată a României în sfera de influență a U.R.S.S.

Spațiul dintre Mările Neagră și Baltică, poartă atât a ofensivei antisovietice a Axei din 1941 pe linia politicii „Drang nach Osten”, cât și a contraofensivei Armatei Roșii începute în 1943, ce va conduce la comunizarea arealului în cauză, începând cu anul 1945, rămâne deosebit de important și în prezent, pe fondul politicii NATO de consolidare a capabilităților militare în zonă și al contra-reacțiilor Federației Ruse.

Astfel, în timp ce în flancul nordic Coridorul/Istmul Suwalki, care desparte enclava rusă Kaliningrad/Königsberg de Belarus, a devenit important pentru NATO pe linia asigurării conexiunii dintre Polonia și Țările Baltice, în flancul sudic Poarta Focșanilor, cuprinsă între Curbura Carpa-

ților Orientali și cotul Dunării de Jos, cu porturile fluviale Brăila și Galați, a rămas la fel de importantă pentru asigurarea securității nu doar a României, ci și a întregii Europe de Sud-Est.

Dar în prima jumătate a anului 1944, victoriile germano-române și germano-estone determinaseră blocarea temporară a accesului Armatei Roșii spre zona petroliferă a Ploieștiului și ansamblul Balcanilor, respectiv spre porturile maritime ale Țărilor Baltice. Victoriile au permis amânarea nu doar a prăbușirii frontului român de pe actualul teritoriu al României și Republicii Moldova, ci și a încheierii armistițiului de către Finlanda.

Nu în ultimul rând, rezistența de pe Frontul de Est a permis consolidarea demersurilor pentru independență ale popoarelor baltice și punerea bazelor mișcării de rezistență armată antisovietică postbelică a balticilor sub forma „Fraților din Păduri”. În pofida aserțiunilor propagandei comuniste din România democratică populară, respectiv ale propagandei din U.R.S.S., nu se poate pune un semn de egalitate între rezistența anticomunistă din țara noastră sau antisovietică din

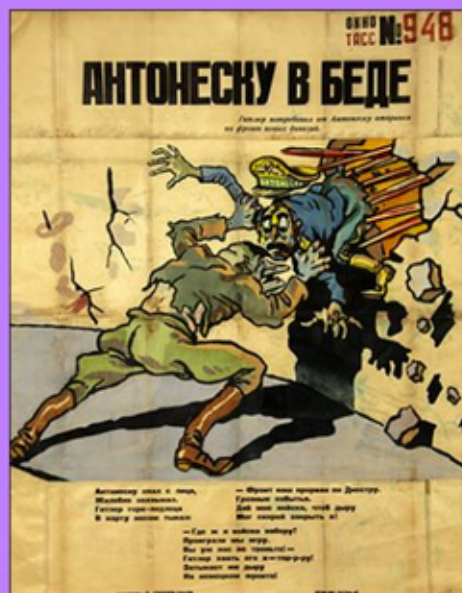
Generalul Hans Friessner

ALIANȚA HITLER – ANTONESCU ÎNTR-O CARICATURĂ ȘI O EPIGRAMĂ SOVIETICĂ

Dr. ION GABRIEL ANDREI

Moscova, capitala Federației Ruse, este, ca orice metropolă europeană, locul unde se găsesc numeroase muzee, precum cele de istorie a succesiilor de state ruse sau state în care factorul conducător a fost cel rusesc – U.R.S.S.

Într-unul dintre acestea, Muzeul Apărării Moscovei, de pe Bulevardul Miciurinski, – instituție dedicată prezentării acțiunilor Armatei Roșii din perioada bătăliei de la cumpăna anilor 1941 – 1942 pentru împiedicarea ocupării de către Wehrmacht a capitalei U.R.S.S., aproape de finalul traseului expozițional, se află și o caricatură de mari dimensiuni care ilustrează punctul de vedere sovietic despre cooperarea militară dintre Hitler și Antonescu.

Caricatura, realizată de P. Sokolov-Skalia, este însoțită de o epigramă, redactată în limba rusă, elaborată de Demian Bednii, ambele purtând titlul *Antonescu la necaz* și subtitlul *Hitler i-a cerut lui Antonescu noi divizii pentru front*.

De fapt, caricatura și epigrama nu au legătură cu obiectul declarat al muzeului, acela de a prezenta eforturile armatei sovietice de apărare a Moscovei în fața ofensivei, până atunci victorioase, a trupelor germane. Caricatura și epigrama se referă la situația de pe front din prima parte a anului 1944, când ofensiva Armatei Roșii readuse trupele sovie-

tice pe aliniamentul Nistrului, forțând trupele române și germane să se retragă din Transnistria și din nordul Bucovinei, Basarabiei și Moldovei. Este prezentată situația deloc ușoară a trupelor române și germane, din perioada imediat premergătoare Operațiunii Iași – Chișinău din august 1944, soldată cu spargerea de către Armata Roșie a frontului din Moldova și Basarabia și avansarea de către sovietici peste întregul teritoriu al României, după actul de la 23 august 1944.

Caricatura și epigrama constituie, în același timp, o încercare de escamotare a insuccesului suferit de trupele so-

vietice în prima ofensivă Iași – Chișinău, din aprilie – iunie 1944, când acestea au fost înfrânte de trupele române și germane în prima bătălie de la Târgu Frumos (9 – 12 aprilie 1944), Bătălia de la Podul Iloaiei (12 aprilie 1944) și a doua bătălie de la Târgu Frumos (2 – 8 mai 1944), iar linia frontului din nord-estul României se stabilizase (*Magazin istoric*, nr. 10/2006; 8/2008).

Victoriile româno-germane din prima jumătate a anului 1944 de pe frontul din nord-estul României au fost concomitente cu o altă serie de victorii, la fel de puțin promovate de istoriografie, ale trupelor

NICOLAE CEAUȘESCU, FURIOS PE „PROTOPOPH” DIN SECURITATE

FLORIAN BANU

Nicolae Ceaușescu rostește cuvântarea la consfătuirea cu cadrele de bază din Securitate, Miliție și Justiție, 9 aprilie 1970 (Fototeca online a comunismului românesc, cota 13/1970)

La 17 martie 1973 Emil Bobu, unul dintre cei mai apropiați colaboratori ai lui Ceaușescu, a fost numit în fruntea Ministerului de Interne, cu misiunea clară de a „pune ordine” în raporturile dintre Securitate și organele de partid. Printre primele măsuri inițiate s-a numărat și aceea de distrugere a dosarelor de informatori ale membrilor de partid. Se estimează că între 1973 – 1982 au avut această soartă aproximativ 200.000 de dosare.

Se părea că raporturile de putere fuseseră restabilite și mecanismele de control și dirijare a activității Securității de către Partid vor funcționa fără greș. Nu a trecut mult timp și Ceaușescu a descoperit că ofițerii de Securitate se ascundeau în spatele obținerii aprobării exprese a or-

ganelor de partid pentru a întreprinde acțiuni mai risicante.

În același timp, impactul Actului final al Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa, semnat la Helsinki la 1 august 1975, începuse să se facă simțit și în România. Pe fundalul unei ofensive oc-

cidentale tot mai puternice cu privire la respectarea drepturilor omului, în țările socialiste se intensifică actele de disidență, iar apariția „Cartei 77” în Cehoslovacia pare să fi fost elementul declanșator în România al „mișcării Goma”.

Născut în 1935, în Basarabia, Paul Goma intră pentru

statele baltice și colaboraționismul pronazist.

Revenind la caricatura din Muzeul Apărării Moscovei, aceasta îl prezintă pe Adolf Hitler purtând o cămașă militară zdrențuită și împingându-l pe mareșalul Ion Antonescu, astfel încât posteriorul conducătorului statului român să umple gaura din zid, adică din linia frontului, pe unde deja pătrund baionetele sovietice, adică unitățile Armatei Roșii care creau tot mai multe breșe în aliniamentul trupelor Axei.

Blindate germane pe frontul din Moldova, aprilie 1944

nicilor actuale complexe de „război hibrid“, utilizate cu succes în criza din sud-estul Ucrainei (Crimeea și Donbass).

În final este postată încheierea moralizatoare triumfătoare sovietică: „Nu v-atingeți voi de noi !/ Prinde-l pe Hitler și tra-la-la/ Și-astupă cu el gaura/ De pe frontul german.“

Dincolo de limitele literare evidente ale demersului, acesta este un exemplu de propagandă folosită pentru ridicarea moralului trupelor Armatei Roșii, care sufereau pierderi semnificative în cursul repetatelor acțiuni ofensive îndreptate contra frontului româno-german.

Deși Armata Roșie preluase inițiativa strategică pe Frontul de Est împotriva trupelor germano-române după victoriile de la Stalingrad și Kursk, ofensiva sovietică nu înregistra succese constante și continue, ci suferea și eșecuri, precum cele din România și Estonia, care trebuia bineînțeles mascate prin acțiuni de război propagandistic.

Caricatura și epigrama despre mareșalul Ion Antonescu se constituie într-un memento de reflecție privind implicațiile și consecințele participării României la campania din răsărit, antisovietică, implicații și consecințe care încă se resimt și în prezent de către statul și poporul român – indiferent de care parte a Prutului trăim. ■

Efim Alekseevici Pridvorov (1883 – 1945), poet de origine ucraineană, și-a ales pseudonimul literar Demian Bednii (Demian cel Sărac). S-a alăturat de timpuriu bolșevicilor și a fost singurul scriitor care a avut alocat un apartament în Kremlin. Declinul lui a început în decembrie 1930, când și-a atras mânia lui Stalin și a fost alungat din Kremlin. I-a

povestit poetului Osip Mandelștam că totul i se trăgea de la faptul că îl turnase un secretar cărui i se plânsese că primea înapoi cărțile pe care i le împrumuta lui Stalin cu urme de degete murdare pe pagini.

În 1938 a fost dat afară din partid și din Uniunea Scriitorilor, dar în anii războiului a fost, încet-încet, recuperat.

Mareșalul Antonescu este reprezentat panicat, cu casceta pe care are înscris numele de familie sărindu-i de pe cap și cu baionetele sovietice împungându-i posteriorul. Iar zidul, adică frontul româno-german, prezintă tot mai multe crăpături, adică fisuri în fața atacurilor sovietice.

Caricatura și epigrama se circumscriu războiului propagandistic care a însoțit confruntările militare din Al Doilea Război Mondial, constituind practic un preludiv al teh-

Epigrama începe cu prezentarea stării sufletești precare a mareșalului român: „Antonescu desfigurat/ A-nceput să se jelească“, după care urmează demersul Führerului: „Hitler îl înfige-n hartă/ Cu nasul pe nefericitul ticălos“ și solicitarea acestuia: „Frontul nostru-i spart pe Nistru/ Evenimente teribile/ Dă-mi trupe ca să pot eu/ Mai rapid astupa gaura“.

Urmează răspunsul mareșalului, sub forma unei lamentări: „De unde să adun eu trupe?/ Noi am pierdut jocul.“

reprezentanților acesteia de date ce pun în pericol securitatea statului român“.

Incapacitatea Securității de a gestiona eficient disidența lui Paul Goma și a lui Vlad Georgescu l-au scos din sărite pe Nicolae Ceaușescu, care a convocat la 30 martie o ședință a Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R. Conducerea Ministerului de Interne a fost

**Măgarul de Goma
continuă să ia legătura,
prin telefon, cu „Europa
Liberă“**

admonestată cât se poate de dur, scoțându-se în evidență faptul că aceasta nu-și face datoria față de partid.

„Tov. Nicolae Ceaușescu: Să vedem de ce am convocat ședința. În legătură cu unele probleme privind activitatea măgarului acesta de Goma, care continuă să ia legătura prin telefon, și acum, la «Europa Liberă», s-a publicat o listă cu aproape 180 de oameni care au semnat-o. Tot felul de oameni sunt. Niciunul nu este cunoscut, este și asta adevărat. Aici este inclusiv un antrenor, Horvath Constantin. Nu-l cunoașteți! Asta înseamnă că organele noastre de Securitate nu și-au făcut datoria în niciun fel, deși ne-au spus că ei urmăresc și știu fiecare mișcare a lui Goma. Am aflat că alaltăieri seara a fost la Ambasada americană și întreține legătura cu ambasadorul.

De altfel, ieri, tovarășii au arestat un istoric, pe Vlad Georgescu, de la institutul acesta de istorie [...], care întreține legături de spionaj cu americanii și direct cu ambasadorul american. De

altfel, acesta este un măgar, așa, de ultimă speță, și eu le-am dat aprobare să-l aresteze, dar cu întârziere, după ce a depus documentele, cu întârziere, la Ambasada americană“.

Inhibiția Securității, lipsa de inițiativă, fuga de orice răspundere și absența colaborării dintre Securitate și organele de partid păreau să-l irite cel mai mult pe secretarul general al P.C.R.

„De ce trebuia să stați să depună documentele? Avem din acest punct de vedere niște carențe foarte serioase în activitatea organelor noastre de Securitate. Pentru că aceasta, indiferent de elementul declăsat care este, trebuia de la început, ca și în cazul altora, de comunicat organizațiilor de partid județene, trebuia acționat cu fermitate. Nu s-a

*Paul Goma filat de Securitate,
în drum spre Ambasada S.U.A.*

făcut nimic! Tovarășii mi-au spus: «Am mai înregistrat, știm noi câte ceva!». Nu se poate să stăm așa, s-a introdus un spirit, nu știu cum dracu să-l numesc, de parcă sunt niște protopopi la Interne!“.

Totodată, Nicolae Ceaușescu părea a fi conștient de existența contradicțiilor între prevederile constituționale în vigoare, referitoare la libertatea de exprimare, libertatea de asociere și dorința sa de a reduce la tăcere orice voce critică. De asemenea, mult trâmbițatele lozinci referitoare la respectarea „legalității socialiste“ și la „umanitarismul revoluționar“ trebuia, în opinia sa, să fie interpretate în mod „dialectic“.

„Problemele umanitare, problemele umanismului revoluționar presupun inclusiv măsuri ferme împotriva oricăror manifestări dușmănoase care lovesc în interesele poporului, ale clasei muncitoare [...] Sigur că lumea, atmosfera generală, și astăzi mergeau femei, bătrâni, tineri, îți dădeau flori, dar, pe lângă cele 21 și ceva de milioane, sunt și niște derbedei și vor fi și peste 100 și peste 200 de ani. Împotriva acestora, a sta cu mâinile în sân înseamnă a da dovadă de lipsă de umanitarism. Nu îl înțeleg pe Coman și nici pe ceilalți de la Interne. Stați jos, nu prin ridicarea în picioare se soluționează problemele!“.

Soluțiile pentru ieșirea din impas și evitarea pe viitor a unor situații similare au fost oferite, cu generozitate, tot de către Nicolae Ceaușescu. „Am convocat întreaga conducere, până la șefii de secție din Ministerul de Interne, din direcțiile acestea, pentru că trebuie să punem foarte serios

prima dată în coliziune cu Securitatea în mai 1952, pe vremea când era elev la Liceul „Gh. Lazăr”, din Sibiu. Soldată „doar” cu o exmatriculare, prima repriză a meciului dintre Goma și Securitate va fi urmată de o nouă confruntare în toamna anului 1956. Pe fundalul revoluției maghiare, studentul Paul Goma încearcă să-și mobilizeze colegii pentru declanșarea unei greve, fiind arestat și condamnat la doi ani de închisoare pentru delictul de „agitație publică”. La expirarea pedepsei, primește un „supliment” de 36 de luni domiciliu obligatoriu în comuna Lătești, prelungit apoi cu încă 24 de luni.

În toamna anului 1965, fostul deținut politic își reia studiile de filologie, iar un an mai târziu debuta în revista *Luceafărul*. La 29 august 1968, pe fundalul entuziasmului generat de condamnarea fermă de către Nicolae Ceaușescu a invadării Cehoslovaciei, Paul Goma devine membru de partid. În scurt timp, îi apare și primul volum de povestiri, dar romanele *Ostinato* și *Ușa* îi sunt respinse de cenzură. Publicate în Occident în 1971 – 1972, cele două romane i-au adus notorietatea internațională, la pachet cu noi probleme cu Securitatea, care îl ia din nou în obiectiv.

Deloc intimidat de măsurile de constrângere (destituirea de la *România literară*, interdicția de a publica), Paul Goma a încercat la începutul anului 1977 să obțină semnăturile mai multor scriitori pe o scrisoare de solidarizare adresată semnatarilor „Cartei 77”.

În fața reticențelor mai mult sau mai puțin vizibile, Goma trimite o scrisoare în nume propriu lui Pavel Kohut, unul dintre semnatarii Cartei, după care îi expediază o scrisoare lui Nicolae Ceaușescu. Scrisoarea de solidarizare cu semnatarii „Cartei 77” a fost difuzată de Radio „Europa Liberă” la 9 februarie 1977.

Reacția a fost la cel mai înalt nivel, Nicolae Ceaușescu condamna public o astfel de atitudine. Cornel Burtică, secre-

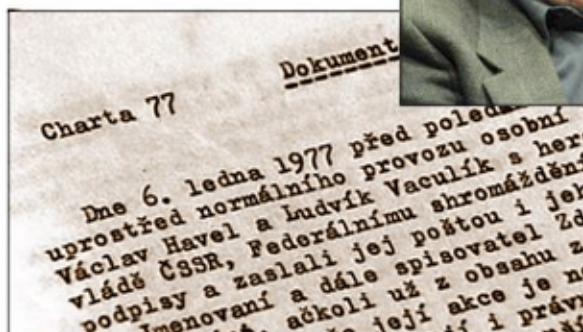
din România”. Autor era istoricul Vlad Georgescu. Născut la 20 octombrie 1937, Vlad Georgescu a absolvit, deși avea unele „probleme la dosar”, Facultatea de Istorie a Universității București, după care în perioada 1959-1963 a lucrat la Muzeul Româno-

Rus, apoi la Institutul de Studii Sud-Est Europeene. Recrutat de Securitate ca informator la 15 august 1963, Vlad Georgescu a avut o carieră de excepție, dublată de o relație com-

plăcată cu instituția informativ-represivă: abandonat în iulie 1965, recrutat din nou în mai 1970, abandonat în aprilie 1972, reactivat în 1974! Din 1975 era subiectul unui dosar de urmărire infor-

mativ („Istoricul”), întrucât nemulțumirile sale pe linie profesională îl împinseseră spre disidență. Dincolo de amintitul program, atitudinea lui Vlad Georgescu se radicalizează după cutremurul devastator din 4 martie 1977, nemulțumirea față de modul de conducere a țării fiind sublimată în pamfletul *Ciuma lui Caragea*.

Istoricul reușește în 28 martie 1977 să transmită ambasadorului american la București atât textul programului, cât și pamfletul amintit. A fost picătura care a vărsat paharul! A doua zi a fost arestat de Securitate sub acuzația de „punere în slujba unei puteri străine și furnizarea

„Carta 77” și unul dintre semnatarii, Pavel Kohut

tar cu probleme ideologice al C.C. al P.C.R., a purtat o discuție cu Paul Goma la 22 februarie. Rezultatele sunt nule: Paul Goma îi trimite președintelui Ceaușescu o nouă scrisoare în aceeași zi, iar câteva zile mai târziu acordă un interviu telefonic postului „Europa liberă”.

Atitudinea fermă a lui Goma, popularizată de mass media occidentală, a condus, în pofida supravegherii exercitate de Securitate, la ralierea unor persoane precum muncitorul Vasile Paraschiv, medicul psihiatru Ion Vianu, scriitorul Ion Negoitescu.

Independent de inițiativele lui Paul Goma, la începutul anului 1977 era redactat un „Program al mișcării disidente

Generalul Pleșită (în centrul imaginii; în stânga sa, ministrul Teodor Coman și Ion Mihai Pacepa) nu a mai suportat să vadă că Goma se alia cu Havel, când cutremurul produsese atâta durere în București

trecut prin formele specifice de descurajare, în funcție de atitudinea adoptată de fiecare. Unii au fost puși „în dezbaterea colectivelor de muncă”, alții au fost „avertizați” sau „influențați pozitiv” de Securitate. Cei mai recalcitranti au fost cercetați pentru „deținere de materiale interzise”.

Repercusiuni puternice au fost în organizarea, conducerea și activitatea Securității. Dumitru Borșan, șeful Direcției I Informații interne a Securității, a fost destituit la 5 mai 1977, fiind înlocuit cu Dumitru Tăbăcaru. Dar măsurile punctuale nu erau suficiente. Nicolae Ceaușescu a revenit la vechea sa obsesie: controlul cât mai strâns al activității Securității prin intermediul organelor de partid. Ca urmare, în primăvara anului 1977 s-a luat decizia înființării unui Consiliu Politic al Ministerului de Interne, după modelul celor existente deja la Trupele de Securitate și la Trupele de Pompieri, pe care, de altfel, le va îngloba ulterior.

Necesitatea unui control politic și a unei activități politice cât mai intense în cadrul ministerului erau argumentate de Teodor Coman, într-un document din 13 aprilie 1977, prevăzut a fi înaintat lui Nicolae Ceaușescu, în următorii termeni:

„sarcinile încredințate de conducerea partidului, de dumneavoastră personal, organelor M.I. [...] imprimă activității cadrelor un pronunțat caracter politic și cer din partea acestora un profund simț partinic și discernământ politic [...] Totodată, prin specificul activității pe care o desfășoară,

„Să revedem cum este și cu institutul acesta de istorie. S-au aciuit tot felul de elemente deplasate. Nu vor lucra decât comuniștii care au o poziție fermă pe linia generală a partidului”

cadrele M.I. sunt puse adeseori în situația de a lucra nemijlocit cu elemente viciate, înapoiate, cu concepții retrograde, străine ideologiei, eticii și echității socialiste, fapt care necesită un ascuțit spirit ofensiv”.

Totuși, lucrurile au tergiversat, astfel că argumentația în favoarea înființării Consiliului Politic al M.I. era reluată de ministru la numai câteva zile după greva minerilor din Valea Jiului, într-un raport din 9 august 1977: „în actuala structură organizatorică se întâmpină greutăți datorită (sic!) faptului că la nivelul M.I. nu există un organ de partid care să asigure con-

ducerea și îndrumarea întregii munci politico-educative, pregătirea militară și de specialitate a cadrelor”. În cele din urmă, în ședința din 20 septembrie 1977, C.P.Ex. al C.C. al P.C.R. a decis înființarea Consiliului Politic al M.I., după ce într-o ședință anterioară, din 15 septembrie 1977, avizase regulamentul de organizare și funcționare al acestuia.

Consiliul Politic al M.I. era format din 55 – 65 de membri, iar ca organe executive avea un birou de 9 – 11 membri și un secretariat, care se ocupau cu rezolvarea problemelor curente și cu controlarea modului în care hotărârile erau puse în practică. Conducerea noii structuri a fost împănată cu activiști de partid și nu întâmplător unul dintre membrii Consiliului era Nicu Ceaușescu, fiul lui Nicolae Ceaușescu.

„Protopopii” din Securitate au știut să împiedice constituirea unei veritabile disidențe românești, s-au dovedit capabili să prevină formarea unei societăți civile autentice, dar nu au reușit să conserve existența partidului comunist pe termen lung și nici măcar să-i salveze viața comandantului suprem. Evenimentele anului 1977 nu au făcut decât să anunțe începutul sfârșitului! ■

ordine aici. În primul rând, trebuie pus capăt oricărui activități și legături ale lui Goma, cu orice legături cu ambasade străine. Trebuie arestat și trimis în judecată pentru spionaj [...], niciun fel de mișcare. Întrerupt telefonul, orice legături, cum încercă să ia legătura cu ambasadorul, arestat public, pen-

Vlad Georgescu „este un măgar, așa, de ultimă speță, și eu le-am dat aprobare să-l aresteze“

tru spionaj, și trimis în judecată. Fără niciun fel de discuții și cu toți care vor proceda așa“.

Referitor la semnatarul scrisorii lui Goma, măsurile propuse erau la fel de clare. „Aceștia care sunt pe lista aceasta, cu organele de Securitate respective, o comisie de partid în fiecare județ, să stea de vorbă cu ei, să se vadă dacă este așa sau nu, pentru că nu s-a stat de vorbă cu niciunul, și să se procedeze în raport cu poziția pe care o vor avea. Chiar dacă este așa cum se spune aici – că i-au dat telefon –, să fie puși în colectivul de întreprindere în discuție, judecați și ce vor hotărî muncitorii! Dacă vor să-i bată, să-i bată! Să-i lăsăm, într-adevăr, pe oameni să-i judece și aici, care se dovedesc așa, nu pot rămâne în întreprinderile respective“.

În privința autorului *Ciumei lui Caragea*, Nicolae Ceaușescu indica măsuri foarte clare: „... să-i dăm acum «ciuma», să-l trântim 20 – 25 de ani și să muncească până o învăța istoria bine. Așa să le facem la toți aceștia, imbecili; niciun

fel de inimă față de asemenea oameni“. De altfel, Ceaușescu realiza faptul că nici Vlad Georgescu și nici Paul Goma nu reprezintă cazuri izolate, iar opiniile lor aveau ecou în rândul colegilor, apropiaților, al unor segmente mai largi de populație. De aceea, era de părere că trebuie „să revedem cum este și cu institutul acesta de istorie. S-au aciuat tot felul de elemente deplasate. Nu vor lucra decât comuniștii care au o poziție fermă pe linia generală a partidului“.

Vlad Georgescu

Pentru a fi sigur că dispozițiile sale vor fi executate fără greș, Nicolae Ceaușescu a dispus constituirea unei comisii alcătuite din Ilie Verdeț, Ion Stănescu, Cornel Burtică, Dumitru Popescu și Teodor Coman, care „să analizeze toate aceste probleme și să urmărească cum se aplică aceste măsuri“ și să raporteze zilnic.

Vlad Georgescu, arestat la 29 martie 1977, a fost anchetat în arestul închisorii Rahova, determinat să scrie o „Mărturisire“ și o cerere de clemență și eliberat la 25 mai 1977, fără proces. În scurtă vreme și-a reluat activitatea la Institutul de Studii Sud-Est Europene, pentru ca doi ani mai târziu să părăsească definitiv România

ca bursier al Fundației „Woodrow Wilson“.

Paul Goma a fost arestat la 1 aprilie 1977, fiind învinuit de „trădare prin transmiterea de secrete“. Anchetat la Rahova, Goma a „beneficiat“ de atenția generalului Nicolae Pleșiță, la acea vreme primadjunct al ministrului de Interne. Acesta l-a maltrat pe arestat. Episodul este confirmat atât de Goma, cât și de Pleșiță, care, fără nicio remușcare, relatează: „L-am prins la Cercetări Penale, l-am apucat de barbă și i-am tras un pumn în falcă de-a rămas cu gâtul strâmb. «... Dumnezeu! mătii, dobitocule, în timp ce țara moare de tătari, tu te ocupi de Havel?!» [...] Aveam 1.500 de morți în București. Nu mai suportam să văd atâtea moarte, suferință, și Goma se alinia cu Havel!“.

Vestea arestării lui Goma a ajuns în Occident la 12 aprilie, fiind difuzată de prestigioase cotidiane și urmată de manifestații de stradă și apeluri pentru eliberarea disidentului român.

„Judecați și ce vor hotărî muncitorii! Dacă vor să-i bată, să-i bată!“

La 6 mai Goma a fost pus în libertate, după ce redactase o scrisoare către Nicolae Ceaușescu, în care-și cerea scuze pentru ofensele aduse anterior, precum și o declarație-angajament de a nu mai repeta greșelile comise. La 19 noiembrie 1977 Paul Goma, însoțit de soție și de fiu, părăsea România, stabilindu-se la Paris.

Semnatarul scrisorii deschise întocmite de Paul Goma au

tacte cu mulți cercetători din domeniul Dreptului, al Științelor politice, cu care aveam aceeași platformă de discuții, aceleași idei pentru a pregăti un nou regim politic în Polonia.

– Într-o conferință ținută la București, Adam Michnik a povestit cum au decurs discuțiile din prima zi a „Mesei rotunde”. A sosit la locul unde era programată întâlnirea reprezentanților opoziției cu generalul Jaruzelski. A intrat și în capul scării era ministrul de Interne. Când l-a văzut, prima reacție a fost să fugă să se ascundă în toaletă. După cinci minute s-a gândit: ce o să-i spun soției când mă întorc acasă? Așa că a ieșit, a urcat scara, și-au strâns mâinile și s-au așezat la masă ca să discute viitorul Poloniei. Cum a fost posibil ca lucrurile să se desfășoare astfel aici? Este întrebarea pe care v-o pune cineva care vine dintr-o țară în care au murit mii de oameni pentru ca această schimbare să fie posibilă.

– Cred că a fost rezultatul istoriei noastre recente. În deceniile șapte și opt în Polonia au avut loc numeroase mișcări, care au pregătit această trecere. Grație unor personalități ca Michnik, Geremek, Mazowiecki am găsit modalitatea de a pregăti schimbarea prin acea „Masă rotundă”, care a dat rezultate foarte bune. A durat, mi se pare, patru luni, la început discuțiile au fost dificile, dar cu trecerea timpului au apărut și progresele. Am putut apoi pregăti alegerile libere și forma un guvern. Michnik a publicat un articol cu titlul *Președintele vostru, premierul nostru*. După o serie de discuții, guvernul și-a dat acordul și generalul Jaruzelski rămânea președinte.

– André Malraux spunea că secolul XXI va fi unul religios sau nu va mai exista. Credeți că a avut dreptate?

– Cred că trebuie să existe posibilitatea unei educații religioase în afara sălilor de clasă. Pe lângă catolici există și protestanți, ortodocși, evrei. Trebuie să dăm posibilitatea unei alegeri. Părinții trebuie să poată decide ce fel de educație religioasă aleg sau poate nu vor niciuna. Rolul Bisericii în țara noastră, în vremea ocupației sovietice, a fost atât de mare, încât trebuia să i se acorde o șansă să poată organiza educația religioasă.

– O ultimă întrebare. Studiile privind Evul Mediu par a fi în regres în România. S-ar părea că toată lumea vrea să se ocupe de istoria Securității, a regimului comunist. Care este situația, din acest punct de vedere, în Polonia?

– Numărul celor care se interesează de studiile medievale rămâne stabil. Studiile de medievistică permit celor din învățământul superior să abordeze și alte domenii: arheologie, lingvistică, economie, sociologie. Cei tineri, care sunt deschiși către forme diverse de educație, rămân interesați de studiile medievale. Eu pledez pentru studiile care îți deschid orizontul...

– Iar studiile privind Evul Mediu fac acest lucru...

– Da, în mai mare măsură decât istoria contemporană!

Vă mulțumesc mult, domnule profesor!

A consemnat Dorin MATEI

**Radio
România
București fm [98,3 FM]**

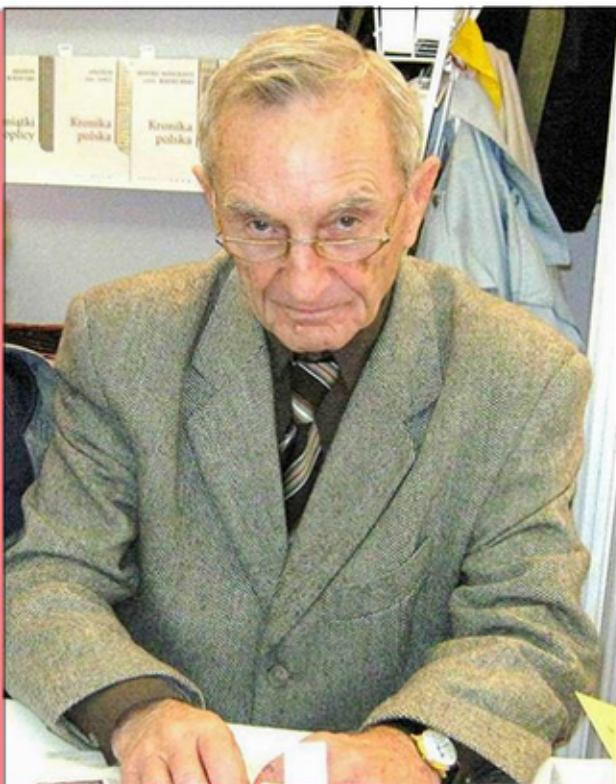
ISTORIA EVULUI MEDIU ÎȚI OFERĂ O PERSPECTIVĂ MAI PROFUNDĂ A ISTORIEI

Aflând că plec la Varșovia, profesorul Vladimir Iliescu mi-a dat un număr de telefon și mi-a spus: „Sună-l pe prietenul meu Samsonowicz și cere-i un interviu pentru Magazin istoric“.

Deși nu se simțea prea bine – chiar în timpul interviului a primit un telefon de la spital, prin care era înștiințat că analizele nu erau bune și trebuia să se interneze a doua zi – academicianul a acceptat cu multă amabilitate să răspundă la câteva întrebări.

Născut la 23 ianuarie 1930, Henryk Bohdan Samsonowicz s-a specializat în istoria medievală a Poloniei. A predat ani de zile la Universitatea din Varșovia, iar între 1975-1980 a fost directorul Institutului de Istorie. În 1980 a devenit membru al „Solidarității”, iar în octombrie același an a fost numit rector al Universității. Peste doi ani era înlăturat din funcție. A participat la „Masa rotundă”

în jurul căreia s-au așezat reprezentanții puterii comuniste din Polonia, în frunte cu președintele, generalul Wojciech Jaruzelski, și cei ai „Solidarității” și unde s-au negociat condițiile tranziției la democrație. A fost ministrul Educației Naționale (1989 – 1991) în primul guvern democratic al Poloniei condus de Tadeusz Mazowiecki. Printre alte măsuri, a reintrodus predarea religiei în școală.

– Cum ați devenit activist al „Solidarității”?

– Este o poveste lungă. Istoricii care se ocupă de istoria Evului Mediu au o libertate mai mare față de cei care se ocupă de istoria contemporană. Am putut deci să mă aplec asupra subiectelor care mă preocupau în acel moment: istoria statelor din Europa Centrală sau istoria orașelor. În același timp eram în contact cu prietenul meu Geremek [Bronisław,

și el specialist în istorie medievală, unul dintre liderii „Solidarității”], cel care a contribuit mult la pregătirea revoluției la noi, și în calitate mea de director al institutului l-am putut ajuta cu cercetătorii care se opuneau regimului. Ne puteam întâlni pentru a discuta situația din Polonia, ce puteam face pentru schimbare. Repet, studiul Evului Mediu îți dă o mai mare libertate pentru a studia, dar și o perspectivă mai profundă a istoriei. Am putut stabili, înainte de revoluție, con-

Salonul...

Pillat. Timpul fiind frumos, amfitrionul și-a poftit, rând pe rând, oaspeții să viziteze domeniul și podgoria ce-l înconjură. Încheiase cu succes și cealaltă operă, mult mai însemnată: se războise la Paris cu vulturii care râvneau la bogățiile și la îngenunchierea României. Întregite, dăduse Țării o Constituție și concepute Legea Minelor, lovitura de grație dată marilor concerne străine.

Presupun că la masă a povestit cum se războise cu americanii, francezii și englezii la Versailles pentru drepturile cuvenite României din participarea la război, în conformitate cu tratatul încheiat de el cu puterile Antantei. Fusesse șocat când s-au pus în discuție drepturile Ungariei asupra Transilvaniei. Care Ungarie? Aceasta dispăruse în 1526, când a fost prefăcută în pašalâc, în vreme ce Transilvania, doar vasală a regelui ungar, a fost obligată să plătească tribut, deci nu făcea parte din Ungaria. Mai târziu, în 1765, a fost transformată în mare principat, figurând cu această denumire până la finele războiului, rang menținut și în cadrul așa-zisului dualism de

... și sufrageria conacului

după 1867. Cine este curios care a fost statutul Transilvaniei în dualism, le va fi spus Ionel Brătianu oaspeților, să deschidă Almanahul de Gotha și va constata că toate posesiunile invocate de unguri – regate, principate, ducate și comitate – aveau, fiecare în parte, un suveran inamovibil în persoana lui Franz Josef, împăratul Imperiului Habsburgic. De altfel, în almanah se va observa inexistența Ungariei, compensată doar formal de titlul de rege al Ungariei purtat de împărat.

Brătianu avea la îndemână și alte argumente, la fel de solide. La 1 Decembrie 1918 românii, populația majoritară din Principatul Transilvaniei, optaseră pentru unirea cu Țara căreia îi ziceau Mămă, România, respectându-se așadar principiul autodeterminării. Prin urmare, la Trianon nu se făcuse nicio eroare, niciun abuz față de Ungaria, un teritoriu dispărut demult, deci simbolic, care, în plus, fusese cucerit de armata română. I se făcuse chiar o favoare, aceea de a fi parte la Tratatul de Pace și considera că Vaida-Voevod greșise grav când acceptase formularea destul de laxă a articolului 45, care începea astfel: „Ungaria renunță, în ceea ce o privește, în favoarea României, la toate drepturile și titlurile asupra teritoriilor fostei monarhii austro-ungare situate dincolo de fruntariile Ungariei...”. Era actul de naștere al noii Ungarii! Fiind de față și emulul său, I.G. Duca, Ionel Brătianu va fi deschis discuția despre reforma agrară, concepută de el în 1913 și pusă în practică în 1921. Rostul ei? În fostele posesiuni habsburgice a însemnat recuperarea pământurilor de către români de la grofii (mulți chiar de origine română!) care le obținuseră prin cotorpire. Așa a ajuns la problema optanților, la despăgubirea lor de către statul român, pământurile revenind celor care le deținuseră cândva, la importanța reformei agrare pentru consolidarea României Întregite și la câte și mai câte.

Bănuiesc că o asemenea discuție va fi avut loc la Florica într-una dintre acele zile de octombrie 1925. ■

Capela

ION I.C. BRĂTIANU LA FLORICA

EMANUEL BĂDESCU

Mulțumită curiozității profesorului Nicolae Noica, un album de mari dimensiuni, elegant, ne-a atras nu demult atenția. Pe copertă, într-un chenar oval, vederea conacului de la Florica stârnește dorința firească de a-l deschide. Două întrebări, și ele firești, mă frământau: când a fost executat și ce evenimente consemna?

Cu mare satisfacție am constatat că este datat și adnotat de autor, fotograful Adolf Klingsberg, patronul celebrului studio fotografic „Julietta” din București, acesta precizând pe coperta interioară: 14, 19 – 20 octombrie 1925. Parcurgerea filă cu filă mi-a oferit și cel de al doilea răspuns: inaugurarea Domeniului Florica de la Ștefănești, astăzi periferie a orașului Pitești.

Consultând *site-ul* „Centrului de Cultură Brătianu”, bazat pe o documentație serioasă, am dezlegat și enigma alcătuirii acestui album. „Amenajările și construcțiile pe care Ionel Brătianu (1864 – 1927) le-a făcut la Florica au durat din 1889 până în 1925. Încă de când se afla la studii la Paris, în 1885, scria familiei: «Mă apuc serios de arhitectură, vă voi face eu terasa de la vie. În privința fundațiilor cred că nu cu greu aş nimeri mai bine». În aprilie 1889 el a întocmit planul transformării etajului casei, prevăzând realizarea unei «săli de scrimă, biliard, bal și multe alte comedii», flancată pe stânga «de săliță, cabinet, odaie de toaletă, odaie pentru Tata, odaie de culcare și odaia părinților». În aprilie 1890 Ionel Brătianu va realiza și planul parterului. Planul va sta la baza marii renovări și extinderi a conacului din anii 1905 – 1912, sub directa conducere a arhitectului Petre

Antonescu. Reconstrucția casei stârnește nemulțumirea mamei, deoarece soțul era foarte bolnav. Ea îi scrie fiicei sale Sabina în martie 1891: «Am găsit destul de bine casa, numai zidurile lui Ionel mă supără. În astfel de momente să-ți dăruie și casa! Nu știu unde să fug cu tata ca să scap de aceasta. Abia a început să facă groapa de la pivniță, dar când va începe și zidurile, ce va fi? Este peste puțină să fim în casă».

După război a continuat lucrările, atât la poalele dealului – în perioada comunistă acolo funcționând Stațiunea de cercetări viticole Ștefănești –, cât și la conac, castelul din parc, unde inginerul Iliescu a construit etajul al doilea și a amenajat biroul prim-ministrului. Lucrul la Domeniul Florica, alcătuit din somptuosul conac în stil neoromânesc, ferma, capela construită de Lecomte du Nouy și crama, a fost finalizat în octombrie 1925,

evenimentul prilejuind fotografierea detaliată a construcțiilor și a vieții de la Florica.

La inaugurare, cum deducem din fotografii și din adnotările lui Klingsberg, au fost invitați pictorii Eustațiu Stoenescu și Ștefan Popescu, arhitectul Petre Antonescu, inginerul Iliescu, I.G. Duca și membrii familiei: Eliza Brătianu, Sabina Cantacuzino, Pia Alimănișteanu, poetul Ion

Ion I.C. Brătianu, așezat, și câțiva dintre oaspeții săi în fața conacului

*Eliza și Ion I.C. Brătianu
în curtea fermei*

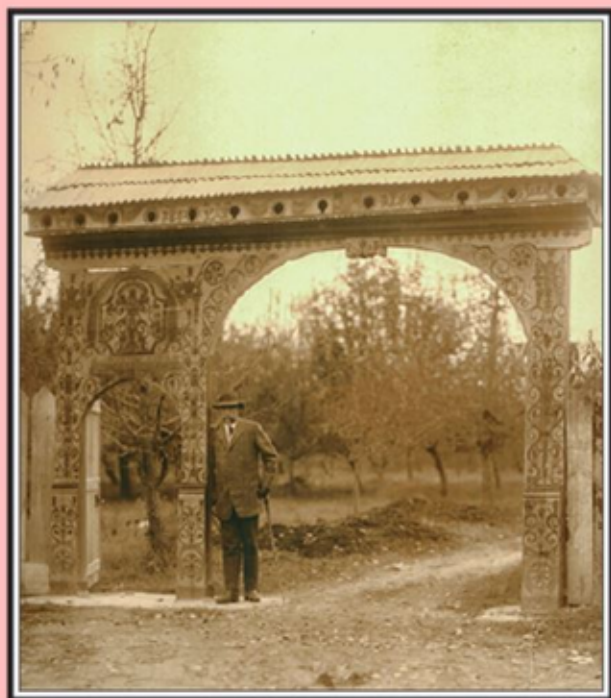

În ceardac

De vorbă cu sătenii

ALBUM ISTORIC

Bine ați venit la Florica!

Ion I.C. Brătianu (în față) și pictorii Eustațiu Stoenescu și Ștefan Popescu

Dormitorul lui Ion I.C. Brătianu

*Sabina Cantacuzino
la crucea fostului mormânt
al lui Ion C. Brătianu din parc*

În curtea fermei

Biblioteca

În fața căminului

Cutia care a schimbat lumea

Ginghis Han, poate cea mai mare cucerire din istorie ca întindere, dar nu și ca dăinuire, a fost rezultatul saltului tehnologic prin care călăreții stepelor asiatice au generalizat scărița de sa.

În cazul containerului maritim miraculos suntem în prezența unei realități care înfățișează circa 200 milioane asemenea cutii circulând anual pe mări și oceane și legând cele mai ascunse unghere ale spațiului terestru într-un imperiu planetar al comerțului în continuă creștere ca volum. Dreptul de cetate al unei asemenea „arme” imperiale în reconstituirea istorică nu poate nimeni să-l nege fără a văduvi cunoașterea umană și lecțiile astfel învățate istoric pentru croirea viitorului optim dintre numeroasele posibile.

În 1990, într-o celebră prelegere la Universitatea din Cambridge, britanicul E.H. Carr făcea remarcă – întrebându-se ce este istoria – că ea este întâi de toate o chestiune de număr – indivizi, fie „biografii ale marilor oameni”, fie „mase populare”; oricum, istoricul este chemat să nu ignore „milioane de țărani nemulțumiți din mii de sate”, chiar dacă poate face abstracție de un singur sat sau țăran nemulțumit.

Dar, la urma urmei, de ce nu ar putea fi transferate interpretărilor istorice paradigmele noi ale gândirii transformate de cuceririle geometriei sau fizicii, astfel încât să abordăm un eveniment de acum 100 sau 500 de ani altminteri decât în linie dreaptă de la cauză la efect și să nu descoperim adevărul și viața trecutului socotindu-l – potrivit teoriei haosului – punctiform și aleatoriu, deschis la diverse finalități, și nu doar cele recunoscute și acceptate pe filierele deja testate ale reconstituirii istoriei. Așadar, o altă modalitate de reconstituire a trecutului, de scriere a istoriei potrivit exigențelor generațiilor pre-

zente, paradigmei gândirii lor dominante, „lecțiile învățate” căutate cu înfrigurare pentru a fi aplicate într-un viitor, care este unicul dintre multele posibile, dar pe care ele vor cu tot dinadinsul să-l edifice.

În ce măsură sintagma lui Cicero mai are valabilitate azi? Întrebarea este justificată pentru că suntem în prezența unei multiplicări fără precedent a interpretărilor teoretice ale trecutului, care selecționează cu maximă zgârcenie aspectele acestuia pentru a aplica metodologii sofisticate și a identifica „lecții învățate”. Așadar, călăuze de viață.

Câteva lecturi recente în dosarul devenit foarte voluminos al importanței cunoașterii istoriei azi ca îndreptar de concepție și acțiune diplomatică pentru clădirea lumii de mâine evidențiază lucruri poate nu atât noi și neobișnuite, cât mai ales cu trimitere la viitorul imediat sau mai depărtat aproape imperative. Mai ales acum, când, de pildă, se vorbește frecvent de declinul sau chiar decesul „Pax Americana” în ansamblul sistemului internațional de state sau de probabilitatea unui război între marile puteri, ceea ce fusese aproape exclus în euforia perioadei de după Războiul Rece. Acest sistem, construit ulterior Păcii Westfalice din 1648, se întemeiază pe câteva principii devenite treptat fundament al relațiilor internaționale în ființă și azi (între care suveranitatea și balanța de putere). Este așadar istoria acestui sistem – trecut prin succesive cicluri hegemonice, ultimul dintre ele fiind cel numit „Pax Americana” – un izvor pentru a ne sprijini să clădim un viitor care să fie mai bun decât

Odată cu prima revoluție industrială, viteza cu care se mișcă lumea a crescut geometric

ISTORIA CA AVERTISMENT

MIHAIL E. IONESCU

Puțini știu că celebra citare din Cicero, „*Historia magistra vitae est*“ (așadar, „istoria este învățătorul vieții“), este o simplificare a textului original din rațiuni lesne de bănuț. În original, sintagma se amplifică cu adăugiri la fel de semnificative pentru cea citată. Istoria este definită în De oratore de Cicero și prin alte însușiri de seamă: „martor al vremii“ (testis temporum), „lumina adevărului“ (lux veritatis), „viața memoriei“ (vita memoriae), „heraldul vechimii“ (nuntia vetustatis). Așadar, Cicero dădea seama, acum mai bine de 2.000 de ani, de multidimensionalitatea reconstituirii istorice, de nuanțele nenumărate ale acesteia, de policromia celor deja petrecute în timp, așezând astfel căi rămase până azi valabile pe care trebuie să le parcurgă profesionistul dedicat zugrăvirii trecutului (o întrebare delicată: este această întreprindere știință sau artă?).

Sintagma ciceroniană „*Historia magistra vitae est*“ a avut o viață bimilenară, de care s-a ținut seama nu doar în Antichitatea clasică, ci și după redescoperirea acesteia în epoca Renașterii și a călăuzit până azi generațiile succesive. Mai recent, pe măsura sofisticării instrumentelor de cercetare a trecutului, dar deopotrivă și din pricina descoperirii datorită acestora a extraordinarului mozaic al trecutului, deloc bănuț de Cicero, modalitățile și metodologiile de cercetare, reconstituire și scriere a istoriei s-au înmulțit enorm. De pildă, urmare a succesivelor revoluții industriale (după unii exegeți, în era digitală deja împărțăm al patrulea val), diferitele abordări istorice nu mai par defel tradiționale. Dacă în Antichitate sau Renaștere, marile personalități sau războaiele ori bătăliile bornau trecutul și făceau transfer de experiență elitelor, în secolul al XIX-lea tirania documentului descoperit și imperativul argumentării pe acest temei a oricărei afirmații au fondat pozitivismul încă prezent și merituos.

De câteva decade trendurile „duratei lungi“ îngemănează instrumente și tehnici de readucere din uitare a faptelor trecutului prin

Statuia lui Cicero,
Palatul de Justiție din Roma

compulsarea mai multor ramuri științifice noi (sociologie, antropologie, istoria ideilor etc.). Iar mai recent explozia irepresibilă a globalizării a făcut loc unor abordări puțin obișnuite, socotite chiar eretice în raport cu strădania înaintașilor.

Cutia care a schimbat lumea se intitula o carte apărută acum câțiva ani în S.U.A., pentru a da seama cum containerul maritim a făcut în ultima jumătate de veac mai mult pentru conexiunea diverselor părți ale globului decât secole de istorie străbătută de războaie pentru a clădi imperii cât mai întinse sau a marca devenirea ca hegemon sistemic global. Dar ce deosebire este față de încercări anterioare! Îmi vine în minte istoricul militar britanic Michael Howard, pentru care Imperiul Mongol al lui

„reșezarea“ lumii după războaiele napoleoniene – a deschis o fructuoasă direcție de cercetare în relațiile internaționale pe paradigma succesiunii hegemonice. Această familiarizare temeinică s-a întins în cazul lui Kissinger de la evoluția sistemică în perioada de vârf a primei „revoluții industriale“ (ce a coincis cu „Pax Britannica“), la intervalul substituirii ei prin hegemonia americană, cea care acum ar experimenta un apus de care se tem foarte mulți teoreticieni și practicieni. Or, această cunoaștere profundă a istoriei i-a permis lui H. Kissinger, ca decident – fiind consilier pentru Securitatea Națională și secretar de Stat (doi ani a deținut simultan cele două funcții) în timpul Administrațiilor Richard Nixon și Gerald Ford –, să inoveze politic și diplomatic. Acțiunea sa diplomatică în anii '70 ai secolului trecut, admirabil descrisă de biograful său, Niall Ferguson, a făcut să se scrie pagini de istorie diplomatică, politică și militară, ce trebuie neapărat cunoscute de decidenții de azi.

Această succesiune hegemonică, instalarea unei anumite ordini sistemice în funcție de statul/imperiul cel mai puternic, intră în natura firească a evoluției istorice, demonstrează Kissinger. Pentru el, conform ultimei sale lucrări consacrate organizării sistemice globale, istoria nu este altceva decât succesiunea marilor imperii, ele fiind cele care imprimă direcția de evoluție, trănicia lor fiind iarăși supusă legii naturale „a creșterii și descreșterii“. Din această perspectivă, respectiva evoluție sistemică firească a fost înțeleasă foarte bine acum 300 de ani și de domnitorul-

cărturar Dimitrie Cantemir, când a scris, în limba latină (1716), *Creșterea și descreșterea Imperiului Otoman*. Tradusă în limbile engleză, rusă, germană și franceză în mai multe ediții în secolul al XVIII-lea, această carte fundamentală despre imperiul sultanilor a fost studiată zeci de ani în Europa ca singura accesibilă pe subiect, apreciată de savanții și diplomații vremii ca îndreptar neprețuit pentru înțelegerea „chestiunii orientale“, până azi rămasă o probă elocventă a solidei culturi științifice românești.

Așadar, iată critica făcută de Kissinger sistemului academic american, care tratează drept știință inutilă istoria, într-un interviu acordat în luna noiembrie a anului trecut unui publicist cunoscut, un vechi prieten, Jeffrey Goldberg (interviul a fost publicat în *The Atlantic* în noiembrie 2016). Potrivit lui Goldberg, „[Kissinger] se plânge că istoria nu este pre-

dată cronologic și că evenimentele istorice sunt adesea decontextualizate, devenind de neînțeles. Argumentul lui a fost convingător, dar, de asemenea, *pro domo*. Afirmatia lui principală, atunci când vine vorba despre cele mai mari controverse din cariera sa, este aceea că sprijinul american postbelic pentru aliații anticomuniști este imposibil de înțeles sau raționalizat fără a cunoaște contextul istoric propriu-zis și a vădi simpatie funciară pentru o narațiune pro-occidentală. Universităților, a spus el, le place să predea studenților istoria ca pe o înșiruire de probleme discrete. și, mai presus de toate, nu doresc să predea istoria Occidentului. Ei cred că Occidentul a comis atât de multe crime, încât nu au dreptul să le dezvăluie. Acesta este un gând care nu i-ar veni vreodată unui chinez. Revenirea la un

Pacea Westfalică din 1648 este alcătuită din două documente: Tratatul din Münster (încheiat între Sfântul Imperiu Roman și Franța) și Tratatul din Osnabrück (încheiat între Sfântul Imperiu Roman și Suedia); în imagine: ratificarea Tratatului din Münster, pictură de Gerard ter Borch

Zhou Enlai se întâlnește cu Henry Kissinger în timpul vizitei secrete a acestuia din iulie 1971, în vederea obținerii acordului pentru vizita președintelui Nixon în China

trecutul recent? Dacă socotim că așa este, atunci trebuie să recunoaștem că istoria este izvor de învățăminte și luări aminte pilduitoare, chiar dacă evenimentele sunt prin definiție irepetabile.

Dar deopotrivă, aceste lecturi conving din nou de adevărul celor afirmate de Cicero acum mai bine de 2.000 de ani, chiar dacă sintagma sa este mai puțin apreciată de ceva vreme, când nu este contestată și ridiculizată. Prea adeseori, se spune de către contestatari, istoria a fost utilizată pentru a lansa vaste procese de modelare a mentalităților (așa-numita recent procedură de „spălare a creierelor” ca expresie a unui anumit tip de agresiune informațională și modelare a voinței celuilalt îți vine automat în minte) sau de inginerie socială întemeiată pe mobilizare socială (iar comunismul sovietic a fost un asemenea proiect, bineînțeles eșuat). Acest lucru ar fi discreditat cunoașterea trecutului ca un izvor de calități identitare sau de „lecții învățate” pentru azi și mâine. Agresiunile la adresa istoriei practicate de necunosători sau chiar rău intenționați – mai precis predicatorii unui alt tip de inginerie socială în ultimii ani tind să facă din această străveche îndeletnicire, sub cele mai diverse pretexte, o cenușăreasă alungată (sau ascunsă din putoare) din mediul academic, dar și din bagajul existențial al individului de aici și de aiurea. Ceea ce îl poate priva de identitate și de un întreg trecut de experiență umană, asemănător cu recuzarea părinților biologici și a făptuirilor lor în mediul familial. Pentru a nu mai vorbi de individul decident, cel care trebuie să ia hotărâri care sunt semnificative și

importante pentru soarta unor comunități umane de mari dimensiuni sau chiar la nivel sistemic. Pentru că, în era nucleară, când un astfel de conflict ar putea să însemne sfârșitul civilizației, decizia de a-l evita sau lansa trebuie să se întemeieze nu pe reflexe imediate sau patimi mistuitoare de glorie sau revanșă, ci chiar pe cunoașterea trecutului, fără de care o decizie potrivită în astfel de situații limită ar fi văduvită de însăși esența necesară și comparativă.

Mai întâi, cred că a fost decisiv pentru a redeschide acest dosar impactul avut de critica făcută de renumitul diplomat american Henry Kissinger, acum la o vârstă venerabilă, la adresa lumii academice în general, a celei americane în special, în privința poziției față de istorie a marilor universități americane. H. Kissinger a făcut dovada ilustră a familiarizării sale cu istoria, descriind în *Diplomacy* (Diplomația, 1994) cât de detaliat a studiat istoria universală între 1815 – 1914 pentru a înțelege evoluțiile care au zguduit sistemul în secolul XX – cele două conflagrații mondiale și intrarea în Războiul Rece sau desfășurarea acestuia. Or, interpretarea pe care el a dat-o evoluției sistemului westfalian în intervalul menționat – lucrarea sa de doctorat susținută în anii '50 ai secolului trecut se ocupa de

21 februarie 1972; Zhou Enlai îl întâmpină pe aeroportul din Beijing pe președintele S.U.A. Richard Nixon

ciceroniene – și de probabilitatea unui război hegemonic între S.U.A. și China, Kissinger răspunde: „Într-o măsură considerabilă, Graham Allison arată că, în marea majoritate a cazurilor istorice, puterile emergente și puterile *status quo*-ului au sfârșit într-un conflict militar. Este aproape inevitabil [...] Este inerent prin chiar definiția de putere emergentă și putere *status-quo*. Cu toate acestea, există și o altă explicație paradoxală pentru un conflict. El ar putea avea loc, pe de o parte, din cauza unei escaladări treptate a tensiunii, iar pe de altă parte, pentru că statele tind să aibă așteptări ca propria lor poziție să devină în final normală [...] Un conflict militar între cele două țări [S.U.A. și China], având în vedere tehnologiile la dispoziție, ar fi catastrofal. Un astfel de conflict ar forța lumea să se împartă și se va sfârși cu distrugere reciprocă, dar nu neapărat cu o victorie, care s-ar dovedi probabil prea dificil de definit. Chiar dacă am putea defini victoria, ce ar putea cere câștigătorul învinsului ca urmare a distrugerii totale a acestuia? [...] Statele Unite și China trebuie să depună eforturi să ajungă la o înțelegere privind natura evoluției comune.” Și pentru a atinge acest obiectiv este nevoie – adaugă Kissinger – de transparență și ca fiecare parte să cunoască bine ceea ce dorește cealaltă, motivele care o dirijează, iar acest lucru depășește conceptul diplomației tradiționale (frecată mai mult sau mai puțin în secretomanie).

Întemeiată pe percepții, aproape mereu false când ești în deplină ignoranță despre celălalt, diplomația tradițională se cere reinventată. Dar, pentru a putea trece dincolo de „capcana lui Tucidide”, trebuie nu neapărat să fi citit a sa *Istorie a Războiului Peloponezic*, dar măcar să fi știut că

diplomatul atenian fusese trimis de Atena pentru a identifica aliați în alte polisuri grecești, iar politica sa a fost să arate conducătorilor acestora că Sparta, prin pregătirile sale militare, va sfârși prin a ataca Atena, iar înfrângerea ei ar însemna sfârșitul libertății tuturor sub hegemonia spartană. Și deopotrivă să arate că, în fapt, Tucidide le întindea o capcană, pentru că, propunându-le să se alieze cu Atena, diplomatul pleda ca aceștia să accepte continuarea hegemoniei ateniene.

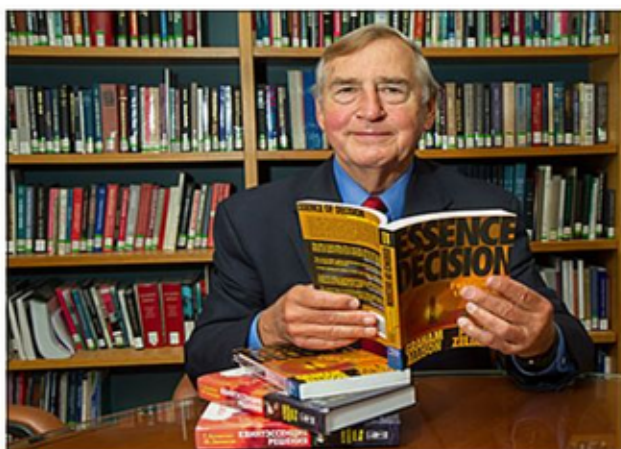
Atât de puternică a fost forța analogiei istorice pe care conceptul „capcana lui Tucidide” a impus-o în media occidentală,

încât Beijingul a trebuit să replice cu o narațiune proprie a „ridicării pașnice a Chinei”. Menită să convingă Occidentul că China nu dorește să ia locul S.U.A. în fruntea sistemului, această construcție de comunicare chineză vrea să evite alunecarea celor două mari state spre război în competiția pentru domi-

nația sistemică. Chiar președintele Chinei, Xi Jinping, a făcut nu o dată referiri la nocivitatea conceptului „capcana lui Tucidide”. El a spus, de pildă, într-un discurs ținut în anul 2015, că „este nevoie ca toți să lucrăm împreună pentru a evita «capcana lui Tucidide»”, adică tensiunile distructive dintre o putere emergentă și puterile existente. Iar președintele american Barack Obama, cu politica sa de balanță între parteneriat și competiție față de China, dar deopotrivă cu al său „pilot asiatic” (2011) în planul strategiei globale, a demonstrat a fi înțeles deplin natura conceptului pe care îl discutăm.

Istoria bine și cu folos asimilată este cu adevărat *magistra vitae*.

(Va urma)

Graham Allison, creatorul conceptului „capcana lui Tucidide”

pluralism autentic în campusurile universitare – pentru a examina chiar și idei pe care înțelepciunea convențională le respinge – a devenit o provocare națională majoră.“

Așadar, Kissinger identifică între carențele sistemului academic american de predare a istoriei modalitatea de prezentare a evenimentelor care le văduvește de contextul însoțitor, astfel încât să fie desprinsă întreaga lor semnificație, acuză golirea de conținut a incidentelor/întâmplărilor

trecutului, întrucât o asemenea prezentare le răpește statura de experiență umană. Rezultatul unei asemenea metode este zugrăvirea trecutului ca o mare pată albă, în care identitățile naționale sau alte elemente semnificative pentru evoluția umană sunt imposibil de fixat studenților ca elemente ale culturii care le dau excelența și deopotrivă irepetabilitatea sau puterea de a deveni reflex de viață al unei comunități. Și altă durere a gânditorului, obișnuit să extragă din trecut lecții pentru viitor, așa cum vedea altădată Cicero. Faptul că instituțiile academice din S.U.A., dar și din alte state occidentale, nu prețuiesc să prezinte în culori deloc atractive istoria Vestului este expresie a decăderii acestuia, a sfârșitului lui de vector dominant global cu care ne-a obișnuit în ultimul mileniu?

Kissinger întrevede „o provocare națională“ în reîntoarcerea în universități a nara-

țiunii competitive asupra istoriei, la „pluralismul adevărat“ al campusurilor universitare unde au drept de cetate și ideile respinse de gândirea intenționat nivelatoare. Iar pentru a înțelege mai bine cum gândește Kissinger predarea istoriei trebuie să ne referim la unul

dintre exemplele pe care le dă chiar

în interviul amintit. Ca unul

dintre practicienii care a

pus în aplicare o străpun-

gere radicală a ortodo-

xiei confruntării în Răz-

boiul Rece între cei doi poli ai

acestuia (S.U.A. și U.R.S.S.), el a pre-

gătit vizita socotită până atunci imposi-

bilă a președintelui Nixon în China și în-

tâlnirea acestuia cu Mao Tzedung (februarie

1972). În acest fel, stabilind un parteneriat

strategic cu un alt pol al lumii comuniste,

Kissinger a introdus China în ecuațiile de

putere globale, construind astfel un „tri-

unghi“ diriguitor sistemic. Finalul evoluțiilor

din acest triunghi de putere, în condițiile

alianței a două dintre cele trei vârfuri sistemic

împotriva celui rămas, a fost prăbușirea

U.R.S.S.

Această experiență, întemeiată pe o interpretare creatoare a evoluției istorice, îl ajută pe Kissinger să explice situația actuală din Asia de Est, care îngrijorează enorm din pricina probabilității atragerii actorilor majori în așa-numita „capcană a lui Tucidide“. Conceptul a fost introdus în relațiile internaționale de Graham Allison printr-un proiect celebru al Universității Harvard, desfășurat între 2013 – 2015, în care interpretează războaiele hegemonice pe baza

experienței lui Tucidide în timpul

războiului peloponeziac (secolul V î.H.).

Conceptul a devenit familiar interpre-

tărilor actuale ale competiției de putere

dintre S.U.A. – hegemonul actual – și

China – competitorul sistemic. Practic,

Allison demonstrează că, în ultimii 500

de ani, dintre 16 împrejurări în care

hegemonul sistemic a fost confruntat cu

un competitor, în 14 cazuri tranșarea

competiției a fost făcută prin război.

Întrebat de validitatea noului concept –

însăși descoperirea acestuia este o

strălucită demonstrație a sintagmei

Actuala revoluție digitală ilustrată sugestiv grafic prin imaginea de sus, ce alătură o carte veche și un cablu USB, și aceasta ce reflectă evoluția din ultimul deceniu a dispozitivelor digitale

Cercetând mai de aproape prezentarea la 1848... – în treacăt fie zis singurul manuscris al tău pe care-l posedăm de un an și mai bine de când figurezi pe ștatele editurii – am constatat că, în afară de pasagiile din Oțetea, mai sunt încă importante pasagii, mai multe pagini, din *Un veac de frământări sociale*. Vei înțelege, desigur, că pentru noi chestiunea este cu atât mai gravă cu cât manuscrisul este semnat de tine, iar în volum angajează Editura de Stat. În aceste condițiuni, desigur, că colaborarea noastră nu mai poate continua. Te rog să primești expresia decepției mele și profundele mele păreri de rău“.

Tudor Al. Stoianovici era unul dintre intelectualii comuniști din ilegalitate. La finalul anilor '30 se afla în redacția revistei *Cadran*, unde a scris o cronică de istorie socială. După încetarea apariției a înființat împreună cu Miron Constantinescu un cerc de studii marxiste care se întrunea la locuința sa din str. Popa Nan nr. 62. Semnează două studii – *Catagrafii și recensăminte românești* și *Unde bate inima țării* – în volumul apărut sub egida Institutului Central de Statistică și intitulat *Recensământul României din 1941. Lămurirea opiniei publice*. Anul următor publică alte două studii (*O biserică moșnenească din Dâmbovnic*, *Gălățești* și *Un funcționar sătesc: pomojnicul*) în revista *Sociologie Românească*, an IV, nr. 7 – 12/1942 (director Dimitrie Gusti). Schimbă macazul publicistic imediat după 23 august 1944 și se avântă în media cu volumele *Contribuția Rusiei în lupta pentru independență a poporului român* (Editura Eminescu, București, 1946) și *Relațiile lui Petru Rareș cu Rusia* (Editura Eminescu, București, 1946). Ulterior dispare în neantul uitării.

Andrei Oțetea a devenit din 1 februarie 1947 șeful catedrei Istoria universală la Universitatea din București și prorector. Între 1947 – 1948 și 1965 – 1970 conduce și Institutul „Nicolae Iorga“, perioade în care a susținut tineri istorici să studieze și să scrie în spiritul adevărului. Studenții săi, azi la vârsta senectuții, își aduc aminte de seriozitatea, de profesionalismul său și îi păstrează o caldă amintire.

Singurul a cărui carieră a avut de suferit a fost Petre Năvodaru (Fischer). Născut la 21 martie 1913 în Viena, a intrat în U.T.C. (1932) și P.C.R. (1933), acționând în conformitate cu sarcinile primite. Între 1935 – 1940 a fost referent tehnic la Institutul de Conjunctură, apoi a devenit redactor la *Buletinul Economic Intern* al Asociației Industriașilor de Petrol din România. După 23 august 1944 a fost membru în Comitetul Județean Ilfov al Apărării Patriotice, redactor-șef al cotidianului *Universul* (1945 – 1946), secretar general la Editura de Stat (1946 – 1947), consilier de legatie la Oslo (1947) și consilier la Comitetul de Stat al Planificării (1948 – 1952). La 7 octombrie 1952 este exclus din partid reproșându-i-se patru lucruri: în 1937, în timp ce-și efectua stagiul militar, a fost detașat timp de trei luni la Tribunalul Militar Chișinău, unde a lucrat cu criminalul de război Cristea Manea; în 1942 a fost furier la Biroul 2 Informații al Corpului de Cavalerie pe Frontul de Est; prietenia cu Herbert (Belu) Zilber (din 1935), care era implicat în procesul lui Lucrețiu Pătrășcanu (*Magazin istoric*, nr. 7 – 12/1991; 1 – 3/1992), fiind acuzat de spionaj; în 1952, la Comitetul de Stat al Planificării, s-a aflat „în fruntea grupului de fracționisti care au subminat autoritatea conducerii“.

Penitența durează cam un cincinal, timp în care Năvodaru ajunge funcționar la Secția Planificare a Sfatului Popular al Capitalei, director adjunct la Direcția Organizării și Profilării din Ministerul Gospodăriilor Agricole de Stat și proiectant la Institutul de Proiectări. Biroul Politic al Partidului Muncitoresc Român (P.M.R.) analizează situația sa și a altora la 24 decembrie 1956, iar decizia finală a fost reprimirea în partid. La 9 ianuarie 1957 Comitetul Central al P.M.R. a informat Comisia Controlului de Partid, iar la 15 ianuarie 1957 Năvodaru a luat act de reprimirea sa în partid, vestea fiindu-i transmisă de Ion Vințe.

Peste ani va avea o altă problemă cu partidul, după ce fiica sa se va căsători cu scriitorul Paul Goma. Dincolo de vicisitudinile politice, în 1946 Năvodaru s-a dovedit corect față de un plagiat grosolan, vinovat fiind un coleg de partid și om de presă cu vechi state în domeniu. ■

ANDREI OȚETEA, PLAGIAT

ALIN SPÂNU

Plagiatul... Un subiect care s-a impus în atenția opiniei publice. În România însă, nimic nu este nou sub Soare.

Istoricul Andrei Oțetea (1894 – 1977; rector al Universității din Iași din 1935 și director al Teatrului Național din Iași din 1937) a publicat în 1945 volumul *Tudor Vladimirescu și mișcarea eteristă în Țările Românești 1821 – 1822*, la Institutul de Studii și Cercetări Balcanice, București. Nu mică i-a fost mirarea istoricului să constate că, în 1946, în prefața lucrării *1848 – Problema agrară discutată de țărani și proprietari*, Biblioteca de Buzunar nr. 6, Editura de Stat, București, se regăsesc ample pasaje din volumul său amintit mai sus, dar fără nicio referire la acesta. La 10 octombrie 1946 Oțetea se prezintă la sediul Editurii de Stat, unde are o discuție cu secretarul general Petre Năvodaru. Acesta a luat act de acuzația adusă și s-a apucat să cerceteze

cazul. Peste o săptămână, 18 octombrie 1946, Năvodaru a întocmit „Nota cu privire la plagiatul de la Editura de Stat”. Între altele, menționa că redacția „a constatat că, în afară de pasagiile copiate din Oțetea fără nicio indicație de sursă, numeroase alte pasagii sunt copiate din cartea *Un veac de frământări sociale*, de L. Pătrășcanu”.

Urmarea a constat într-o scrisoare pe care Năvodaru i-a trimis-o lui Tudor Alexandru Stoianovici, autorul prefeței buclucașe, care a pătat imaginea editurii: „Am fost foarte neplăcut surprins acum câteva zile când prof. Andrei Oțetea ne-a făcut o vizită ca să ne roage (sic!) ca pe viitor să-l cităm ori de câte ori folosim pasagii din lucrările sale.

obicei, și nimic și nimeni nu-i poate împiedica pe iubitorii de petreceri să iasă la iarbă verde. Această primă zi a lunii mai are și semnificație religioasă, fiind și sărbătoarea lui Ieremia, unul dintre marii profeți din Vechiul Testament, cel care vestise venirea lui Mesia, pentru a face dreptate pe pământ. Însuși numele sărbătorii Arminden sau Armindin, Arminder

— își are originea în numele profetului Ieremia — Ermin-den, adică „ziua lui Ieremia“.

În ziua de Arminden se bea mult. Acum are loc și „băutul Mărțisorului“, petrecere la care participă întreaga suflare a satului. Dacă sărbătoarea nu cade într-o zi de post se pregătesc mici la proțap, se coace turtă sau pâine pe vatră și se bea vin pelin, „pentru înnoirea sângelui“. Oamenii se rostogolesc prin iarbă și își spală fața cu rouă, pentru a fi sănătoși, puternici și rumeni în obraji. Sărbătoarea se încheie printr-un gest comun, de culegere a plantelor medicinale amare, asemănătoare pelinului. De aceea sărbătoarea se mai numește și Ziua Pelinului, plantă căreia imaginarii populari îi acordă puteri magice. Se crede că pelinul cules în această zi poate fi pus în vin, pentru ca iubitorii peste măsură ai licorilor bahice să fie vindecați astfel de acest nărav. Gustul amar al vinului astfel tratat îi împiedică să mai consume cantități mari de băutură. De aceea sărbătoarea se mai numește și Ziua Bețivilor... Armindenul se mai ține și ca să fie alungate furtunile violente și mai ales grindina, care ar pune în pericol recoltele. Gospodarii așezau din pelinul cules de Arminden pe masă, lângă tacâmuri, ca să fie binecuvântată hrana; între haine și așternuturi, pentru a îndepărta necazurile, sau era purtat la mijloc, pentru a alunga bolile de șale...

**Frunză verde de pelin
Iată-ne la Arminden,
Beau mesenii și mănâncă,
Și de ciumă nu li-e frică!**

(Simion Florea Marian,
Sărbătorile la români,
Păresimile, vol. 2, 1899)

La petrecere participă toată suflarea satului
(imagine din arhiva foto a Muzeului Național
al Țăranului Român)

Pelinul era considerat o plantă magică, putând vindeca și frigurile, umflăturile, durerile de ochi și chiar ciurma...

Unii săteni sperau în vindecarea boilor bolnavi și, de aceea, în această zi nu erau puși să tragă la jug, dar nici nu li se atingeau coarnele... Existau și unele munci care era bine să fie făcute în această zi: să fie semănați pepenii, castraveții și să fie puse cuiburile de fasole, pentru că astfel

ar fi fost protejate de viermi și puteau crește frumos...

De Arminden în satul tradițional se încheiau tocmelile între stăpânii de turme și ciobani, iar gospodarii aflau cum urma să fie vremea, lucru extrem de important pentru lucrările agricole viitoare. Se credea că dacă în ziua de Arminden ploua, urmau alte 40 de zile ploioase, care i-ar fi împiedicat să iasă pe ogoare. Personalități ilustre ale culturii româ-

De Maibaumfest, se înalță un stâlp cioplit,
împodobit cu flori și panglici policrome

nești, ca Alecu Russo, Ion Ghica sau Nicolae Vatamanu, ne încântă cu însemnări pline de umor despre această sărbătoare.

„În Cișmigiu petreceau Armindenul tinerii zurbagii, printre care se găseau și beizadele. Ei veneau însoțiți de femei dispuse să le risipească aleanul, cântându-le: «Ah, puiule mor» sau «Inima mea multe are»“ (Nicolae Vatamanu).

La Băneasa „pădurea Banului Dimitrie Ghica se umplea de boieri și la o bătaie din palme se iveau de prin tufișuri robii cu fețele tuciiuri și cu zâmbetul de porunceală, purtând pe talgerele de aramă gustările pregătite din vreme“ (Nicolae Vatamanu).

**A fost odată
ca niciodată**

ARMINDEN, ZIUA PELINULUI, DAR ȘI ZIUA BETIVILOR...

Dr. GEORGETA ROȘU

Armindenul este păstrat în mentalul popular ca Sărbătoarea Pelinului (sau Pomul de Mai). Este o sărbătoare a bucuriei, închinată prosperității, belșugului din hambare și roadelor ogoarelor, o sărbătoare care-l slăvește pe zeul vegetației, ocrotitor al câmpului, dar și al animalelor, fiind considerată în același timp și sărbătoarea care anunță începutul verii.

Pomul vestitor al verii, numit Arminden, adus din pădure, plantat la poartă sau în curți

Numele acesteia este atribuit și pomului adus din pădure, în ajunul zilei de 1 mai, pom căruia i se lasă doar câteva ramuri în vârf, pentru a evoca viața, prospețimea, fertilitatea.

Copacul, numit și Arminden, e plantat în mijlocul curții sau este bătut în cuie, sau legat de stâlpul porții, „la drum“, cu scop apotropaic, la intrarea în gospodărie, pentru a proteja atât casa și acareturile, cât și pe membrii familiei;

pentru ca turmele să se înmulțească, iar oamenii să intre sănătoși în vară, anotimpul care avea să-i solicite cel mai mult prin complexitatea muncilor pe care trebuia să le facă: cosit, secerat, treierat, culesul porumbului, al vici, depozitarea roadelor în hambare, trasul vinului în poloboace, pentru a asigura existența familiei peste iarnă...

Pomul de Mai este împodobit de membrii familiei. Îl „gătesc“ cu spice de grâu, flori naturale sau din hârtie policromă și este păstrat până la încheierea secerișului. După seceriș este scos, este tăiat în multe bucăți mici, pentru a fi folosit la coacerea primei pâini, frământată din noua recoltă de grâu. Gospodarii împlinesc toate acestea cu credința că vor avea parte de recolte bogate, dar și de protecție împotriva duhurilor rele. În sate din nordul Moldovei, din tulpina Pomului de Mai se cioplește bățul pentru steagul de nuntă, tocmai pentru că este considerat magic.

De Arminden era musai ca tot omul să iasă la iarbă verde. În această zi era atins momentul de maximă prospețime a naturii, dar și de bucurie generală. Vremea este frumoasă, de

Iubiri
celebre

FRIEDRICH SCHILLER, FUGARUL

FLORENTINA DOLGHIN

Friedrich Schiller la 27 de ani (portret de pictorul elvețian contemporan lui Anton Graff), flancat de cele două surori von Lengefeld: Caroline (în stânga) și Charlotte

În anul 2014, la Festivalul Internațional de Film de la Berlin, „Ursul de aur“ pentru cel mai bun film era acordat unei coproducții Germania–Austria–Elveția, intitulată *Die geliebten Schwestern* (Surorile iubite), a regizorului german Dominik Graf. Era premiată o dramă romantică, turnată cu doi ani în urmă în Turingia, Renania de Nord și în Tirol, care obținea, în același an, Premiul publicului la Festivalul internațional de film de la Chicago. Cinefilii iubitori ai literaturii lui Friedrich Schiller (1759 – 1805), poetul și dramaturgul ce figurează la loc de frunte în istoria literaturii germane (Hoții, Fiesco, Intrigă și iubire, Don Carlos, dramele istorice *Wallenstein*, *Maria Stuart*, *Fecioara din Orléans*, *Wilhelm Tell*), făceau cunoștință astfel cu viața sentimentală a unui personaj tumultuos, un adevărat erou romantic, stins din viață la numai 46 de ani, victimă a tuberculozei.

Biografia lui Schiller, între care la noi Tudor Vianu (*Schiller*), i-au adunat adesea anii prolifici literar ai tinereții – ani ai unor tensiuni lăuntrice și ai unei dorințe irepresibile de libertate – sub un singur cuvânt: „Fugarul“. Schiller a fost un om de acțiune, energie, ambițios și cu simțul datoriei față de opera lui, calități care i-au hrănit patosul poeziei de început, dar deopotrivă a fost și un tragic stingher, de un sentimentalism duios. A înțeles, crâcnind, în fragedă pruncie, să se supună voinței tatălui autoritar, care l-a în-

Un afiș al filmului
Surorile iubite

scris la Stuttgart la o școală militară sub patronajul duce-

lui de Württemberg, Karl-Eugen, un absolutist cazon, și să devină chirurg, medic de regiment. Dar a fugit de acolo într-o zi să-și vadă jucată pe scenă, la Mannheim, piesa *Hoții*, pe care o scrisese pe ascuns, gest pentru care a fost aspru pedepsit, ieșind din grațiile ducelui.

**„Clocotește ceva
în venele mele...”**

Exista deja pe atunci o doamnă care îi inspira versul și îl subjugase: contesa Franziska von Hohenheim,

Ion Ghica ne descrie plimbările cu barca ale petrecăreților, pe apa Dâmboviței, iar Alecu Russo vorbește de „ziua de Armindenii în care pelinului i se dădea cep“, iar mesele panta-gruelice se desfășurau în chioșcuri amenajate sau pe iarbă, pe ștergere albe... Dar, lui Conu Alecu îi plăcea și muzichia... Iubea manelele care, în deceniile 3 și 4 ale secolului al XIX-lea, se cântau de Armindenii și pe care le considera „dulci, mângâioase și dureroase, de rupeau inimile“.

Mentalul popular a păstrat câteva legende despre această sărbătoare. Una dintre acestea vorbește despre porunca dată de Irod de a fi uciși toți pruncii, ca să fie sigur că nu avea cum să scape Pruncul Iisus. Acesta ceruse ca toate casele în care s-au ucis pruncii să fie însemnate cu ramuri verzi la porți, pentru a nu mai intra a doua oară. Altă legendă vorbește despre faptul că Iisus fusese mutat în Viflaim (Betleem) de păgâni și însemnaseră locul cu o prăjină înaltă la poartă. Atunci, Dumnezeu a făcut o minune și la toate porțile caselor au apărut prăjini, ca păgânii să nu-l poată găsi pe Iisus.

Prima zi a lunii mai este sărbătorită și de alte comunități, nu doar de români. Etnicii germani, șvabii și sașii din Transilvania, sărbătoresc Maibaumfest, înălțând în mijlocul localității un stâlp cioplit, pe care îl împodobesc cu flori și panglici policrome. Petrecerile de fete și feciori, îmbrăcați în costum tradițional, se adună în jurul lui și dansează „Tanz in den Mai“. Petrecerea începe la 30 aprilie și continuă și în ziua de 1 mai. Băieții folosesc ocazia pentru a dărui fetelor aflate la vârsta măritişului ramuri de mesteacăn sau salcie, ca o declarație de iubire... Fetele se mândreau cu numărul mare de ramuri primite. La Sântana, Maibaumfest se desfășoară în Duminea de Rusalii. La sărbătoare este „licitat“ un miel, care este urcat la înălțime, în pom, pe o platformă. Cel care câștigă mielul este condus acasă cu mare alai, cu fanfara. De obicei

mielul este „grățiat“, dar... va fi sacrificat peste o săptămână, când organizatorii sărbătorii vor petrece cu prietenii. Ca și la Ziua Pelinului, la Maibaumfest bucuria e generală. Bărbații pot consuma mai multe halbe de bere decât în mod obișnuit, cei mici primesc dulciuri și cârnați pe săturate, iar gospodinele se bucură că au scăpat, pentru o zi, de grija gătitului și a așezării mesei...

Istoria marchează 1 Mai ca Ziua Internațională a Muncii, încă din 1889, în memoria evenimentelor tragice care au avut loc în timpul grevei generale din Chicago. Azi se cunoaște tot mai puțin semnificația inițială a zilei de 1 Mai. Sărbătoarea grandioasă, propagandistică, din anii comunismului, în care se încerca legitimarea politică a acestei zile – de altfel, o veche tradiție muncitorească –, după 1990, a suferit o mutație de conținut. Ziua de 1 Mai dă acum startul la distracție pentru noul sezon estival, mai ales pe litoral... De la Vama Veche, la Eforie sau Mamaia, până în stațiunile montane de pe Valea Prahovei, cei dornici de petreceri la iarbă verde sunt atrași de ofertele agențiilor de turism, care se întrec în organizarea de concerte, petreceri dansante, competiții ale școlilor de dans, concursuri de tuning, prilejuri cu care românii stabilesc, an de an, noi recorduri la consumul de mici și bere... și umplu, la refuz, cluburile „de fițe“.

Atmosfera generală e una de veselie, confirmată și de versurile atât de cunoscute, aparținând lui Ciprian Porumbescu. „Răde iarăși primăvara,/ Peste câmpuri, peste plai,/ Veselia umple țara, c-a venit 1 de Mai“.

„Tanz in den Mai“, pictat de Pieter Bruegel cel Bătrân, numit și „Bruegel al țăranilor“

Radio
România
Cultural

Știința în cuvinte potrivite

La Radio România Cultural
Cu Corina Negrea și Dan Manolache
Luni-vineri, de la ora 13.20

o tânără ce va avea o mare înfrăurire asupra vieții și activității lui literare, Charlotte Marschalck von Ostheim (1761 – 1843), von Kalb, după numele soțului, pe care nu-l iubea; era o femeie nu deosebit de frumoasă, dar cu suflet mare, foarte citită, cu o tinerețe furtunoasă, purtând o aură de mister în biografia ei. Mare admiratoare a lui Schiller, îl socotea un geniu. Avea 23 de ani. „Era o femeie de lume, spirituală, nervoasă, pasionată și sentimentală. Ea a devenit pentru el educatoarea, de care avea nevoie în acei ani”, scria Fritz Martini, în *Istoria literaturii germane de la începuturi până în prezent*.

La început sunt numai prieteni întru literatură. Se plimbă mult împreună, pentru că soțul ei este ofițer în armata franceză, lipsește mult și discută exclusiv despre viața literară. Apoi prietenia lor pare a aluneca spre dragoste, căreia tânăra îi răspunde invocând cultul virtuții și al datoriei față de căsnicie. Relația lor se oprește, spre regretul năvalnicului scriitor, dar ea se convertește în trăiri poetice și personaje literare.

Este suficient temperamentului lui ca să socotească Mannheimul o „închisoare”. Va pleca la Leipzig, unde locuiește cel mai bun dintre prietenii lui, juristul Christian Gottfried Koerner, cu trei ani mai mare. „Vino cât poți de repede, îi scrisese acesta. Vom putea vorbi mai multe decât se poate scrie acum. Ne doare că un om care ne este atât de scump pare a suferi.” Nu va zăbovi mult acolo, pentru că prietenul se află la Dresda, la patul mamei muribunde. Schiller se va stabili și el o

Karl Christoph von Lengefeld,
tatăl celor două fete

vreme la Dresda, pentru a-i fi aproape lui Koerner.

O întâlnește în acea perioadă pe Henriette, fiica doamnei von Arnim, din cercurile Curții, dar o place și pe o actriță, care joacă în drama sa *Hoții*, ca și pe Margareta Schwann, fiica editorului său, o fată isteată, îndrăgostită de literatură. Îl poartă acum gândul spre căsătorie, tot fără succes. Doamna von Arnim nu-și dă fata, altfel destul de ușuratică, după un tânăr fără situație materială stabilă, trăind din poeziile, manuscrisele sau montările pieselor sale.

Franziska, îngerul bun al Württembergului,
pictată cu elevi ai școlii patronate de duce, pe care un timp a urmat-o și Schiller

Schiller este însă un bărbat frumos, înalt, cu o frunte lată și înfățișare nobilă și o vorbă plăcută, animată. Mai face o încercare, o cere în căsătorie, printr-o scrisoare către tatăl ei, pe Margareta Schwann. În zadar. Bătrânului pretendentul nu-i inspiră încredere... financiară.

Dar și aici la Dresda, după doi ani petrecuți lângă Koerner, începe să se simtă încorsetat de cercul familiei acestuia, de prieteni, care îl sufocă, și iar pornește la drum. Are un suflet mândru și își dorește o existență independentă. De data asta pleacă la Weimar, orașul artelor, Atena Germaniei, pentru că ducele Karl-August, suveranul locului, îl distinsese cu titlul onorific de consilier al Curții sale, prețuindu-i activitatea literară, și pentru că acolo trăiau niște corifei, Goethe, Herder, Wieland, pe care se va grăbi să îi întâlnească.

Ajunge în oraș la 21 iulie 1787 și se vede, din întâmplare, cu... Charlotte von Kalb. Relațiile lor se reîncălzesc până a rediscuta ideea divorțului doamnei de domnul von Kalb, care este la curent cu pasiunea celor doi. Nimic nu va ieși din acest proiect. Charlotte nu merge mai departe de discuția despre divorț, se limitează la ea, soțul își iubește soția, nu se desparte, nici măcar nu-l urăște pe Schiller, iar acesta își pierde încet-încet interesul pentru persoana tinerei. Simte o răceală, pe care i-o transmite și ei. Charlotte va avea un final trist. Îi va muri soțul, va orbi, lipsită de orice avere, dar și la 82 de ani va impresiona pe cei care o vizitau cu ochii negri și cu vorba iscusită.

Asprul duce de Württemberg, Karl-Eugen, ...

favorita oficială a ducelui Karl-Eugen și, deocamdată, soția baronului Friedrich Leutrum von Ertingen. Ducele se îndrăgostise de tânăra de 22 de ani la prima vedere. Ca să o aibă mai mult timp în preajmă îi promovase și soțul, pe bătrânul baron, cocoșat și cu o protuberanță pe frunte, într-o funcție înaltă la Curte. Cel din urmă, înțelegând poziția soției, a binevoit la un moment dat să se dea la o parte, să-i acorde libertatea. Franziska, frumoasă și cultivată, va face din ursuzul și antipaticul duce Karl-Eugen, cu instinctele lui despotice, aproape sălbatice, un bărbat cumsecade, tolerant cu supușii și, după moartea soției lui, va deveni ducasă, rămânând în istoria locală ca îngerul bun al Württembergului.

Cum să nu iubească o asemenea femeie, de 28 de ani, și Friedrich Schiller, la cei 17 ai lui? Așadar, a dezertat din armată și a fugit la Mannheim. S-a simțit atras de distincția și energia Franziskăi, căreia i-a împărtășit frământările unui suflet de poet. „Ea îi mângâie pe cei în suferință – își notează cu exaltare Friedrich –, poto-

lește setea celor însetați, îi îmbracă pe cei fără haine, îi hrănește pe cei ce nu au ce mânca. Cei triști devin veseli când îi aruncă numai o privire, până și moartea se îndepărtează de patul bolnavului la vederea ei“. Dragostea lui Schiller pentru ducesa de Württemberg (care îi va supraviețui scriitorului, murind la 63 de ani, în 1811, de un cancer) nu va fi ceva trecător. Va dăinui în sufletul lui toată viața, lady Milford, personajul din *Intrigă și iubire*, având-o ca prototip pe Franziska von Hohenheim.

„Fugarul“, fără stare, preocupat doar de scris și deloc de medicina de regiment, lipsit de mijloace financiare, pentru că părinții nu îi tolerează spiritul de libertate, își găsește găzduire la o familie prietenă, într-un sat din pădurea Turingiei, Bauerbach, în apropiere de Meiningen. Henriette von Wolzogen, iubitoare de literatură, are aici o mică proprietate și o casă țărănească, cu o gospodărie bine întemeiată. Poetul este mulțumit. Poate crea în liniște. Va scrie câte o tragedie în fiecare an.

Aici se îndrăgostește de fiica gazdei, Charlotte, fără nicio speranță. Mama, de

Charlotte von Kalb, soția virtuoasă

... și cea care l-a împlânzit, Franziska von Hohenheim

curând văduvă, nu vede deloc cu ochi buni căsătoria tinerei cu un poet fără bani. „Am simțit aici, pentru întâia oară, pe deplin, cât de puțin îți trebuie pentru a fi fericit, îi scrie Friedrich prietenului său, Wilhelm, fratele Charlottei. O inimă mare și caldă este condiția fericirii. Te încredințez, scumpe prieten, că te invidiez pentru norocul de a avea o soră atât de vrednică de a fi iubită [...], cu sufletul cel mai frumos și cel mai simțitor; nimic din corupția generală nu atinge curata oglindă a inimii ei“.

Dar nici Lotte nu pare a fi atrasă de poet. Ea iubește un elev al Academiei Militare din Stuttgart. Pe Friedrich îl bate gândul acum să emigreze în Anglia, în Lumea Nouă, coloniile engleze numai ce-și declaraseră independența, ori în Rusia, la Petersburg... „Clocotește ceva în venele mele și mi-ar plăcea să fac câteva salturi în acea lume hurducată, despre care să se ducă vestea“. „Fugarului“ îi stătea bine cu drumul.

Educatoarea

Scrisese *Don Carlos*, era un nume cunoscut, avea foarte mulți prieteni, când a întâlnit la Mannheim, în mai 1784,

Dragostea voastră strălucește ca un nimb deasupra capului meu. Niciodată gândurile nu mi-au fost atât de curajoase, atât de libere, ca acum, pentru că acum sufletul meu se află în posesia unei comori, de a cărei pierdere mă tem [...] Scriu și simt că voi sunteți cu mine în cameră; tu, Caroline, stai la pianină, Lotte lucrează lângă tine, iar în oglinda care atârnă pe perete în fața mea vă văd pe amândouă. Las jos pana să mă încredințez, după bătaia inimii voastre, că sunteți lângă mine și că nimeni nu ne poate despărți. Mă trezesc cu gândul că sunteți aici, adorm cu gândul că vă voi vedea a doua zi dimineată.

Lotte nu era deloc geloasă, atât de pure erau relațiile între surori. O chinuia numai gândul că sora ei ar putea fi mai bună pentru Friedrich. Dar curând lucrurile se vor lămurii. Mai ales că triumful amoros devenise controversat, era discutat și bârfit în oraș. Înșuși Friedrich va încerca să limpezească totul. „Dragostea ta reprezintă totul pentru mine, îi va scrie lui Lotte. În ea nu există nici teamă, nici neîncredere. Am crezut că afecțiunea mea pentru una dintre voi nu-mi umbrește afecțiunea față de cealaltă. Între voi sufletul meu a fost liniștit și mulțumit. Caroline mi-este mai aproape ca vârstă, ca trăiri și gânduri, dar n-aș vrea în ruptul capului ca tu să fii altfel decât ești. Sub iubirea mea sufletul tău se va deschide“. Să mai spunem totuși că în această relație încurcată sora cea mare este cea care a făcut lumină. Ea a renunțat la Friedrich. Se va căsători cu prietenul

Versurile lui Friedrich Schiller din oda *An die Freude* (Oda bucuriei), scrise de el în 1785, au fost folosite de Ludwig van Beethoven în Simfonia a IX-a, în 1823, devenind exact la 200 de ani distanță, în 1985, imnul oficial al Uniunii Europene.

lui Schiller și vărul lor, Wolzogen, iar unicul lor fiu, Adolf, născut în 1795, își va pierde viața la numai 30 de ani, spre durerea mamei, văduvă din 1809. Caroline va supraviețui tuturor, va trăi până la 83 de ani.

Revenind la fugarul Friedrich, el o va cere în căsătorie pe Lotte, bătrâna doamnă Lengefeld se va opune, pentru că profesorul cu orele lui la Iena era prost remunerat, dar salvarea va veni la timp, o pensie viageră acordată de Curtea ducală scriitorului, tot mai bolnav, ceea ce va rezolva grija zilei de mâine pentru tânărul cuplu. Nunta va avea loc la 22 februarie 1790 (Charlotte avea 23 de ani, el 31), iar mariajul lor va fi cu desăvârșire fericit. Vor avea

patru copii, două fete, pe una dintre ele o vor boteza Caroline, și doi băieți, nașterile nerăpindu-i deloc Charlottei plăcerea scrisului.

Charlotte Schiller va purta o consistentă corespondență toată viața. Va scrie soțului, surorii ei, doamnei von Stein, lui Goethe, altor personaje de la Curtea ducalului. Numele ei este prezent în *Lexicon de autoare (1730 - 1900)* și, după moarte, umblându-i-se în hârtii, a fost identificată ca autoare a mai multor opere ale soțului. Cert este că în fiecare scrisoare, dintre multele adresate de Schiller lui Goethe (*Schiller - Goethe. Corespondență*), scriitorul nu uită să-i transmită destinatarului salutări de la soție și, uneori, o epistolă atașată cu impresiile ei despre ultima apariție editorială a autorului lui *Faust*. Lotte i-a asigurat scriitorului bolnav liniștea necesară creației și sub privirea ei a murit, la 9 mai 1805. A rămas singură, cu patru copii, între 1 an și 12 ani.

Caroline von Wolzogen, în schimb, la fel de talentată literar ca și sora ei, va publica numeroase texte în almanahurile vremii și, în 1831... prima biografie a lui Friedrich Schiller (*Schillers Leben*), cel care a fost autorul *Odei bucuriei*, actual imn al Uniunii Europene (pe un fragment din Simfonia a IX-a a lui Ludwig van Beethoven), versuri scrise în 1785. Tot ea, sora cea mare, a semnat și romanul *Agnes von Lilien*, în care un baron care iubește două femei amintește povestea lor. ■

... și placa de pe o altă clădire din Weimar ce îi marchează trecerea

Traducător de plăcere

Schiller va călători însoțit de Charlotte la Iena, în apropiere de Weimar, unde poetului i s-a propus o catedră universitară. O va accepta, va preda istoria universală, muncind asiduă pentru pregătirea fiecărui curs, va fi foarte iubit de studenți, impresionat de limbajul lui înflăcărat și documentarea ireproșabilă, dar, ceea ce este foarte important pentru fugarul nostru, el va obține astfel autonomie economică. De-acum gândul la căsătorie, care îi dădea demult târcoale, ar putea să prindă trup. Viața rătăcitoare pare a-l fi obosit. „De la o vreme mă tot gândesc la căsătorie. Nu că aş fi găsit pe cineva aici, absolut pe nimeni; în această privință sunt tot atât de liber ca mai înainte; dar gândul acesta mi-a apărut, spunându-mi mereu că nimic altceva nu mi-ar putea oferi

liniștea fericită a inimii, libertatea necesară spiritului pentru lucrările lui intelectuale, pașnica așezare de viață, lipsită de patimi [...] Bucuriile liniștite ale vieții casnice mi-ar da seninătate în ocupațiile mele și mi-ar curăța sufletul de miile de simțiri sălbatice care mă devorează neîncetat. [...] O, dacă aş găsi o fată, care ar putea deveni scumpă inimii mele.“

Și de data asta chiar ar putea-o găsi. Pentru tot restul vieții. În 1787 el îi scria lui Koerner: „Într-o comuniune de o viață întreagă nu trebuie să existe pasiune; dacă soția mea este o femeie neobișnuită, atunci ea nu-mi va putea da fericirea sau nu m-aș putea recunoaște pe mine însumi. Mie îmi trebuie o ființă docilă, pe care să o pot face fericită și care să-mi împrăștiereze și înnoiască viața“. Ființa aceasta va fi Charlotte von Lengefeld (1766 – 1826).

O cunoscuse cu câțiva ani în urmă, când, însoțită de sora ei Caroline (1763 – 1847) și de mama lor, venise la Mannheim. Schimbaseră câteva cuvinte, dar acea întâlnire rămăsese fără niciun ecou. De data asta Schiller a ajuns acasă în vizită la familia von Lengefeld, la Rudolstadt, lângă Weimar, împreună cu prietenul său Wilhelm von Wolzogen, îndrăgostit de Caroline, sora mai mare a Charlottei. Prima iubire a Lottei fusese un ofițer, dar angajamentul se rupsesse dintr-o ne-

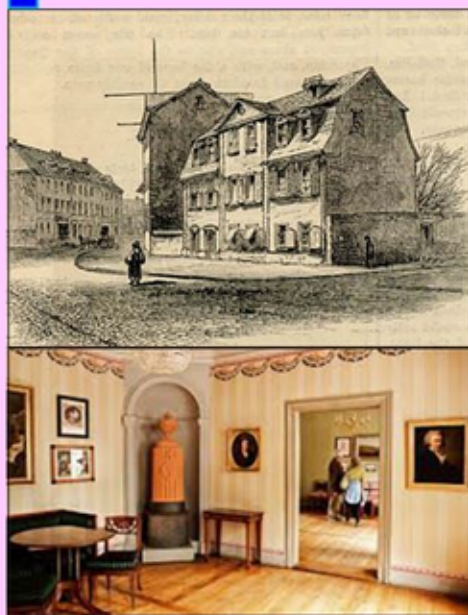
înțelegere de familie. Tatăl ei murise când fetița avea nouă ani, așa că familia, mama cu cele două fiice, trăia destul de strâmtorât. Caroline se căsătorise cu un mic nobil, consilierul de administrație Beulwitz, numai pentru a-și salva familia. Îi fusese promisă acestuia când avea 16 ani, iar doi ani mai târziu, în 1781, îi devenea soție. Locuiau cu toții în aceeași casă.

Prin naștere fetele aveau o educație aleasă, erau primite la Curte, dar mai ales frecventau cercurile literare ale Weimarului. Charlotte era chiar intimă cu Charlotte von Stein, doamnă de onoare la Curtea ducală și prietenă a lui Goethe (*Magazin istoric*, nr. 1/2012). Aceasta îi încredințase fetei multe dintre secretele relației ei cu autorul *Suferințelor tânărului Werther*. Friedrich va începe o asiduă corespondență cu cele două surori, se va muta într-o căsuță din apropierea domeniului lor, le va citi din *Odissea*, le va traduce mult, pagini întregi, la cererea lor și pentru a le face plăcere, din cărți scrise în limba greacă, din *Ifigenia în Aulida* a lui Euripide. La început Friedrich s-a îndrăgostit de sora cea mare, Caroline, o fată temperamentală, plină de idei și de energie, despărțită între timp de consilierul Beulwitz.

Și soția scriitoare

De fapt, Friedrich le iubea pe amândouă. La 10 septembrie 1789, li se adresa amândurora: „O, draga mea Caroline! Dragă mea Lotte! Totul s-a schimbat în jurul meu de când figura voastră însoțește fiecare pas al vieții mele.

Casa scriitorului de la Weimar, aflată astăzi pe strada care îi poartă numele, un interior al ei...

principe Carol I de Hohenzollern Sigmaringen urmând a fi făcute în 1868 și, mai ales, în 1873. Astfel, în album apar militari purtând uniforme instituite în vremea anterioarei domnii, aceea a lui Alexandru Ioan I.

Este posibil ca albumul să fi fost pregătit mai demult, de pe când Asachi avea gradul de maior, căci pe unele dintre stampe se poate vedea semnătura inițială, așternută direct pe piatra litografică, în caractere chirilice – Maior A. Asachi –, pe care autorul s-a străduit să o ascundă cât mai bine sub un strat gros și întunecat de culoare, iar noua semnătură, în creion și în caractere latine, a plasat-o sub imaginea imprimată, în partea de jos, pe oglinda paginii.

Înainte de a analiza acest album se cuvine a ne referi, fie și în treacăt, la viața și la opera lui Alexandru Asachi până la momentul elaborării lucrării de care ne ocupăm. Față de Dimitrie Pappasoglu

– celălalt ofițer atras de magia artei și a stampelor ieftine, puse la îndemâna amatorilor cu fonduri modeste –, care s-a dedicat activității plastice abia după ce a ieșit la pensie din oștire, Asachi a activat în atelierul de arte grafice al Institutului Albinei din Iași în timp ce încă purta uniformă și era activ în structurile militare.

Anul nașterii sale a fost, multă vreme, considerat a fi 1828, fără a fi bazat pe o minimă cercetare de arhivă, iar eroarea s-a perpetuat, fiind preluată de diverși autori. În primele noastre studii, când nu posedam niciun document prin care să ne fie cunoscut anul real al nașterii lui Asachi, ne lansasem într-o lungă argumentație prin care demonstram că era absolut imposibil ca, născut în 1828, să poată îmbrăca uniforma miliției pământene la vârsta de șase ani, așa cum singur mărturisea într-un document aflat în posesia lui C.I. Istrati, iar în 1834, să fi ajuns deja la gradul de sergent.

Dar un extras din Registrul căsătoriilor emis în 1875, cu ocazia celui de-al doilea mariaj al militarului artist, clarifică data nașterii sale, care era 30 octombrie 1820. În acest fel, admiterea sa în cadrele miliției nu se făcuse la o vârstă exagerat de fragedă, ca un hățâr făcut părintelui său, ce se afla în funcția de secretar

al grupului de boieri veliți ce redacta Regulamentul Organic al Moldovei – deși acest lucru era, la acea vreme, o practică relativ răspândită în rândul elitelor țării –, ci la o etate rezonabilă, în care putea deveni cadet, chiar dacă era încă prematur.

Nouă ani fructuoși

La fel de nebulos este și anul morții lui Asachi. Doctorul C.I. Istrati mărturisea că nu mai știe exact anul când a expiat acesta, dar presupunea că era 1871 sau 1872, când el era extern la Spitalul Colțea iar defunctul, răpus în Capitală, la elegantul Hotel Hugues, de un atac de cord, fusese adus pentru a i se face autopsia la care asistase și memorialistul. Totuși, din documentul mai sus citat, reiese că la 16 februarie 1875 era încă viu și dornic de viață, pornind la cei 55 de ani într-o nouă căsnicie alături de Elena Dănilă, în etate de 27 de ani. La sfârșitul lunii septembrie 1875, Asachi era foarte activ și se preocupa de tipărirea *Calendarului pentru români pe anul 1876*, trimițându-i o misivă unui colaborator căruia îi solicita corectura unui articol despre Petru Rareș – al cărui portret îl executase chiar editorul – și a unei poezii, intitulată *Unirea*, ilustrată tot de el, ce urma a fi publicate în acel volum. Cercetând respectivul calendar am depistat cele două materiale ce erau semnate „Florentin”, ceea ce ne-a ajutat să-l identificăm pe destinatar în persoana literatului, filo-

Planșă din Album de Porturi moldovene din mai multe timpuri: un curtean din vremea lui Alexandru cel Bun și arcaș...

UN ALBUM UITAT AL OȘTIRII ROMÂNE DE ALEXANDRU ASACHI

Dr. ADRIAN-SILVAN IONESCU

Arhivele, bibliotecile și muzeele au încă multe surprize pentru cercetătorul pornit în căutarea surselor documentare. Solicitând la Biblioteca Institutului de Istoria Artei „G. Oprescu” o suită de volume dedicate uniformelor militare fără a preciza perioada sau proveniența, mi-a fost adusă, printre altele, o mapă cu planșe ce ilustrau ținutele armatei române din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, datorate harnicului litograf Alexandru Asachi.

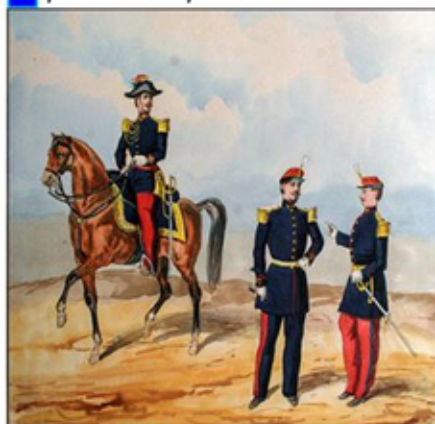
Deși opera sa este îndeobște cunoscută și deja publicată de mai mulți autori, iată că mai apar și surprize ce merită să fie alăturate corpusului de ilustrații executate de militarul artist.

Despre biografia și activitatea lui Alexandru Asachi – sau Asaky, cum obișnuia să se semneze – se știu destul de puține lucruri, el fiind eclipsat de personalitatea monumentală, proteică, a tatălui său, cărturarul ieșean Gheorghe Asachi, inițiator și protector al artelor și instituțiilor moderne ale Moldovei. De fapt, el a lucrat, cu hărnicie și devotament, în umbra părintelui, punându-i în aplicare principiile de democratizare a artei prin stampe ieftine și acoperind necesarul de ilustrație al Institutului Albinei, pe care savantul său părinte îl coordona, cu mare atenție.

Anul real al nașterii

Mapa cu dimensiunea 51x49,20 cm are o copertă albastră, cu un ecuson roșu în

Coperta albumului (sus) și planșa ce înfățișează un ofițer din Statul Major General, unul din arma Geniu și un elev din școala militară

mijloc pe care este scris, cu litere de aur, în franceză, *Album de l'Armée Roumaine, 1867*. Ecusonul este înconjurat de un decor floral stampat, tot auriu, ce este surmontat de o coroană princiară închisă sub care se află inițiala domnitorului Carol, total atipică doar un CI – față de felul cum este îndeobște cunoscută, cu cele două majuscule C suprapuse.

Este ciudat faptul că Asachi s-a hotărât să elaboreze un album al oștirii în 1867, un an fără vreo semnificație majoră în domeniul reglementărilor privind uniforme, modificările radicale și simplificările practicate de noul

Proaspăt investitul președinte Richard Nixon moștenise de la predecesorul său un dosar cu multe probleme, dintre care Vietnam era cea mai acută. Aveau să fie folosite varii mijloace pentru a o rezolva, de la turnee diplomatice în statele din zona fierbinte până la bunele oficii ale unor terți. Turneul din vara lui 1969 se deosebește de alte deplasări similare prin revenirea acasă pe cel mai lung drum posibil! Căci președintele Nixon a făcut înconjurul Pământului pentru a se reîntoarce la Washington DC. Iar penultima etapă a acestei călătorii a fost România, unde a rămas două zile, 2 și 3 august 1969.

De ce România, de ce Ceaușescu? Cu trei ani înainte, odată cu vizita pe care Alexandru Bărlădeanu o efectuase în fruntea unei delegații de stat în capitala Regatului Unit (Magazin istoric, nr. 1-4/2012), România își declarase intenția de a-și oferi serviciile pentru a intermedia între beligeranți. Britanicii au înțeles conținutul corect al mesajului, transmițând la Washington ceea ce trebuia. Și din acel moment Bucureștii devin un canal de discuții. Avea să se adauge și alt motiv pentru a justifica alegerea capitalei României drept escală: poziția diferită de cea a celorlalți membri ai Organizației Tratatului de la Varșovia față de majoritatea problemelor internaționale.

Luând în considerare aceste fapte, consider că este posibil ca un dialog precum cel construit în cele ce urmează, care are la bază elemente reale și documente din arhivele americane și britanice, să se fi desfășurat cândva în a doua jumătate a anului 1969, între ambasadorii Leonard Meeker și omologul său britanic Denis Laskey, amândoi aflați în misiune la București. Textele culese cu cursiv sunt părți din documente.

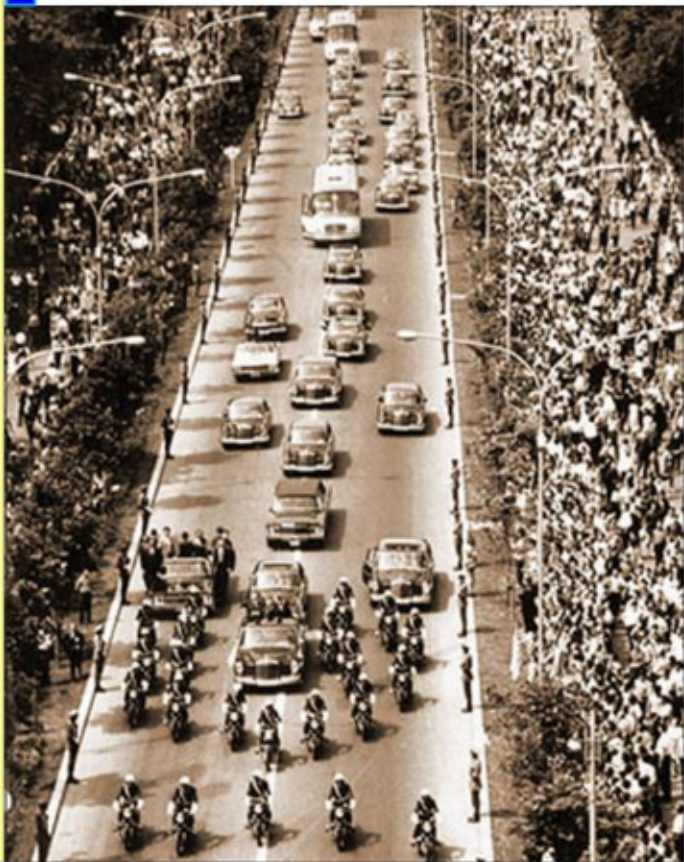
Fragmentul face parte dintr-un volum aflat în pregătire la Editura RAO.

Așa vă place
istoria?

ÎN TRE BUCUREȘTI ȘI WASHINGTON, UN POD CU DOUĂ BENZI

MIHAI RETEGAN

Coloana mașinilor oficiale pe Kiseleff, 2 august 1969; Începea vizita președintelui S.U.A., Richard Nixon, la București, o vizită pentru care se amânase deschiderea Congresului X al P.C.R. (Fototeca online a comunismului românesc, cota 44/1969)

sofului și profesorului Ioan Pop-Florentin.

Din manuscrisele lui Gheorghe Bezviconi aflate la Institutul de Istorie „A.D. Xenopol” din Iași, în colecția Ștefan S. Gorovei, comunicate cu generozitate de genealogistul Mihai Sorin Rădulescu, deținem informația că moartea lui Alexandru Asachi s-a produs la 15 decembrie 1875, la București.

Dăm mai jos o schiță a carierei sale militare, așa cum apare în *Anuarul Armatei Române*: 1834 noiembrie 6 – sergent; 1841 ianuarie 6 – sublocotenent; 1847 martie 8 – locotenent; 1847 aprilie 10 – liberat (la cerere); 1856 noiembrie 3 – reprimat în cadrele armatei; 1857 octombrie 2 – căpitan; 1858 septembrie 26 – maior în corpul de stat major; însărcinat cu lucrări genistice; 1864 august 30 – locotenent-colonel; 1865 – trecut în corpul de stat major al Dorobanților; 1866 martie 1 – pus în stare de disponibilitate; 1869 ianuarie 1 – „în neactivitate din cauză de infirmități temporale”.

Într-un registru-copier aflat în posesia doctorului Istrati, Asachi consemnase „Expunerea de serviciile făcute în armata română de subsemnatul”, ce poate suplimenta enumerarea aridă a ascensiunii sale pe scara ierarhică a oștirii din publicația de specialitate mai sus citată.

Cei nouă ani petrecuți în afara armatei au fost deosebit de fructuoși pe plan artistic pentru încă tânărul Asachi, atunci colaborând intens cu tatăl la suitele de planșe litografiate sau la ilustrațiile destinate Calendarului Albinei. Periodicul ieșean *Gazeta de Moldavia* făcea dese anunțuri privind proaspetele stampe editate de Asachi. Astfel, în septembrie 1853 era făcută reclamă portretului lui Ștefan cel Mare „desinat de A. Asachi după originalul din Monastirea Putna”.

Sursă de inspirație pentru scenografi

În anul următor era anunțată intenția de a fi publicat, prin premunerație sau abonament, un *Album de Porturi moldovene din mai multe timpuri*. În argumentație se spunea: „Istoria și descrierea unei țări se îndeletnicește nu numai cu întâmplările și datinile populare, ci încă cu însemnarea monumentelor și a

Teodor Balș,
litografie de C. Lecca

porturilor prin care se deosebesc neamurile. Civilizația modernă, ce are de scopu a opera o fuzie [asemănare] morală a tuturilor oamenilor, până amu mai cu samă au esbutit a-i asemana la portu și mode și în zilele noastre puțină deosebire se vede în aceasta între locuitorii Franței, a Germaniei, Italiei seau a Ispaniei. Au că civilizația n-au pătruns încă prin provinciile locuite de români, seau că aceștia sunt mai mult legați cătră a lor veche datină și porturi; mai mult decât alții locuitorii nostru păstrează costumul antic original și pitoresc, așa precum îl purta colonistul în epoca lui Traian. Spre a deplini un obiect atât de interesant pentru istoria patriei, după un studiu particular atât duple documente cât și duple natură, un amatoru artistu pământeanu au făcut o colecție de asemenea costiumuri, care se publică în un Album compus din 22 tabloane”.

(Continuare în p. 68)

... și o alta în care apar logofătul Tăutu și jupâneasa lui, după o frescă din Biserica Bălinești

mâne că România se ține deoparte într-o etapă în care țările socialiste trebuie să acționeze după principiul toți pentru unul, unul pentru toți. Replica lui Mănescu a fost pe măsura tupeului moscoviților: *este de neconceput* – spunea Mănescu – *ca între țările socialiste să poată apărea situații de încordare sau de conflict.*

– Văd că tabloul este mult mai colorat decât mi-am închipuit, continuă Meeker. Convorbirea secretarului de Stat cu adjunctul Macovescu pune în lumină complexitatea situației. Mi se părea de la Washington că lucrurile sunt simple: România este o țară comunistă, cu un lider de factură stalinistă, dar are un popor minunat. De aici, totul este puțin mai complicat. Din ceea ce am văzut în documentele pe care le-am citit și din ceea ce-mi spuneți, unele lucruri nu sunt ce par a fi. Sigur, comunismul și cele ale lui rămân, dar la nivelul relațiilor din interiorul lumii comuniste complexitatea este cuvântul care definește situația. De pildă, Macovescu trebuia să explice poziția României la Consfătuirea Consiliului Politic Consultativ al Pactului, ținută la Budapesta. Și o face destul de inteligent pentru ca Rogers să înțeleagă dificultatea poziției țării sale. Noi, spunea Macovescu, am fost de bună credință când am semnat Declarația, gândindu-ne că *asta este un bun început în îmbunătățirea situației din Europa. România dorește să joace un rol activ în abolirea blocurilor și în evitarea situațiilor de tipul celor din Cehoslovacia. De importanță egală este a edifica ceva tangibil pentru viitor. El a mai*

Protest împotriva războiului din Vietnam

subliniat că acordurile convenite la Budapesta nu sunt îndreptate împotriva nimănui. Sigur că domnul Rogers și-a exprimat nedumerirea. Înainte de aceste aranjamente, l-a lămurit Macovescu, în Pactul de la Varșovia nu exista vreo reglementare, și sovieticii puteau face orice-și doreau. Acum, toți își cunosc obligațiile. Ar fi imposibil pentru sovietici, de pildă, să decidă în mod unilateral că manevrele vor avea loc într-o țară.

Cu această ocazie, între-rupse Meeker redarea memo-ului, Macovescu a ținut să spulbere zvonurile referitoare la desfășurarea unor manevre ale trupelor Pactului în România. *El a declarat categoric că subiectul manevrelor nu s-a ridicat în cadrul întâlnirii de la Budapesta.*

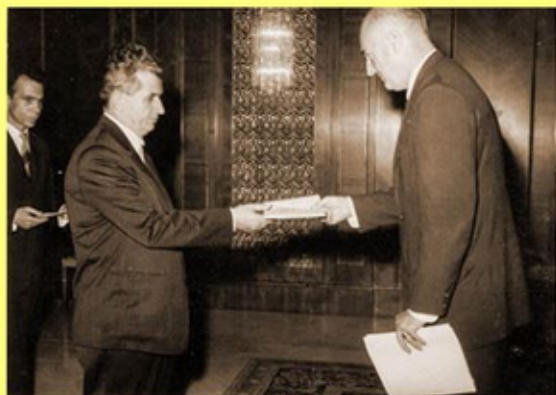
– Parte din convorbirea secretarului de Stat cu domnul Macovescu s-a învârtit în jurul posibilității ca sovieticii să invadeze România. *Președintele Ceașescu mi-a cerut să subliniez că România nu dorește ca S.U.A. să o ajute în mod special, ci se va baza pe forțele proprii pentru a respinge orice presiune exercitată spre a o face să accepte orice politică dictată din afară. Macovescu a reiterat că România*

intenționează să-și decidă de una singură propriul destin. Evident că replica domnului Rogers a fost că în această situație Statele Unite nu vor întreprinde nimic. Lucru cu care ministrul român a fost de acord.

– Secretarul de Stat i-a spus mesagerului lui Ceașescu că noi am detectat o îngrijorare evidentă din partea U.R.S.S. față de politica românească și am transmis rușilor cu diferite ocazii că repetarea situației din Cehoslovacia ar face imposibilă orice îmbunătățire a relațiilor bilaterale. În replică domnul Macovescu a spus că în declarațiile publice, ca și în întâlnirile bilaterale cu sovieticii, *președintele Ceașescu a expus cu deosebită claritate că deși prietenia româno-sovietică este de dorit, România nu are nicio intenție de a presăra flori în fața sovieticilor dacă ei decid să intre în România. Probabil la figura mirată a lui Rogers, Macovescu a adăugat că politica României este mai mult realistă decât curajoasă. Finalul întrevederii ar fi fost amuzant, dacă nu ar fi fost*

Mareșalul Ivan Ignatievici Iakubovski, între 1967 – 1976 comandant al trupelor Tratatului de la Varșovia

Își prezintă scrisorile de acreditare ambasadorul S.U.A., Leonard Carpenter Meeker (16 septembrie 1969) și cel al Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord, Denis Seward Laskey (23 ianuarie 1969)

– Cu ocazia deplasării în Statele Unite, în 1969, când a participat la funeraliile președintelui Eisenhower, domnul George Macovescu, adjunct al ministrului român de Externe, s-a întâlnit cu Secretarul de Stat, William Rogers, deschise discuția Meeker.

– Macovescu, replică Laskey, este un tip deștept. Sunt curios să aflu care este punctul de vedere românesc despre doctrina Brejnev. Eu știu că a existat o evoluție a conceptelor, începutul fiind făcut imediat după rășcoala din Ungaria. Mie mi se pare că rușii au lucrat în perspectivă. După ce, cu binecuvântarea restului țărilor aliate, obținută în pripă, au călcat în picioare revolta ungarilor, s-au îngrijit ca pe viitor să aibă o acoperire legală. Și așa au apărut „răspunderea comună a apărării comunismului” și „comunitatea țărilor socialiste”.

– Constat că ofensiva diplomatică a românilor continuă, reveni Meeker, și ei cred că lucrurile sunt pe făgașul cel bun. George Kaplan, cel care a întocmit memo-ul, a notat declarația ministrului român că guvernul român urmează

toate căile adecvate pentru instaurarea păcii în Europa.

Vă voi împărtăși, domnule ambasador, unele opinii ale guvernului român, căci nu cred că domnul Macovescu emite păreri sale față de doctrina Brejnev. La introducerea făcută de domnul Macovescu, secretarul de Stat Rogers a găsit de cuviință să menționeze că și Statele Unite doresc nu numai pacea, dar sunt gata să facă mai mult de jumătate din drum pentru a o atinge. Noi, continuă Meeker, suntem dispuși la asta, dar ce ne facem dacă intervenția sovietică în Cehoslovacia și justificarea ideologică a domnului Brejnev au conotații amenințătoare. Trebuie să recunosc o calitate a ministrului român, aceea de a folosi într-o convorbire toate prilejurile oferite de interlocutor pentru a puncta în favoarea sa. Tot așa și acum. Doctrina Brejnev, spune Macovescu, nu a fost o justificare, ci mai degrabă o explicație. Guvernul român o respinge și a declarat asta în repetate rânduri. Dar și Rogers a fost prompt. Doctrina Brejnev poate fi o explicație

pentru o situație, dar poate fi ușor interpretată ca o justificare pentru toate situațiile.

– Prin februarie, spuse Laskey, au sosit la București cu scopul de a-l scoate pe Ceaușescu „din tranșee” mareșalul Iakubovski și Kuznețov, adjunctul ministrului de Externe Gromîko. Nu știu ce au discutat cu Ceaușescu, unde mai erau premierul Maurer și ministrul Apărării, generalul Ioniță, pentru că din comunicatele pe care românii le dau publicității nu înțelegi mare lucru. Întâlnirea s-a desfășurat într-o atmosferă „tovărășească”, dar oare asta înseamnă „rece”? Știu însă că cei doi au fost invitați la reședința privată a ministrului de Externe Mănescu, care avea în spatele său o adevărată baterie de artilerie grea, unde s-au reluat într-o manieră mai relaxată problemele discutate cu Ceaușescu: cooperarea militară în interiorul Pactului și, probabil, desfășurarea de manevre militare în țările aliate. Poate și România? Nu știu. Dar am aflat că în cursul discuțiilor de la reședința lui Mănescu cei doi ruși i-au repropus șefului diplomației ro-

— Imediat, domnule Laskey, deoarece Ceaușescu a pregătit terenul pentru discutarea doctrinei Brejnev. După ce a menționat *en passant* relațiile cu U.R.S.S., Ceaușescu a arătat că România are relații bune cu China și alte state. Deciziile noastre sunt luate aici, la București, nu la Washington, Moscova, Pekin, Paris sau Londra. Și nu riscați nimic, l-a întrebat Nixon? Ce am putea risca, a răspuns Ceaușescu cu o întrebare? Păi, depinde cum interpretează cineva declarația sovietică despre suveranitatea limitată și cum o interpretează Rusia. Dar se părea că românul avea răspuns la toate, deoarece a continuat: U.R.S.S. a negat orice intenție de a limita suveranitatea. Doresc să discut despre asta. În discuțiile noastre cu Pactul de la Varșovia și C.A.E.R., le-ați amintit, noi am fost deschiși și am explicat cu claritate poziția noastră și am ajuns la rezultate acceptabile. Suntem decizi să acționăm menținând aceste direcții. Problema independenței României este dincolo de orice îndoială. Și acum urmează replica lui Nixon, care se adresează parcă mai mult lui Brejnev. Noi nu dorim să creăm probleme României. Noi dorim să avem relații bune cu România și Rusia. Nu dorim să rupem Pactul de la Varșovia, dar dorim să avem bune relații cu toate țările. Și ca să fie sigur că interlocutorul său a înțeles, Nixon reiterează: Dacă alte state est-europene vă întreabă despre politica mea, sper că le veți spune care este aceasta.

Și, dragă Laskey, acum urmează bomba care, pe mine cel puțin, m-a lăsat cu gura căscată. Bazându-se pe analiza istorică, Ceaușescu a prezis că dominația sovietică nu va mai dăinui. Sovieticilor le vine greu să accepte acest fapt. Curios este că în ceea ce privește doctrina Brejnev, românii nu aveau un punct de vedere unic, Maurer, de pildă, fiind de părere că din cauza opiniei publice, U.R.S.S. a fost

două zi. Cea mai mare parte a convorbirii din 3 august s-a purtat pe problema Vietnam și a avut același fond implicit: transmiterea de mesaje către cealaltă parte. Dorim, spuse în încheiere Nixon, să punem capăt războiului și vom fi rezonabili. Vrem să stabilim un canal de comunicare prin dv. în aceste probleme. Din acest punct de vedere mi se pare că scopul principal al opririi în România a fost politica asiatică a Administrației Nixon, spuse Leonard Meeker. În final, aş vrea să mă refer la scurta discuție pe care am avut-o cu președintele înainte de plecarea mea la post.

Henry Kissinger, William Rogers și președintele Richard Nixon

forțată să renunțe la doctrina suveranității limitate. De aceeași părere era și Ceaușescu.

Kissinger l-a aprobat pe liderul român, punând pierderea de preeminență a U.R.S.S. pe seama existenței pe scena internațională a multor forțe politice. Este greu, spunea consilierul președintelui, să acomodezi poziția dominantă cu toate aceste forțe. O clipă discuția s-a centrat pe politica americană în Asia, față de China și Vietnam. Mi s-a părut că dialogul celor doi președinți nu reprezintă nimic altceva decât semnale transmise și de transmis către cealaltă parte. La propunerea americană, convorbirile s-au întrerupt, au fost continuate la dineu, de unde nu am niciun fel de date, și în cadrul întâlnirii de a

în linii mari, Nixon s-a referit cam la aceleași lucruri pe care mi le-ați împărtășit: Ceaușescu este un marxist-stalinist dur, este un om „simplu și intransigent“, dar convorbirile cu el au fost deschise, lipsite de platitudinile asociate cu mediul diplomatic. Maurer nu are duritatea lui Ceaușescu, pare mai amabil, rămâne însă un comunist. În continuare, spuse Meeker, încerc să redau cât mai exact ce mi-a spus președintele: „Sunt interesat, în contextul general al relațiilor cu Europa de Est, să asigur deschiderea a cât mai multor canale de contact cu românii în domeniile cultural, științific și comercial.“ Și chiar mi-a cerut să manifest o grijă deosebită față de „atitudinea românilor de extindere a relațiilor cu Statele Unite.“ ■

vorba despre o situație ce s-ar fi putut produce. *Dar rușii au dat conducerii voastre vreo asigurare că nu vă vor invada? Întrebarea, răspunse Macovescu, este întrucâtva retorică, din moment ce sovieticii au dat asemenea asigurări cehoslovacilor.*

– Îmi închipui ce agitație a fost cu vizita președintelui în România, care, dacă nu mă înșel, a fost organizată în mare viteză.

– Mai mult decât atât, răspunse Meeker. Acceptul președintelui i-a luat pe nepregătite chiar pe români care, potrivit unor informații furnizate de un diplomat român aflat la post, îl așteptau abia în ultimul trimestru al anului acesta. Dar cel mai mult i-a mirat, dar și satisfăcut faptul că vizita în România este singura din Europa de

Est! Ceea ce reprezintă, desigur, o sursă suplimentară de mulțumire pentru guvernul român. Pe de altă parte, acceptul a generat în rândul leadership-ului român o serie de temeri (*Magazin istoric*, nr. 8/2014). Răspunzând unei întrebări legate de eventualele ecouri sau consecințe la nivelul relațiilor româno-sovietice, oficialul român a subliniat că guvernul român a calculat cu mare grijă înainte de a-l invita pe președintele american riscurile pe care vizita le implică. Și a ajuns la concluzia că dacă s-ar înregistra vreo reacție adversă sau ceva represalii din partea Uniunii Sovietice, ele ar fi depășite de beneficiile morale și psihologice ale vizitei președintelui.

– Cei doi președinți au apreciat pozitiv stadiul rela-

țiilor bilaterale, dar fiecare a insistat pe aspectele care pot fi dezvoltate fără probleme deosebite. O problemă este ceva mai complicată, fiind nevoie de implicarea Congresului, și anume Clauza națiunii celei mai favorizate. Aceasta este provocată de războiul din Vietnam. Noi cunoaștem că bunurile românești transportate în Vietnam reprezintă o cantitate mică. Dar acordarea

Primirea la Nicolae Ceaușescu a președintelui Richard Nixon

clauzei este încă o problemă politică. Doresc – a continuat președintele – să știți că sunt favorabil acordării clauzei. Eu pot, fără aprobarea Congresului, să modific statutul României în domeniul vânzărilor directe din câteva domenii. Evident, declarația a fost apreciată de președintele Ceaușescu.

– Președintele Nixon i-a declarat în continuare domnului Ceaușescu că a fi prieten al Statelor Unite nu înseamnă să fii inamic al altei țări. Putem înțelege că diferențele de sistem pot afecta aranjamentele financiare, așa încât explorăm soluții pentru a înregistra progrese, la fel cum facem cu Iugoslavia. Și la fel am procedat până acum cu Polonia, dar am renunțat la aceasta din cauza

problemelor politice. O spun fără menajamente, evenimintele din Cehoslovacia au dat înapoi progresele pe care le-am realizat cu alte țări est-europene în domeniile comercial și informații. Sper ca această vizită să constituie un început pentru noi relații; poate fi un exemplu pentru afacerile cu alte țări.

– Mai mult decât atât, continuă Meeker. Nixon, vădind o atenție deosebită față de situația României, l-a întrebat pe liderul român dacă nu cumva doctrina Brejnev ridică obstacole în calea relațiilor economice româno-americane, pentru că el personal nu ar dori să creeze României probleme cu U.R.S.S. Mi s-a părut interesant răspunsul domnului Ceaușescu. Vă voi

răspunde deschis. În ceea ce ne privește, relațiile cu Statele Unite nu ne stânjenesc în niciun fel. Și când spun asta am în vedere faptul că relațiile noastre se bazează pe principiul neamestecului în afacerile interne. Președintele român a menționat că România întreține relații politice și economice și cu alte state din NATO. Toate acestea nu ne provoacă niciun fel de încurcături. Uniunea Sovietică nu poate obiecta, întrucât și ea are relații cu aceste țări. Dezvoltarea relațiilor în acest spirit nu poate produce în viitor niciun fel de griji României. Poate cauza probleme Statelor Unite în fața U.R.S.S.

– Interesant ceea ce spuneți, însă eu doresc să aflu...

cu mine am întâlnit pe Amé Leroy, ministrul plenipotențiar al Franței. Acesta agitat ca un sportiv care pândește din toate părțile mingea răsucindu-se sfârlează, dirijă convorbirea pe drumul Cehoslovaciei.

– Dimensiunile aranjamentului de la München vor fi înțelese mult mai târziu ne-a asigurat, cu gesturi mari, foarte nepotrivite staturii sale submijlocii, trimesul extraordinar al cocoșului galic. Germania și-a obținut granițele vitale, să-și vârtejuiască teoriile între ele și să nu mai tindă spre alte hotare!

Dar în timp ce ne privea convins de efectul produs, Blaga îl întreabă încet, cu o subțime străvezie în voce:

- Credeți că părerea dumneavoastră...
- A Franței interveni corectarea.
- ... e și convingerea aliaților din sud-estul Europei?
- Aceștia – replică asigurător Amé Leroy – nu pot decât admira soluția, care-i scapă de un al doilea război mondial.
- Să nu fi strecurat Münchenul – legă și mai acrit Blaga – sentimentul că unele Mari

Lucian Blaga și Antonio de Oliveira Salazar, premierul portughez

Puteri își abandonează aliații, în schimbul garantării temporare a unei împăcări părelnice?

Deși frazei i s-ar fi potrivit un ton ironic, ea era încărcată de amărăciuni și reproș.

– Cehoslovacia – protestă francezul – nu a fost nici amputată, nici părăsită!

Explica, bizuit pe autoritatea afirmației:

– S-a adus numai o îndreptare a tratatului de pace ce stă la temelia hotarelor ei.

– Și dacă dictatorul german, după ce își linge buzele, vrea să rupă și din ce a rămas neconsumat?

Ministrul Franței ocoli răspunsul printr-o glumă și adaugă, edificat asupra lipsei de înțelegere a românului:

– O funcționară a cancelariei mele mi-a vorbit cu admirație de poezia dumneavoastră.

Câteva minute mai târziu, în același hol, Blaga avea – prezent fiind și cu – următoarea convorbire cu ministrul plenipotențiar Paszkiewicz [Marjan, în misiune diplomatică la Lisabona între 1927 – 1939]:

– Nu vă îngrijorează, ca vecin imediat – țin să știe primul – acaparările teritoriale întreprinse de Germania?

Exuberantul interlocutor își reumple paharul cu aurul coniacului și răspunde degajat:

– Larma făcută de Führer e mult mai puternică decât dinții săi de lapte!

Și după ce răsturnă conținutul paharului pe gât, cu o mișcare ce se dovedea îndelung exersată:

– Atașaii noștri militari în Germania ne-au amuzat cu fotografii edificatoare... Apoi mângâind sticla: Tancurile lor sunt de scânduri! Mă priviți uluit? Aveți dreptate! Bluf!

Nimeni nu putea bănuși că, în anul următor, lăncile splendidei, dar anacronice, cavalerii poloneze aveau să se frângă în oțelul cuirasatelor de uscat germane, gonind peste întinderile țării Vulturului alb cu 60 km/h.

Vehiculele pentru școală, fotografiate de atașai, ascundeau unitățile blindate ce-și așteptau ceasul.

– Atașaii militari, din Occident, par a avea alte opinii asupra forței de care dispune Hitler.

– Poate că – răspunde polonezul, turnându-și din nou coniac – au mai curând conștiința slăbiciunii armatelor din care provin. Apoi bombându-și pieptul:

Avanpremieră editorială

CU LUCIAN BLAGA DESPRE MÜNCHEN, 1938

OCTAV VOROBCHIEVICI

În urmă cu șase ani prezentam cititorilor revistei fragmente din primul volum al amintirilor militarului și omului de cultură care îndeplinise numeroase misiuni pe linie diplomatică, dar și pe cea a informațiilor militare. Îi schițam atunci (Magazin istoric, nr. 10, 11/2011) și principalele date biografice. Revin acum cu un fragment din cel de al doilea volum al memoriilor sale, consacrat anilor petrecuți la Lisabona și mai ales relației cu poetul și filosoful Lucian Blaga, care a îndeplinit misiunea de trimis extraordinar și ministru plenipotențiar al țării noastre în Portugalia (1 aprilie 1938 – 1 aprilie 1939). Volumul va fi publicat la Editura Cawallioti, în seria „Memorii. Biografii diplomatice. Documente“.

Dumitru PREDA

Tocmai revenisem din Spania la Lisabona, grăbit să aud, la radio, declarațiile solemne ale lui Hitler, făcute după încheierea conferinței müncheneze – septembrie 1938 – între reprezentanții Angliei, Franței, Germaniei și Italiei, care decisese fără admiterea niciunei prezențe a Pragăi trecerea Țării Sudeților între hotarele Reichului nazist.

Eram alături de Blaga, în fața aparatului, atent să nu pierd un cuvânt, o vibrație a vocii Führerului. Acesta trâmbea în cele patru zări că „... împlinise ultimul obiectiv teritorial al Imperiului“.

Poetul, după ce își pusese în ordine gândurile, mărturisi, parcă pentru sine, hărțuit de o teamă neagră:

– Dar e cuvântul unui șef de stat!... Pronunțat, intră în istorie!... Afirmatia angajează!...

Căută argumente de sprijin: Nu i-a cerut nimeni o asemenea declarație! Dar imediat: Cât ar fi de frumos, de bine susținut, cuvântul??? Să deschidă loc faptei!... Omul dintr-o bucată

pronunță cuvinte mai grele ca munții! Cuvântul Führer a aprins astea? E mai util ca tăcerea? Pe cât știu colții lupului, chiar deschiși numai pentru rânjet, anunță oi rupte.

Porni să măsoare încăperea:

– Vai de mioara care paște liniștită, când lupul se prefacă că sforăie. Discursul Führerului? Nici un cuvânt mai ținut ca cel nedat!... Ce am auzit e narcotic pentru cei surzi, orbi, amețiți!

Cu fața acoperită de un zâmbet suferind:

– Până când dictatorul va socoti necesar pentru adormirea memoriei și a... conștiinței Europei, vom avea liniște! Continentul nostru, obosit, picotește repede. Strategia diplomației de forță, de împanicare, își dă seama cu ce stăpînituri morale are de-a face. Hitler știa, de la primul pas, că Münchenul urmează să-i părăsească – însoțit de un oftăt ușurător – nu o fâșie teritorială sudetă, ci întreaga Cehoslovacie.

La Estoril, în holul marelui hotel, unde se îngrămădeau diplomații după vești, Blaga și

Exclusivitate

Încheiem cu această a treia parte articolul a cărui prezentare am început-o în numărul din luna februarie.

La 8 ianuarie 1941, SOE a trimis Statului Major Imperial un memorandum cu titlul „Interferența cu aprovizionarea cu petrol a germanilor“. Era vorba despre livrările ce proveneau din câmpurile petrolifere și rafinăriile din România, cât și cantitățile ce veneau din U.R.S.S., peste Marea Neagră, și ajungeau în porturile Constanța și Varna, din Bulgaria. Petrolul era transportat pe fluviul Dunărea și pe calea ferată către Germania.

Garnitură de tren pregătită să plece în Germania, cu petrol românesc

1939 - 1940. SOE ȘI OPERAȚIUNILE MILITARE CLANDESTINE BRITANICE DIN ROMÂNIA

DENNIS DELETANT

(Scholl of The Slavonic and East European Studies,
University College, London)

Se estimase că, în ultimele luni ale lui 1940, plecaseră lunar câte 130.000 de t pe Dunăre și 70.000 t pe calea ferată. La reluarea navigației pe Dunăre, după lunile de iarnă, SOE a calculat

că se putea spori capacitatea de transport pe fluviu până la 200.000 t lunar, iar capacitatea de transport pe căile ferate sporise tot până la 200.000 t în iunie. Deși recunoștea că era imposibil să se

distrugă câmpurile petrolifere, memorandumul argumenta că „distrugerii serioase“ puteau fi cauzate acestora și rafinăriilor prin bombardamente continue, ce vor provoca incendii la puțurile de petrol și „foarte

– Noi știm ce putem!

Și apelând la mărturia mea:

Ați fost în țara noastră! Ne cunoașteți, deci!

[...] Abia ne despărțisem – Blaga și cu mine

– de reprezentantul Poloniei. Urmăream cu Maestrul printr-o fereastră mișcarea de pe alea Palaceului, când a venit lângă noi ministrul german Oswald von Hoyningen-Huene, însoțit de consilierul Rahm.

– Reichul nu întârzie să susțină, după câteva fraze banale, diplomatul nazist e prea mare, populație și spirit, ca să accepte rolul inferior pe care i l-a decis Versaillesul desconsiderator, miop și egoist!

Îl apucă pe Blaga de un nasture al hainei, parcă să-i încerce rezistența, apoi își urmă perorația:

Națiuni istovite posedă imense imperii, dincolo de mări. Chiar mica Portugalie, cu o suprafață sub 92.000 km² și nici 7.000.000 locuitori, are colonii depășind 2.000.000 km²...

Asta nu înseamnă – interveni consilierul Rahm – că râvnim la posesiunile prietenei noastre iberice.

Aluzia, cu totul intempestivă, și servirea precisă și concludentă a cifrelor dovedeau însă că aveau un ochi spre escalele flotei engleze de-a lungul vechilor așezări portugheze. Însă „nobil” ca eroii lui Wagner:

– Cum am râvni când voluntari ai ei luptă, alături de noi, în rândurile franchiste! Dar nici că – reluă prompt ministrul – anumite puteri ne-ar putea momi, propunându-ne coloniile portugheze și... păstrându-le pe ale lor! Nu cerșim, dar nici nu admitem vagi cârpe!

Și după retezarea aerului cu fuga orizontală a mâinii:

Octav Vorobchievici, primul din dreapta, la ceremonia de prezentare a scrisorilor de acreditare a noului ministru al României la Lisabona, Jean Pangal

– Vrem ce ni se cuvine! De altfel, suntem capabili să ne luăm și singuri drepturile!...

– Nu e nevoie întâri Rahm să aduc aminte că spusese Führerului sunt prea clare ca să necesite tălmăcirile noastre, ale diplomaților ...

– Într-adevăr – grăbi ministrul român – Führerul vorbește prin... fapte.

– Acestea, grai al oamenilor de acțiune, surbind – preciză plenipotențiarul Reichului – numai pe cine nu-i înțelege din vreme cuvântul. Dar măgulitor și cu ton schimbat: Nu poate fi cazul cu dumneavoastră! Ați studiat filosofia la... Viena. Iar filosofia modernă ...Plin de ce susținea:

– Fără gândirea germană n-ar fi nimic!

Blaga își urmărea interlocutorii ca pe copii care, după ce prinseseră cele patru reguli elementare, pentru socotitorii începători, se încurcau în explicații asupra cvadraturii cercului.

Von Hoyningen-Huene continuă:

– Și poezia dumneavoastră își are rădăcinile în sfera liricii noastre.

– Poezia și filosofia mea – răspunse calm, parcă regretând că mai era nevoie de precizări – își are obârșia exclusiv în filoane carpatice.

– Pe cât știm, idei din lucrările dumneavoastră filosofice sunt considerate de mișcarea de dreapta a României foarte apropiate pulsului inimei ei...

– E mult zis, deși, spre propria-mi uimire, câțiva grăbiți se joacă, parcă vrând să coloreze măcar una din lucrările mele cu presupuse aplecări dreptiste.

Apoi categoric:

– Cei apropiați cunosc însă opunerea manifestată față de teoriile ce încearcă înrudiarea gândirii mele cu anumite idei aflate în cinste prin câteva țări.

Și ca să excludă orice puncte:

– Încercările de apropiere sunt mai mult decât ridice!

– Ia te uită! Și noi care credeam!... A fost utilă convorbirea!... ■

Pagină din manuscris

Gardyne de Chastelain,
fotografie publicată
în presa română interbelică

Gardyne de Chastelain s-a născut la Londra, în 1906, și a urmat cursuri universitare de inginerie. În 1926, s-a alăturat companiei petroliere „Unirea”, deținută de britanici. Expertiza lui a făcut să fie recrutat de MI(R) pentru operațiunile de sabotare a puțurilor petrolifere din zona Ploiești, dar atacurile declanșate de Garda de Fier contra inginerilor britanici implicați în aceste planuri l-au forțat să părăsească România în octombrie 1940. În 1941 a preluat conducerea operațiunilor SOE la Istanbul. În decembrie 1943 a fost parașutat în România ca șef al misiunii „Autonomous” (*Magazin istoric*, nr. 1, 2/2008). A doua zi după 23 august 1944, a plecat la Istanbul. Foreign Office nu i-a mai permis să revină la București. A murit în Canada, în 1974.

mult decât să cadă de acord cu Maniu că Partidul Național-Țărănesc trebuia să păstreze contactul cu britanicii prin radio. Pentru următorii trei ani, radioul și curierii ocazionali au fost mijloacele de comunicare cu românii. I-a fost lăsat un aparat de radio lui Valeriu Rică Georgescu (avea numele de cod „Jockey”) și zece milioane lei, din casieria companiei petroliere britanice „Unirea”, pentru a finanța un grup de rezistență format din membrii partidului lui Maniu. Făceau parte din acesta: Ion Beza, Iuliu Bălan, Ștefan Cosmovici, Ion Deleanu, Ion Dragu, Mihai Iaroslavici, Iosif Păsătoiu, Ion Popovici, Corneliu Radocea și Augustin Vișa (relatarea lui Corneliu Coposu făcută autorului la 13 august 1986). Bă-

lan era nepotul lui Maniu și șeful reprezentanței de reparații a trustului german AEG la București. El transmitea mesajele primite de la Vișa. Popovici, asistentul lui de Chastelain la „Unirea”, l-a recrutat pe Beza, operator radio pe liniile aeriene române „LARES”.

Impresia finală a lui Hoare a fost că „deși intențiile lui Maniu sunt cele mai bune, este complet lipsit de inspirație... Totuși, nu există altcineva care ar putea conduce o mișcare patriotică, așa că în clipa de față este Maniu sau nimic.”

Cei din SOE aveau aceeași opinie. La o întrunire ținută la Foreign Office, la 20 februarie, reprezentanții SOE arătau că programul lor din România „depindea în întregime” de

sprrijinul lui Maniu și al Partidului Național-Țărănesc, prin care puteau ține legătura cu România după retragerea Legății britanice. Se pare că Maniu le promisese lui Hoare și de Chastelain că și el va pleca în curând, dar nu a făcut-o, iar mesajele venite de la Rică Georgescu nu explicau de ce. Unul dintre acestea informa că Hitler intenționa să atace Rusia la 15 iunie și se poate că zvonul acesta să îl fi convins pe Maniu că mai avea încă un rol politic de jucat, căci s-ar fi născut problema, pentru România, să recapete Basarabia și Nordul Bucovinei. Un astfel de mesaj este menționat ca fiind cifrat de Augustin Vișa. Este plauzibil și argumentul care vorbește despre incapacitatea lui Maniu de a se decide să treacă la acțiune.

Valeriu Rică Georgescu,
al doilea din stânga

Valeriu Rică Georgescu era ginerele lui Sever Bocu, fruntaș al P.N.Ț. A studiat ingineria la Birmingham University și a lucrat pentru compania petrolieră „Unirea”, unde l-a cunoscut pe Gardyne de Chastelain. Apoi s-a mutat la compania „Româno-Americana” (Standard Oil). A făcut parte dintr-un grup de membri ai P.N.Ț. care, în ianuarie 1938, au fost asediați de poliție în sediul partidului din Timișoara, după ciocniri violente cu membrii Gărzii de Fier. Doar intervenția lui Iuliu Maniu a dus la ridicarea asediului poliției. După Dictatul de la Viena, Georgescu a contribuit la înființarea asociației „Pro Transilvania” și, cu acordul lui Iuliu Maniu, a intrat în legătură cu SOE. După război a plecat în S.U.A. cu soția. Câțiva ani mai târziu a reușit să își aducă și cei doi copii.

Sir Reginald Hoare (primul din dreapta), alături de Lucian Blaga (în centru) și Hector Bolitho, scriitor britanic originar din Noua Zeelandă

probabil“ vor distruge rafinăriile. Traficul de petrol din U.R.S.S. putea fi atacat prin scufundarea tancurilor petroliere și distrugerea depozitelor din porturi.

SOE dezvăluia că sabotajul era înfăptuit în România de agenții SO(2), care provocau deraierea trenurilor, uneori distrugerea căii ferate, introducerea de acid în cutiile de frână și la boghiurile vagoanelor de cale ferată și locomotivelor și aruncarea în aer a conductelor prin care se transporta petrolul (*Magazin istoric*, nr. 3/2014). Organizarea unor sabotaje pe scară largă, implicând atacuri asupra podurilor, a tunelurilor și triajelor, era considerată „foarte dificil de înfăptuit în condițiile actuale, cu o anumită frecvență și continuitate“. Un pod care prezenta un interes deosebit era cel peste râul Ialomița, dintre București și Ploiești, peste care treceau toate transporturile de petrol ce urma să ia calea Dunării și o mică parte a celor destinate căii ferate. Distrugerea lui ar fi

însemnat întreruperea acestui trafic.

Experiența demonstrase că atacurile pe scară mică asupra remorchelor și barjelor, întreprinse în secțiunea iugoslavă a Dunării în primăvara și toamna anului 1939 și în primăvara și vara lui 1940, se dovediseră „ineficiente“. Se propuneau atacuri aeriene asupra câmpurilor petrolifere, a rafinăriilor, triajelor și porturilor, dar acestea „nu erau în sfera de competență“

a SOE. Direcțiile de acțiune luate în considerare erau: producerea unor tulburări în România, aruncarea în aer a podului peste Ialomița și blocarea Dunării în zona Cazanelor (Porților de Fier), în Iugoslavia. SOE lua în calcul varianta provocării de tulburări în România doar în cazul unei ocupații militare germane complete a țării. Dispunea totuși de „conexiunile necesare cu diferite organizații din România, precum Partidul [Național]-Țărănesc, comuniști și anumite părți din Garda de Fier, ce puteau fi

Augustin Vișa

folosite pentru a produce tulburări cât de repede posibil“.

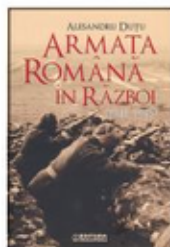
Planurile pentru a arunca în aer stânci în zona Cazanelor și blocarea navigației fuseseră pregătite din septembrie 1939, dar guvernul iugoslav intervenise, oprise lucrările și înlăturase explozibilii deja plasați. Blocarea Dunării în defileul de la Cazane ar fi provocat, potrivit estimării SOE, „o lovitură cu adevărat grea germanilor“, dar nu putea fi dusă la îndeplinire decât cu ajutorul Marelui Stat-Major iugoslav, iar „singura condiție pentru ca ei [guvernul iugoslav] să fie de acord era ca acțiunea să fie întreprinsă ca o măsură de apărare de precauție contra unei invazii germane, iar încărcăturile explozive să fie declanșate doar după ce Iugoslavia era atacată“.

Planurile SOE pentru organizarea unor tulburări în România nu au dus la nimic. Royal Air Force (RAF) a susținut că nu dispune de avioane pentru a bombardarea câmpurile petrolifere din România, iar operațiunea propusă pentru Cazane a fost abandonată după invadarea Iugoslaviei. Retragera Legației britanice însemna că nu mai exista niciun ofițer SOE care să coordoneze acțiunile de sabotaj ale românilor. La 10 februarie 1941, Hoare l-a informat pe Antonescu printr-o notă că, întrucât România era utilizată de Germania ca bază militară „cu acordul dumneavoastră“, el și personalul Legației se vor retrage la 15 februarie sau de îndată ce vor dispune de un vapor pentru a pleca. În pragul ruperii relațiilor diplomatice, Hoare, admitând că „jocul s-a încheiat“, nu a putut face mai

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

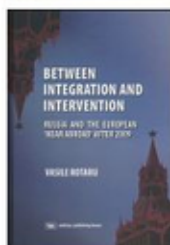
● Ioan-Aurel Pop, Ioan Boloș – **ISTORIA TRANSILVANIEI**
Editura Școala Ardeleană, Cluj Napoca, 2016, 422 pp.

● Alesandru Duțu – **ARMATA ROMÂNĂ ÎN RĂZBOI (1941 – 1945)**
Editura Enciclopedică, București, 2016, 688 pp.

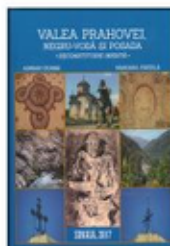
● Florian Banu – **DE LA SS LA SIE. O ISTORIE A SPIONAJULUI ROMÂNESC ÎN TIMPUL REGIMULUI COMUNIST (1948 – 1989)**
Editura Corint, București, 2017, 602 pp.

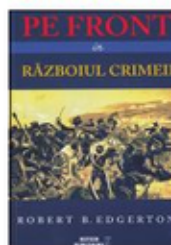
● Vasile Rotaru – **BETWEEN INTEGRATION AND INTERVENTION. RUSSIA AND THE EUROPEAN „NEAR ABROAD” AFTER 2009**
Military Publishing House, Bucharest, 2016, 251 pp.

● ROMÂNIA. SUPRAVIEȚUIRE ȘI AFIRMARE PRIN DIPLOMAȚIE ÎN ANII RĂZBOIULUI RECE. COMUNICĂRI, ARTICOLE, STUDII (sub egida Fundației Europene Titulescu; coordonator Ambasador Nicolae Ecobescu)
Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2014, vol. 1 – 586 pp., vol. 2 – 748 pp., vol. 3 – 805 pp., vol. 4 – 784 pp.

● Adrian Ciorbă, Mariana Frățilă – **VALEA PRAHOVEI, NEGRU-VODĂ ȘI POSADA. RECONSTITUIRE INEDITĂ**
Sinaia, 2017, 177 pp.

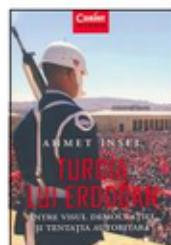
● Robert B. Edgerton – **PE FRONT ÎN RĂZBOIUL CRIMEII**
Editura Meteor Publishing, București, 2017, 320 pp.

● Florin Gh. Ghețău – **O MISIUNE ASUMATĂ. GUVERNAREA ALEXANDRU MARGHILOMAN (5/18 MARTIE – 24 OCTOMBRIE/6 NOIEMBRIE 1918)**
Editura Karina, Deva, 2016, 142 pp.

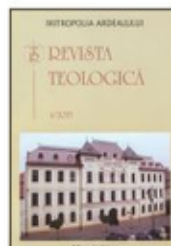
● Cristina Sircuța – **VIAȚA FEMEILOR ÎN ROMÂNIA INTERBELICĂ** (cuvânt înainte de Victor Neumann)
Editura Oscar Print, București, 2016, 375pp.

● Ahmet Insel – **TURCIA LUI ERDOGAN. ÎNTRE VISUL DEMOCRAȚIEI ȘI TENTAȚIA AUTORITARĂ**
Editura Corint, București, 2017, 216 pp.

● CAIETE SILVANE (Revistă de cultură editată de Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj, sub egida Uniunii Scriitorilor din România)
Serie nouă, Anul XIII, Nr. 1 (144), decembrie 2017, 48 pp.

● REVISTA TEOLOGICĂ (Publicație oficială a Mitropoliei Ardealului)
Editura Andreiana, Serie Nouă, Anul XXV (97), aprilie – iunie, 2015, 228 pp.

Ion Christu semnând hârtii la Ministerul Afacerilor Străine

Legătura radio s-a întrerupt atunci când Georgescu și echipa sa au fost prinși de germani, la 15 august 1941, și predați românilor. Mai târziu, în timpul procesului lui Ion Antonescu, Mihai Antonescu a declarat că germanii doreau ca Georgescu să fie judecat, dar el a considerat că nu era în interesul României să se facă publicitate în jurul unui caz de spionaj în favoarea Marii Britanii și a intervenit pentru ca să nu se ajungă la proces.

Prioritatea SOE a fost restabilirea legăturii. Au fost ajutați de doi diplomați români, Ion Christu, șeful departamentului economic din Ministerul Afacerilor Străine, și Cătălin Vlădescu-Olt. În noiembrie 1941, Christu a călătorit la Istanbul în fruntea unei delegații economice, din care făcea parte și Vlădescu-Olt. La o întâlnire cu de Chastelain, șeful stației SOE din Istanbul, Christu i-a spus că cu cât România se retrăgea mai repede din război, cu atât mai bine. Cei doi au convenit ca Ion Christu să intre în legătură cu Maniu, pentru a reface comunicarea cu britanicii.

În primăvara lui 1942, de Chastelain i-a trimis un nou aparat de radio și un cifru lui Maniu, prin Satvet Lutfi Tozan, un om de afaceri turc, consul onorific al Finlandei la Istanbul și prieten personal al lui. Se spune că i-a mai trimis alte două prin Vlădescu-Olt, pentru care Christu aranjase să fie numit consul general la Istanbul, de la 1 aprilie 1942, și membru, fără alte atribuții, al personalului Legației României de la Ankara, de la 1 iulie. Împărțindu-și timpul între Istanbul și Ankara, Vlădescu-Olt putea scăpa de sub supravegherea oamenilor S.S.I. și să îl întâlnească pe de Chastelain de mai multe ori. El s-a folosit de drumurile făcute la București pentru a aduce cele două aparate de radio.

După declarația de război a Marii Britanii către România, la 7 decembrie 1941, considerațiile mai largi ale relațiilor cu noul aliat, Uniunea Sovietică, au dictat politica britanică față de Antonescu. Înfrângerea puterilor Axei și, ca o condiție pentru atingerea acestui obiectiv, păstrarea unității Aliaților au devenit și au rămas obiectivele supreme

pentru Churchill și Roosevelt pe toată durata războiului. Într-un mesaj din 8 noiembrie 1941, Stalin i-a cerut lui Churchill încheierea unui acord politic. Contrariat de faptul că Marea Britanie nu dorea să declare război României, Finlandei și Ungariei, Stalin voia un tratat clar cu Marea Britanie, prin care să se recunoască pretențiile sovietice în Europa de Est. Declarația britanică de război făcută României, Finlandei și Ungariei încerca să placheze tentativa lui Stalin. Pentru a-i liniști pe sovietici, Churchill a aprobat o vizită la Moscova a ministrului său de Externe, Anthony Eden. Eden și cei din Foreign Office se opuneau discutării obiectivelor păcii, un punct de vedere întărit după intrarea S.U.A. în război și de nevoia consultării cu președintele Roosevelt pe acest subiect. A doua zi după ce a sosit la Moscova la 15 decembrie, Eden a fost primit de Stalin, care i-a spus că el vrea ca frontiera vestică a U.R.S.S. să revină la linia din 1941, adică să includă Țările Baltice, parte din Polonia, Basarabia și Nordul Bucovinei, iar România trebuia să acorde facilități speciale pentru baze sovietice, primind compensații din teritoriul ocupat de Ungaria. Într-o scrisoare către Churchill, care se afla la Washington, Eden prezicea că „dacă rușii vor fi victorioși, vor fi capabili să stabilească această frontieră”.

Previziunea ministrului de Externe britanic explică pragmatismul politicii britanice față de România în perioada următoare și subordonația acesteia interesului mai larg al relațiilor cu Uniunea Sovietică. ■

„MAGAZIN ISTORIC 50 DE ANI“

Continuăm cu cea de-a treia serie de întrebări pentru concursul dedicat aniversării a 50 de ani de la apariția revistei Magazin istoric. Răspunsurile le veți găsi în numerele apărute între anii 1987 și 1996.

Cei care doresc să participe trebuie să trimită toate răspunsurile o dată, la sfârșitul concursului. Vor fi luate în considerare răspunsurile corecte primite la redacție cu ultima dată a expediției poștale – sau prin email – în ziua de 15 august 2017.

Adresa noastră: Magazin istoric, C.P. 15 – 702, Of. P. 15, sect. 1, București sau email: mistoric@gmail.com.

Răspunsurile corecte vor fi publicate în numărul din luna septembrie, iar câștigătorii în cel din luna octombrie.

Se vor acorda următoarele premii:

- un abonament pe viață la revista Magazin istoric, ediția tipărită;
- zece abonamente pentru anul 2018 la ediția tipărită;
- 50 abonamente pentru anul 2018 la ediția electronică.

1) Cine conducea colectivul de specialiști italieni care a inițiat pentru prima dată reconstituirea culorilor inițiale de pe Columna lui Traian, proiect prezentat în paginile revistei *Magazin istoric*?

2) În anul 1988 *Magazin istoric* publica un document inedit din arhivele otomane emis de domnul Moldovei, Grigore al III-lea Ghica, privind fabrica de postav de la Chiperești. Documentul cuprindea și un desen ce înfățișa clădirile manufacturii și unelte folosite. Cine era istoricul care a descoperit și prezentat acest document în paginile revistei?

3) „Sper că acordul de neagresiune germano-sovietic va determina o cotitură decisivă, spre îmbunătățirea sensibilă a relațiilor politice dintre țările noastre“. Cine îi scria aceste rânduri lui Adolf Hitler în 1939, reproduse într-un articol care dezvăluia pentru prima oară cititorilor din România culisele semnării Pactului Ribbentrop – Molotov?

4) *Magazin istoric* a publicat periodic documente și mărturii inedite despre evenimentele de la 23 august 1944. Colegul nostru Ioan Lăcustă a descoperit și prezentat un registru al audiențelor la regele Mihai din zilele de 22 – 24 august, care menționa pentru ziua de 22, târziu în noapte, audiența acordată unui lider comunist. Cine era acela?

5) În 1991 debuta în paginile revistei o amplă prezentare a procesului grupului Pătrășcanu. Cine era autorul acelui serial?

6) Relațiile româno-ruse au fost o temă întâlnită frecvent în paginile revistei. Academicianul Virgil Cândea preciza într-un articol perioada exactă cât am fost vecini cu rușii. Care a fost primul an al acestui interval?

7) Cine a fost autorul paginilor de jurnal publicate în *Magazin istoric* care relatau despre asasinarea profesorului Virgil Madgearu?

8) Florin Constantiniu a scris în paginile revistei și despre cazul generalului Avramescu. Cum explicau sovieticii dispariția subită a generalului român?

9) În 1951 Stalin a decis înarmarea statelor comuniste. Momentul era consemnat în notițele unui lider comunist care a participat la respectiva întâlnire, publicate pentru prima oară în *Magazin istoric*. Cum se numea acesta?

10) Din paginile revistei, românii aflau pentru prima oară despre operațiunea salvării aurului B.N.R. în 1944. Unde a fost evacuată rezerva de aur a României?

PRIER

3

1973. La New York, Martin Cooper, director general al Diviziei de Sisteme de Comunicații de la Motorola, sună la o companie rivală de pe un telefon celular. Este prima convorbire telefonică publică de pe un asemenea aparat, ce transpune în realitate viziunea sa despre comunicarea personală fără fir. Cooper va povesti mai târziu că locuitorii orașului îl priveau uimiți cum se plimba pe stradă vorbind la noul telefon, în condițiile când în 1973 nu existau nici măcar telefoane fără fir. Primul model de celular este cât o cărămidă și are un kilogram. Abia peste zece ani va ieși pe piață, la 3.500 de dolari bucata, după ce va pierde în greutate.

4

527. În Biserica „Sfânta Sofia“, se celebrează, cu mare pompă, nunta fostei curteze provenite din lumea teatrului, Lupicina (Mica Lupoaică), cum își spunea ea, de fapt, Teodora, cu nepotul împăratului bizantin Iustinian, desemnat de unchi la conducerea imperiului și îndrăgostit până peste urechi de soția lui. Patriarhul Epifanie îi binecuvântează pe cei doi soți, ungându-i cu Sfântul Mir. Fosta prostituată va deveni *Basilissa*, preacucernica și preafericita Augusta, împărăteasă. Poartă o hlamidă violet și purpurie, brodată cu aur, și o coroană cu două șiraguri de perle și cu două pandantive cu diamante, care îi atârnă până la umeri. Trecutul ei este șters cu buretele.

8

1328. După nouă săptămâni de deliberări, mai marii regatului decid să înncredințeze coroana Franței lui Filip de Valois, fiul cel mic al lui Filip cel Frumos. Carol cel Frumos, regele dinainte, din dinastia capetiană, a murit la 1 februarie, fără să lase moștenitori de sex masculin. Se întâmplă pentru prima oară de la Hugues Capet. Ca să-și justifice gestul de forță, acela de a îndepărta fetele de la putere, juriștii invocă o pretinsă „lege salică“, datând din vremea lui Clovis și regăsită într-un vechi cod al francilor. Franța nu va avea niciodată o regină pe tron și nici măcar, în zilele noastre, o femeie președinte de stat.

13

1231. Printr-o bulă intitulată *Parens scientiarum* Papa Grigore al IX-lea pune bazele Universității din Paris, stabilind clar relațiile dintre o universitate autonomă, cu privilegii extinse, și puterea regală. „Dacă sunteți obiectul unei ofense sau al unei grave nedreptăți [...], dacă, după avertisment, nu primiți nicio reparație în termen de 15 zile, vă este permis să suspendați cursurile până la obținerea unei reparații corespunzătoare.“ Totul a început în aprilie 1229, când, în urma unei încăierări violente din cartierul Saint Marcel din Paris, între studenți, burghezi și negustori, sergenții regelui au făcut victime între studenți. Dascăli și alumni au decis atunci să facă grevă. Pentru revenirea la calm au fost necesari doi ani. Iar în veacul al XV-lea marile greve ale studenților francezi devin o „specialitate a casei“.

15

1931. La trei zile după alegerile municipale din Spania, unde în 41 de provincii din 50 câștigă republicanii, cei care au luptat sub lozinca „Delenda est monarchia“ (Monarhia este eliminată), regele Alfonso al XIII-lea conchide că „sunt cu adevărat demodați“. În aceeași zi, în zorii zilei, imbarcat pe crucișătorul „Prince Alphonse“, pornește împreună cu familia spre Franța, țara exilului său (unde va muri zece ani mai târziu, din cauza fumatului). „Alegerile care au avut loc duminică – poate citi populația în presă mesajul regal din aceeași zi – arată limpede că nu mă mai bucur de dragostea poporului meu, dar încrederea îmi spune că această pierdere a afecțiunii nu va dura [...] Se pot comite erori și, fără îndoială, și eu le-am comis. Dar știu că țara noastră s-a arătat mereu indulgentă cu greșelile făcute fără intenții rele. Sunt regele tuturor spaniolilor și sunt eu însumi spaniol. Aș putea folosi mijloace energice pentru a-mi menține prerogativele regale și a rezista cu succes celor care mă atacă; dar prefer să mă retrag decât să provoc un conflict care ar putea opune compatrioții mei unii contra celorlalți, într-o luptă civilă fratricidă.“

compusă doar din câțiva membri cu normă întreagă (Al.Gh. Savu, Livia Dandara, Marian Ștefan, Georgeta Apreotesei și Ladislau Șimandan, ultimul traducându-și mai apoi numele: Vasile), restul lucrând cu jumătate de normă la *Magazin istoric*.

Dar dacă inițiativa apariției revistei i-a aparținut lui Titu Georgescu, programul și profilul acesteia au fost o operă colectivă, perfectibilă în timp. Spre sfârșitul anului 1968, conducerea efectivă a redacției a fost preluată de Cristian Popișteanu, în calitate de redactor-șef, avându-l ca redactor-șef adjunct pe Nicolae Minei. Publiciști talentați, cu bogată experiență și relații în mediile culturale din țară și străinătate, cei doi au definitivat profilul revistei, punând accent deosebit pe tematica nouă, caracterul atractiv al articolelor, promovarea unei bogate iconografii, în mare parte inedită. Prin extinderea cercului de colaboratori din țară și străinătate, prin

Cristian Popișteanu (stânga) și Nicolae Minei, cei care au dat chipul revistei

prezența, în diferite forme, la mai toate manifestările științifice ale istoriografiei mondiale, revista a căpătat personalitate și prestigiu, paginile sale găzduind articole semnate de istorici de renume din toate continentele. ■

UN ALBUM UTTAT AL OSTIRII ROMÂNE DE ALEXANDRU ASACHI

(Urmare din p. 51)

Tot în 1854 fusese lansat „Prospectu unui Album istoricu și pitorescu a Moldovei” pentru care era făcută o foarte elocventă promovare în paginile aceleiași publicații *Gazeta de Moldavia*: „Nu e nicio țară carea, în cursul ființei sale și a evenimentelor politice să nu fi produs fapte demne de a fi cunoscute de acci ce se interesează de istoria popoarelor. Moldova carea, în astă privire au avut zile frumoase, înfățișază un caracter deosebit în a ei tradiții, în monumente, în datine și în localități pitoresce. Dorind a contribui întru aceasta la literatura națională, ne-am în-

demnat a publica o colecție sau Album istoric și pitoresc, compus din 24 tabloane, format în IV lungărețu, desinat duple natură și duple originale, și cu îngrijire litografiat; către fiecare tablou se va alătura un text lămuritoru în limba română și franțeză”.

Când nu elabora albume, se ocupa de publicarea calendarelor anuale, ce erau ilustrate cu imagini originale sau cu prelucrări ale unora deja executate. În noiembrie 1856 era anunțată apariția *Calendărului istoric pentru românii Principatelor Dunărene*, în care aveau să se găsească „figuri înfățișătoare de porturile românilor din deosebite secole, de la Traian până la zilele noastre”, precum și „cronologia domniilor ambelor principate”. Într-o altă reclamă erau enumerate atracțiile ce le puteau găsi cititorii în *Calendărul pentru români pe anul 1857*, aflat în pregătire.

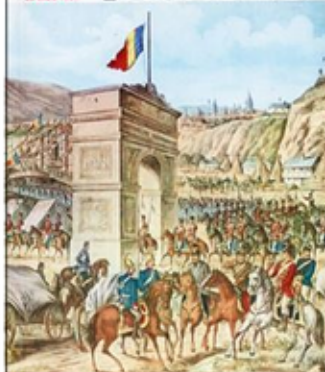
Planșele sale cu port național sau veșminte de curte au constituit o sursă de inspirație sigură pentru alți creatori, precum accia din lumea spectacolului. După ce însuși autorul trecuse la cele veșnice, stampele sale i-au ajutat pe scenograful care au lucrat la montarea unei piese de teatru cu subiect românesc, ce fusese jucată pe o scenă italiană, așa cum informa, într-o notiță, revista *Familia* din ianuarie 1878.

În același an 1856 a avut loc și reîncadrarea lui Alexandru Asachi în armată. Prin Ordinul de zi pe Oaste nr. 38 din 3 noiembrie 1856, hatmanul Teodor Balș aprobă reprimirea sa în cadrele active și-l repartizează în corpul de stat major, urmând a fi folosit ca profesor la școala militară, când acca instituție avea să fie organizată.

(Va urma)

**magazin
istoric**

ANUL I
Nr. 1
APRILIE 1987

MAGAZIN ISTORIC 50

MARIAN ȘTEFAN

După cum mărturiseau câțiva dintre cei implicați în nașterea noii reviste (Cristian Popișteanu, Constantin Antip, Stelian Neagoe; Magazin istoric, nr. 4/1997), inițiativa editării unei publicații de popularizare a istoriei a aparținut lui Titu Georgescu, pe atunci secretar științific al Institutului de studii istorice și social-politice și redactor-șef al revistei *Anale de istorie*. În acest scop, apelase la un grup larg de istorici și publiciști, inclusiv la Dumitru Almaș, pe atunci conferențiar la Facultatea de Istorie din București, cunoscut autor de romane istorice. Convinș că prestigiul de care se bucura scriitorul în rândul iubitorilor de istorie putea fi un factor benefic pentru revistă, i-a fost rezervat un loc important în cadrul Colegiului de redacție. Componenta acestuia, definitivată la sfârșitul lunii martie 1967, este menționată într-o casetă de pe coperta 2 a primului număr: „Dumitru Almaș (director), Constantin Antip (redactor-șef), Virgil Cândea, Hadrian Daicoviciu, Ion Dragomirescu (redactor-șef adjunct), Titu Georgescu, Dinu C. Giurescu, Nicolae Minei (secretar general de redacție), Cristian Popișteanu, Al. Gh. Savu (redactor-șef adjunct), Ștefan Ștefănescu“.

Prin includerea în colegiu a lui Hadrian Daicoviciu și a lui Dinu C. Giurescu, istorici în plină afirmare, revista revendica cu abilitate patronajul spiritual al celor mai importanți istorici români din acel timp, Constantin Daicoviciu și Constantin C. Giurescu. De asemenea, cele trei mari centre universitare și principalele institute de cercetare istorică erau bine reprezentate.

Pe aceeași copertă era imprimat textul: „Magazin istoric. Revistă de cultură istorică. Societatea de științe istorice și filologice din Republica Socialistă România“. O formulare ambiguă, lăsând să se înțeleagă că revista era editată de Societatea de științe istorice și filologice, mascându-se astfel faptul că revista era sub controlul Secției de propagandă a C.C. al P.C.R. În realitate, din prima clipă și până în decembrie 1989, editorul și administratorul revistei a fost Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. După două decenii de falsificare grosolană a istoriei de către Mihai Roller și propaganda comunistă, camuflarea implicării factorului politic în acțiunea de editare a revistei era menită să câștige încrederea publicului iubitor de istorie. Din aceleași rațiuni s-a apelat la colaborarea unor istorici și oameni de cultură marginalizați sau chiar persecutați de regimul comunist

(Constantin C. Giurescu, Aurel Decei, Pavel Chihăia, Nicolae Fotino, Petre Pandrea, Tudor Teodorescu-Braniște și alții).

Menționarea Societății de științe istorice și filologice, ca și prezența unuia dintre conducătorii acesteia în cadrul Colegiului de redacție, e vorba despre Ion Dragomirescu, aveau un caracter formal, în realitate neexistând nicio relație între cele două instituții. A fost poate o mică satisfacție oferită Ministerului Învățământului, care subvenționa Societatea de științe istorice și filologice și care ne oferise cu împrumut suma de 400.000 de lei necesară tipăririi primului număr. Că așa au stat lucrurile o dovedește și faptul că respectiva mențiune a și dispărut curând, iar Ion Dragomirescu n-a călcat niciodată prin redacția *Magazin istoric*.

Componenta redacției primelor numere era menționată într-o casetă discretă în partea de jos a copertei 3: „Redactori: Livia Dandara, Robert Deutsch, Mircea Ioanid, Gheorghe Rădulescu, Marian Ștefan, Răzvan Theodorescu. Prezentarea artistică și tehnoredactarea: Georgeta Apreotesei, George Pârjol, Ladislau Șimandan, Ion Vulpescu.“ Ambele compartimente, dar din motive diferite, au suferit importante modificări de-a lungul anilor. Într-o primă fază însă, redacția era

Primele șase luni ale anului (de la Gerul mic),...

an, se acumulau trei zile. Pentru a rezolva această problemă, începând din secolul al VIII-lea î.H., la fiecare 19 ani, se mai adaugă o lună intercalată și astfel anul lunar chinezesc se pune în concordanță cu cel solar. Partea solară din calendarul agricol chinezesc, cu date fixe, o reprezintă cele 24 de diviziuni și subdiviziuni solare, calculate în funcție de deplasarea cu câte 15 grade a Pământului în rotația sa în jurul Soarelui. Aceasta marchează echinocțiul de primăvară și toamnă, solstițiul de vară și de iarnă, începutul fiecărui anotimp, precum și fenomenele naturale specifice. Diviziunile solare debutează în fiecare an la 5 februarie cu *lichun* – instalarea primăverii.

Încă se cercetează

Strămoșii poporului chinez nu s-au mulțumit cu numerotarea succesivă a anilor. Începând din anul 2637 î.H., ei

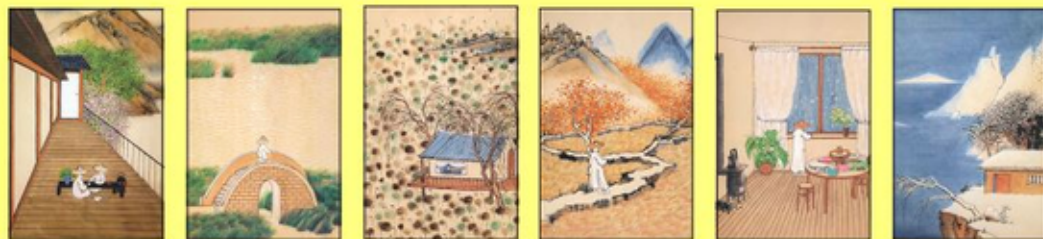
i-au grupat în cicluri de câte 60. Ciclurile acestea se calculează cu ajutorul combinațiilor în cupluri ale celor 12 ramuri terestre și 10 tulpini cerești. Fiecare dintre cele 12 ramuri terestre, al căror număr corespunde cu numărul anilor în care planeta Jupiter face o rotație în jurul Soarelui, are ca simbol câte un animal de origine presupus totemic și cu mesaj filosofic-educativ, respectiv șoarece, bou, tigrul, iepure, dragon, șarpe, cal, oaie, maimuță, cocoș, câine și porc. În plus, fiecare dintre aceste ramuri-etape de 12 ani se află succesiv sub semnul celor cinci elemente, respectiv lemn, foc, pământ, metal și apă. După ce fiecare ramură-etapă de 12 ani evoluează sub semnul celor cinci elemente, se încheie un ciclu de 60 de ani. Cel prezent, al 78-lea, se va termina în anul 2044.

Multe persoane mă întreabă cum de au fost alese tocmai aceste animale pentru a simboliza anii zodiacului chinezesc. Și pe bună dreptate.

Tema a preocupat de-a lungul istoriei și intelectualitatea chineză. Personalități importante ale culturii chineze s-au aplecat asupra informațiilor oferite de descoperirile arheologice, de cele scrijelite pe oasele de divinație, de scrierile înaintașilor pentru a găsi răspuns la această întrebare. Tomurile au umplut rafturi multe, dar cercetările sunt încă în curs.

Iată cum sunt prezentate aceste animale-simbol în scurte caracterizări, pe care orice chinez le memorează la grădiniță și poate să le recite fără ezitare până la adânci bătrâneți: *șoarecele* – a ros și cerul s-a deschis; *boul* – când ară, recolta este bogată; *tigrul* – stăpânul munților; *iepurele* – de jad luna stăpânește; *dragonul* – peștele și dragonul se încrucișează; *șarpe* – dragonul cel mic; *calul* – spre succese galopează; *oaia* – aduce armonia; *maimuța* – de aur cu puteri magice; *cocoșul* – cel cu cinci virtuți; *câinele* – totemul; *porcul* – dolofan, înalță co-nace mari.

... și ultimele șase (până la Zăpada mare), calendar în viziunea pictorului profesor Liu Shuyong, ce redă în peisajele sale atmosfera de basm a vieții de la țară, în permanentă armonie cu transformările naturii înconjurătoare

ANUL COCOȘULUI DE FOC

Dr. ANNA EVA BUDURA

Cu 5.000 de ani în urmă, strămoșii poporului chinez, popor agricol, dependent de schimbările intervenite în natură, au urmărit mișcarea constelațiilor, rotirea Lunii în jurul Pământului și a Pământului în jurul Soarelui și au elaborat un calendar lunar-solar destul de complicat, dar foarte eficient, folosit, fără greș, până în zilele noastre.

Acesta este și motivul pentru care, chiar dacă guvernul Republicii China, instalat în ianuarie 1912, a acceptat calendarul gregorian, pentru a-și ușura comunicarea cu celelalte națiuni ale lumii, și guvernul, și poporul chinez au înțeles să nu renunțe la calendarul agricol tradițional creat de strămoși. Și asta fie și datorită faptului că doar sărbătorile prevăzute de acesta, în deplină concordanță cu mișcarea lumii vegetale și a constelațiilor, ofereau satisfacția spirituală deplină și mențineau conștiința continuității.

Folosirea oficială a calendarului, conceput în timpul dinastiei Xia, în secolele XXI – XVI î.H., a fost decretată în anul 104 î.H. de împăratul Wu al dinastiei Han și tot atunci s-a proclamat că Zorile unui nou an se ivesc în prima zi a primului ciclu de lună nouă, după ce Soarele intră în zodia câinelui, adică a lui Aquarius. Aceasta explică de ce Anul Nou, după calendarul tradițional chinezesc, nu poate începe înainte de 21 ianuarie și nici mai târziu de 20 februarie, date ale calendarului gregorian.

Calendarul agricol tradițional chinezesc este unul lunar-solar. În calcularea acestuia se ține seama de *anul lunar* care are 12 luni, unele cu 29, altele

cu 30 de zile, 354 de zile în total, și *anul solar*, tot cu 12 luni, dar cu 365 de zile. În practicarea celor două calendare rezultă o diferență de 11

zile în fiecare an. În trei ani se acumulează 33 de zile diferență. Astfel că, la fiecare trei ani, se adaugă o lună intercalată. Dar, și așa, în fiecare

Cele 24 de diviziuni și subdiviziuni solare din calendarul tradițional chinezesc

5 februarie - *Li chun*,
Instalarea primăverii
19 februarie - *Yu shui*,
Apa de ploaie
5 martie - *Jing zhi*,
Insectele se stârnesc
20 martie - *Chun fen*,
Echinocliul de primăvară
5 aprilie - *Qing ming*,
Lumina pură
20 aprilie - *Gu yu*,
Ploaie pentru grâne
5 mai - *Li xia*,
Instalarea verii
21 mai - *Xiao man*,
Pârquirea grânelor
6 iunie - *Mang zhong*,
Grânele dau în bob
21 iunie - *Xia zhi*,
Solstițiul de vară
7 iulie - *Xiao shu*,
Căldură ușoară
23 iulie - *Da shu*,
Caniculă
7 august - *Li qiu*,
Instalarea toamnei
23 august - *Chu shu*,
Căldura cedează
8 septembrie - *Bai lu*,
Roua albă
23 septembrie - *Qiu fen*,
Echinocliul de toamnă
8 octombrie - *Han lu*,
Roua rece
23 octombrie - *Shuang jiang*,
Cade bruma
7 noiembrie - *Li dong*,
Instalarea iernii
22 noiembrie - *Xiao xue*,
Zăpada mică
7 decembrie - *Da xue*,
Zăpada mare
21 decembrie - *Dong zhi*,
Solstițiul de iarnă
6 ianuarie - *Xiao han*,
Gerul mic
21 ianuarie - *Da han*,
Gerul mare

tele strămoșilor noștri față de noi, a fost plasată pe primul loc.

A doua pereche este tigrul cu iepurele. Tigrul reprezintă curajul și puterea, iepurele prudența. Curajul și puterea dacă ne socotesc prudența devin stupiditate, iar prudența fără curaj devine lașitate. În ordinea importanței ocupă locul al doilea.

A treia pereche este dragonul cu șarpele. Dragonul simbolizează puterea neînduplecată, șarpele maleabilitatea. Cel neînduplecat se frânge ușor, iar cel doar maleabil își pierde personalitatea. Combinarea celor două este un sfat strămoșesc care a decurs din istoria noastră.

A patra pereche este calul cu oaia. Calul simbolizează galopul curajos spre țintă, oaia calitatea de a fi conciliant și adaptabil. Pentru a ajunge la țintă cele două caracteristici trebuie strâns îmbinate.

A cincea pereche este maimuța cu cocoșul. Maimuța simbolizează mobilitatea, iar cocoșul stabilitatea. Numai îmbinând cele două caracteristici se poate asigura progresul.

A șasea pereche este câinele cu porcul. Câinele simbolizează loialitatea, fidelitatea, porcul concilierea, împăciuirea. Cel care nu înțelege să fie și conciliant va fi respins, iar cel care este prea împăciuitorist și lipsit de loialitate își pierde principiile. Deci, indiferent de fidelitatea față de propria-i țară, colectivitate sau propriile idealuri, loialitatea și împăciuirea trebuie unite, fiindcă numai astfel se va putea păstra

Se pregătesc jiaozi, colțunașii tradiționali, însemn al unității familiei, ce nu trebuie să lipsească de la nicio masă de Anul Nou

fidelitatea din adâncul ființei fiecăruia.

Astfel vor putea chinezii «să fie rotunzi pe dinafară și pătrați pe dinăuntru» (ceea ce s-ar putea traduce: maleabili, concilianți, în contactul lor cu ceilalți, și stricți, principali, de neînfrânt, în sinea lor)».

Cine s-ar fi gândit că simbolistica celor 12 animale din zodia calendarului chinezesc ascunde mesaje atât de profunde? Că ea a transmis și continuă să transmită învățăminte atât de valoroase fiecărei generații?

Plecarea zeului vetrei

În majoritatea țărilor, sărbătorile sunt inspirate de credințe religioase. În China, în schimb, ele sunt prea puțin sau chiar deloc legate de religie. Au legătură cu producția agricolă, comemorarea strămoșilor și, în unele cazuri particulare, cu unele tabu-uri primitive. Sărbătorile reflectă un mod de viață într-o societate agrară. Cele mai importante se concentrează pe unitatea familiei și conțin ritualuri de cinstire a strămoșilor - expresie a caracteristicilor etice și sociale tradiționale ale națiunii chineze. Aceste ocazii sărbătorești constituie prilejuri de a înde-

Împăratul Wu al dinastiei Han, în timpul căruia, în anul 104 î.H., a fost decretată folosirea calendarului

Anul acesta este anul cocoșului de foc. Cocoșul reprezintă al zecelea animal simbolic al celor 12 ramuri terestre. Cocoșul, singurul înaripat dintre acestea, a fost de la început considerat cel ce ordonă timpul, un simbol al muncii harnice, neostoite, practică neîncetată, indiferent de intemperii vremii. Cocoșului i se atribuie cinci virtuți, singurul cu atât de multe: 1) excelează în eleganță, datorită crestei sale; 2) este un războinic, dispunând de pînă pe ambele picioare; 3) este curajos și știe să înfrunte inamicii; 4) este generos: când

găsește mâncare o împarte cu toate orășeniile; 5) este de încredere, anunțând, pe orice vreme, apariția zorilor.

Cei născuți în anul cocoșului sunt fermi, eleganți, țin pasul cu moda, reacționează rapid, au un cerc larg de prieteni. Au putere de convingere și talent în a se exprima. Le place să se gătească și au un simț original al combinațiilor de culori. Au încredere în ei înșiși și uneori intră în conflict cu superiorii, dar mereu găsesc un binevoitor să-i ajute. Le place să laude pe alții și, în același timp, le place să fie lăudați de aceștia. Sunt încăpățânați și le place luxul. Sunt deschiși, activi, curajoși, atrag atenția asupra lor, isteți în elaborarea strategiilor, știu să-și concentreze atenția, sunt harnici, entuziaști și generoși. În dragoste, nu trebuie să neglijeze partenerul și familia, dar nici activitatea profesională. În căsnicie se combină foarte bine cu boul, dragonul și șarpele.

Celor născuți în anul cocoșului li se recomandă să poarte o piesă de îmbrăcăminte de culoare roșie. Marile firme au pregătit din timp multe piese, așteptându-și cumpărătorii.

Rotunzi pe dinafară și pătrați pe dinăuntru

Alegerea animalelor-simbol pentru zodiac dovedește o caracteristică a civilizației chineze: să confere conotații filosofice, etice și educative tuturor laturilor concrete ale vieții cotidiene. Buna mea prietenă, colegă de cameră în studenția de la Beijing, Guan Qiulan, mi-a oferit prilejul să înțeleg aceste laturi ale zodiacului chinezesc. Iată ce am aflat de la ea: „Strămoșii noștri erau foarte pragmatici. Dacă împerechem două câte două cele 12 animale-simbol, vom sesiza toate speranțele și cerințele strămoșilor noștri față de noi“, mi-a spus ea drept introducere.

Prima pereche este soarecele cu boul. Soarele simbolescizează istețimea înăscută, boul hărnicia, două laturi care trebuie să fie strâns legate. Istetismul înăscut fără hărnicie înseamnă o istețime mărunță, iar hărnicia singură, fără folosirea minții, înseamnă prostie. Această pereche, ce transmite speranțele și cerin-

Am parcurs calendarul nostru și pe cel chinezesc și am pus alături sărbătorile celor două popoare din anul 2017. În luna februarie, în ambele calendare este luna instalării primăverii, începutul ploilor, în cel chinez, și Dragobetele, în cel românesc. În martie, insectele sunt stărnite în primul, iar cucul începe să cânte în cel de al doilea, echinocliul de primăvară se sărbătorește în ambele. În aprilie, în ziua Luminii pure, chinezii cinstesc memoria strămoșilor și așteaptă ploaia pentru grâne, românii evocă memoria străbunilor cu ocazia Moșilor, de Florii și sărbătorește Paștele. În mai, se instalează vara în ambele calendare și se sărbătorește Armindenul în cel românesc, dau în pârg, apoi se împlinesc grânele în cel chinezesc și, în preajma solstițiului de vară, se sărbătorește nașterea dragonului mitic. De solștiu în calendarul românesc se cinstesc moșii de Sânziene, se marchează căldura astrului vieții – a Soarelui de Sânziene și de Drăgaice, amuțește cucul. După căldurile din iulie, la 7 august, calendarul chinezesc anunță instalarea toamnei, iar românii sărbătorește Schimbarea la față, hotarul dintre vară și toamnă, și, apoi, pe măsură ce vremea se răcește, Sfânta Maria Mare și Sfânta Maria Mică. Când în calendarul chinezesc se anunță căderea brumei, la noi este sărbătorit Sfântul Dumitru, iar de instalarea iernii, la 8 noiembrie, românii îi cinstesc pe arhanghelii Mihail și Gavril. Când, la începutul lunii decembrie, în calendarul chinezesc se anunță zăpadă mare, în cel românesc se sărbătorește Sfântul Nicolae, de solștiu de iarnă chinezii încep să se pregătească pentru Noul An, românii sărbătorește divinitatea solară Ignat, apoi Crăciunul, iar când se anunță gerul mic la chinezi, românii sărbătorește Boboteaza.

Să urmărim continuarea articolului (Magazin istoric, nr. 3/2017) în care cei doi autori, care pregătesc un volum de documente ce ilustrează activitatea diplomatului român pentru salvarea vieților evreilor cu cetățenie română de furia nazistă, reconstituie principalele momente ale luptei acestuia.

CONSTANTIN I. KARADJA UN „DREPT ÎNTRE POPOARE“

OTTMAR TRASCĂ,
STELIAN OBIZIUC

Protestele adresate autorităților germane de diplomații români începând cu primăvara anului 1942 marchează momentul implicării efective a consulului general Constantin I. Karadja în acțiunea de salvare a evreilor, prin intermediul notelor și referatelor adresate conducerii Ministerului Afacerilor Străine, în care atrăgea atenția asupra regimului discriminatoriu la care erau supuși cetățenii români de naționalitate evreiască din Reich și din teritoriile controlate/ocupate de acesta. Astfel, în nota de serviciu din 19 martie 1942, Karadja a expus informațiile primite de la consulat și legațiile române cu privire la persecuția evreilor supuși români, solicitând ministrului Afacerilor Străine, Mihai Antonescu, „să binevoiască a hotărî dacă această măsură discriminatorie luată în dauna evreilor supuși români va fi urmată de vreun demers din partea reprezentanților noștri diplomatici sau consulari sau dacă ea este luată în deplin acord cu politica urmată de cele două state aliate, România și Germania“.

Mai mult, în cadrul referatelor din 1 mai 1942, respectiv 12 mai 1942, Constantin I. Karadja a susținut necesitatea acordării de pașapoarte românești supușilor români aflați în străinătate. Deși nu era menționată în mod formal, solicitarea diplomatului român îi viza pe cetățenii români de naționalitate evreiască, cărora oficiile diplomatice nu le puteau elibera pașapoarte și care, în lipsa acestora, nu puteau beneficia de protecție consulară.

Toate misiunile diplomatice românești din Reich, respectiv din statele controlate/ocupate de acesta, au continuat să formuleze noi proteste împotriva măsurilor antievreiești adoptate de autoritățile germane împotriva evreilor români, ceea ce a produs iritare și nervozitate la Berlin. La 26 iunie 1942, Ofi-

ciul Central de Siguranță al Reichului (RSHA) a adresat o scrisoare Ministerului de Externe german prin care solicita efectuarea unui demers diplomatic pe lângă guvernul român în vederea clarificării situației create în urma protestelor misiunilor diplomatice românești. Până la clarificarea situației create, RSHA

a decis să suspende aplicarea măsurilor antisemite (purtarea stelei galbene și deportarea în lagărele de exterminare) împotriva evreilor cetățeni români.

Pe de altă parte, la București, informațiile referitoare la existența unei înțelegeri încheiate între cele două guverne înțelegere invocată de autoritățile Reichului, ca

părta de casă și de cei care sălășluiesc în ea spiritele rele și nenorocirile și de a aduce acolo fericire și noroc întregii familii.

Zorile unui nou an, numite azi Sărbătoarea Primăverii, constituie cea mai importantă, cea mai îndrăgită sărbătoare de peste an în China. Ea prilejuiește practicarea celor mai multe datini și obiceiuri cu reverberații ancestrale, păstrate cu mare grijă drept comori ce nu trebuie uitate sau alterate.

Aceste sărbători debutează în a treia zi după solstițiul de iarnă, când sunt aduse ofrande tuturor zeilor care au concurat la obținerea recoltei și au loc ceremonii pentru cinstirea memoriei strămoșilor, apoi dedicate plecării zeului vetrei.

Conform tradiției, vatra, în jurul căreia s-a concentrat viața unei familii din timpuri imemorabile, își avea un zeu protector care, o dată pe an, era chemat de Împăratul de Jad pentru a raporta situația fiecărui membru al acesteia. Este deci firesc ca plecarea să fie pregătită așa cum se cuvine.

În zorii zilei, gospodarii fiecărei familii merg în fața altărului dedicat zeului vetrei, pe care depun un cal decupat din hârtie albă și nutrețuri pentru el, precum și dulciuri preparate din orez glutinos și zaharicale, cât mai lipicioase, menite a fereca gura zeului.

Apoi scot de pe zid litografia ce-l reprezintă pe zeu și pe soția acestuia și îi dau foc (să ardă împreună cu imaginea calului și a nutrețului pregătit), în timp ce cântă: „Aici ți-e calul și nutrețul, du-te cu folos și pace. Acolo sus (la Împăratul de Jad) dulce să-ți fie graiul, iar când te vei întoarce, tolba să-ți fie plină cu daruri.“ Și cine se bucură cel mai mult de acest ritual? Copiii! Pentru câteva zile aceștia scapă de ochiul vigilent al zeului vetrei și știu că dulciurile preparate drept ofrandă le vor reveni lor.

Căldura familiei

Cele șapte zile până la Noul An, deci până la întoarcerea zeului vetrei, mi-au rămas în minte ca un iureș al pregătirilor, ca zile febrile pentru gospodine și pentru fiecare membru al familiei. Toată lumea era cuprinsă de febra cumpărăturilor. Rămâneam uimită în fața munților de mărfuri, care mai de care mai îmbietoare, toate produse în China. Străzile așezărilor chineze mereu în freamăt, acum, în ajunul Sărbătorii Primăverii, deveneau adevărate expoziții în aer liber.

În ultima zi a anului, freamătul străzilor se liniștește. Îmi plăcea să-i văd pe prietenii mei chinezi, îndestulați de cumpărături, cum se retrăgeau în casele lor pentru a se bucura de intimitatea și căldura familiei.

În seara de ajun al Noului An, familia se adună la o masă festivă; în mijlocul mesei – platoul cu pește, simbolul îndestulării

Era momentul când se desăvârșea decorarea caselor, conferindu-li-se o atmosferă sărbătorească și de siguranță. Seara de ajun este sărbătoarea familiei. Când pe cer apare prima lună nouă a anului, în casa părintească se adună toți membrii clanului, în unele cazuri chiar patru generații. După cinstirea memoriei strămoșilor și întâmpinarea zeului vetrei, a cărui litografie va fi din nou lipită pe peretele bucătăriei, se servește masa festivă, de la care nu pot lipsi alimentele cu conotații simbolice, ca, de pildă, peștele, simbol al prosperității și îndestulării, colțunașii (*jiaozi*), simbol al unității familiei.

În prima zi a Noului An, străzile prind din nou viață. În parcuri, temple, târguri și pe străzi încep distracțiile. Oferțele sunt nelimitate. Îmi plăceau expozițiile de flori și peisaje miniaturale, unde puteam participa la concursuri de poezii și mă puteam bucura de „recitalul“ păsărilor cântătoare. Mă lăsam cuprinsă de satisfacția constructorilor de zmeie, când priveam înălțându-se spre tările albastre rezultatele strădaniilor lor. Sărbătoarea Primăverii se încheie – în cea de a 15-a zi a Anului Nou, când pe cer apare prima lună plină a anului – cu Sărbătoarea Lampionelor. ■

Sosesc oaspeții cu daruri, pentru a ura un Nou An fericit și îmbelșugat

sibilului, consulatele de carieră vor dresa inventarii ale averilor imobile și chiar mobile ale evreilor noștri care vor fi înaintate ministerului până la sfârșitul lunii curente, legațiunea dvs. primind o copie”.

Dispoziția citată a pecetluit practic soarta evreilor români aflați în Germania sau în alte state controlate/ocupate de Reich. Din acest moment,

de acesta avea să se schimbe decisiv la sfârșitul anului 1942, respectiv începutul anului 1943. Astfel, protestele interne și externe formulate împotriva planurilor regimului de a deporta evreii din Vechiul Regat, respectiv înrăutățirea continuă a situației militare pe diferitele teatre de operațiuni militare l-au determinat pe mareșalul Ion Antonescu să-și revizuiască po-

litica promovată până la acea dată în chestiunea evreiască. Fire pragmatică, Conducătorul statului a conștientizat faptul că, odată cu înfrângerea de la Stalin-grad, șansele celui de Al Treilea Reich de a înclina din punct de vedere militar balanța în favoarea sa pe Frontul de Est s-au diminuat drastic. Astfel se explică de ce mareșalul Ion Antonescu a renunțat definitiv în decembrie 1942 la planul deportării evreilor din România, optând în favoarea emigrării în Palestina ca soluție a chestiunii evreiești.

Mihai Antonescu și von Killinger se întorc dintr-o vizită în Transnistria

viața și avutul acestora s-au aflat practic la discreția autorităților germane, iar consecințele nefaste nu au întârziat să apară. În toamna anului 1942, majoritatea evreilor cu cetățenie română au fost internați în lagăre de concentrare ori deportați în lagărele de exterminare din Polonia.

Atitudinea regimului antonescian în privința populației evreiești din România, precum și a evreilor cu cetățenie română din Reich și din statele ocupate/controlate

de acesta avea să se schimbe decisiv la sfârșitul anului 1942, respectiv începutul anului 1943. Astfel, protestele interne și externe formulate împotriva planurilor regimului de a deporta evreii din Vechiul Regat, respectiv înrăutățirea continuă a situației militare pe diferitele teatre de operațiuni militare l-au determinat pe mareșalul Ion Antonescu să-și revizuiască po-

Funcționarii Ministerului Afacerilor Străine află de la Legația germană despre înțelegerea dintre Antonescu și Killinger privind soarta cetățenilor români de origine evreiască

zițiilor venite din partea vicepreședintelui Consiliului de Miniștri, Mihai Antonescu, Legația României la Berlin a primit instrucțiuni de a nu mai admite niciun fel de discriminări contra cetățenilor români de origine evreiască și de a le acorda acestora viza pentru a se putea reîntoarce în România.

Instrucțiunile erau rezultatul demersurilor întreprinse cu tenacitate de Constantin I. Karadja de la începutul anului 1943, demersuri în urma cărora nu numai că a obținut revocarea dispoziției din 21 august 1942, prin care evreii români fuseseră lăsați practic în voia sorții, ci și sistarea persecuțiilor îndreptate împotriva acestora, respectiv repatrierea lor în România. Astfel, în cadrul referatului din 27 martie 1943 Constantin I. Karadja a prezentat pe larg tratamentul discriminator aplicat de autoritățile naziste evreilor români în raport cu evreii maghiari, fapt ce l-a determinat „a întreba dacă n-ar fi cazul să dăm Legațiunii noastre din Berlin instrucțiunile necesare să ceară insistent să se acorde cetățenilor noștri de rasă izraelită un tratament identic cu cel acordat evreilor altor țări și în primul rând celor maghiari. Dacă chestiunea este de natură a ne interesa propun respectuos ca ea să fie tratată cu cea mai mare urgență, altfel va fi prea târziu.”

În urma tratativelor româno-germane, guvernul de la București a obținut tot în aprilie 1943 sistarea arestării de către Gestapo a evreilor români din statele aflate în sfera de influență germană ce nu fuseseră încă deportați la acea dată și repatrierea acestora în a doua jumătate a anului 1943, respectiv începutul anului 1944. Inițial,

justificare la măsurile adoptate împotriva evreilor cu cetățenie română au provocat stupefacție în cadrul cercurilor diplomatice, determinându-l pe Constantin I. Karadja să întocmească un referat în vederea clarificării acestei chestiuni. Referatul, datat 29 iulie 1942, prezenta confuzia creată în urma informațiilor primite de la reprezentanțele diplomatice românești cu privire la existența acordului româno-german referitor la deportarea evreilor români, subliniind totodată necesitatea adoptării unei poziții lipsite de echivoc față de această problemă, pentru a nu eroda autoritatea diplomaților români în fața oficialităților germane prin demersuri inutile. „Dacă nu dăm instrucțiuni clare și urgente riscăm ca ministrul nostru la Berlin și consulii noștri să-și uzeze trecerea protestând în contra luării unor măsuri asupra cărora există de fapt un acord (purtarea semnului distinctiv, deportarea în Est, blocarea sau confiscarea averilor etc.). *Nu putem imputa Oficiilor noastre nicio vină dacă ele fac cumva intervenții neoportune și dăunătoare prestigiului nostru dacă nu le dăm instrucțiuni precise asupra atitudinii ce urmează să ia în această importantă chestiune de principiu!* [sublinierea noastră]”.

La 1 august 1942, subsecretarul de Stat din cadrul Ministerului de Externe german, Martin Luther, a trimis o telegramă Legației germane din București, comunicând situația creată în ur-

Gustav Richter

Evrei deportați în Transnistria

ma protestelor diplomatice românești și solicitând totodată clarificarea chestiunii cu guvernul de la București, pentru a preveni astfel „alte trăgănări neplăcute ale acțiunii de [deportare – n.n.] aflate în curs de desfășurare”. În cele din urmă, chestiunea a fost soluționată în cadrul discuției desfășurate la 8 august 1942 între ministrul plenipotențiar Gheorghe Davidescu și consilierul pentru chestiunile evreiești din cadrul Legației germane din București, SS-Hauptsturmführerul Gustav Richter. În cadrul convorbirii, Davidescu a fost informat pentru prima dată despre acordul existent între cele două guverne referitor la supunerea evreilor cu cetățenie română din Reich respectiv din teritoriile controlate/ocupate de către acesta unui tratament similar cu evreii germani. Davidescu a subliniat interesul părții române în privința „averii imobile” aflate în proprietatea acestei categorii

de evrei și s-a angajat să formeze toate misiunile diplomatice românești cu privire la faptul că guvernul român lasă în seama conducerii Germaniei naziste aplicarea măsurilor antisemite preconizate de autoritățile germane împotriva evreilor cetățeni români.

Într-adevăr, la scurt timp după această convorbire, mai precis la 21 august 1942, ministrul plenipotențiar Gheorghe Davidescu a adresat o telegramă Legației române din Berlin cu următorul conținut: „În urma unei înțelegeri între domnul mareșal Antonescu și ministrul von Killinger, ordinele principale cuprinse în circulara 81.557 din 11 noiembrie 1941 și în mai multe telegrame și adrese ulterioare sunt revocate. Nu veți mai protesta în contra măsurilor eventual luate de autoritățile germane în contra evreilor noștri. Veți binevoi a raporta amănunțit toate măsurile individuale luate arătând regimul ce se stabilește pentru averile acestor evrei și mijloacele de lichidare proiectate sau folosite de autoritățile germane. Veți evita mai ales discuțiuni neplăcute pe această temă. În măsura po-

Grigore Niculescu Buzești în mijlocul unor ziariști

Vicepreședintele Consiliului de Miniștri Mihai Antonescu a decis la 25 ianuarie 1944 că, „pentru toți purtătorii de pașapoarte românești sau cetățenie română în genere, suntem obligați și de legi și de principiile de drept și umanitate să le dăm ocrotire“. În cursul anului 1944

După înfrângerea de la Stalingrad, autoritățile de la București adoptă un „nou curs“ în politica antisemită

Constantin I. Karadja și alți diplomați din cadrul Ministerului Afacerilor Străine au continuat să trimită instrucțiuni atât Legației României la Berlin, cât și celorlalte reprezentanțe diplomatice românești din Reich sau din statele ocupate/controlate de Germania. Prin aceste instrucțiuni se solicita continuarea intervențiilor individuale pe lângă autoritățile germane în vederea eliberării evreilor cu cetățenie română deportați în lagărele de exterminare naziste.

După răsturnarea de la putere a regimului antonescian la 23 august 1944, Constantin I. Karadja a readus în discuție chestiunea protecției consulare a evreilor cetățeni români în perioada 1941 – 1944, cerând în cadrul referatelor din 10, respectiv 17 octombrie 1944, adresate noului ministru al Afacerilor Străine, Grigore Niculescu-Buzești, „să se stabilească și să fie cunoscut cum au înțeles a-și face datoria unii funcționari superiori ai Ministerului care au asumat grave răspunderi în ultimii trei ani. V-am mai reamintit, ceea ce nu puteați ignora, că, în urma unui ordin precis semnat de un funcționar al cărui intim colaborator ați fost mai dăunăzi timp de trei ani, multe sute și chiar mii de cetățeni români evrei au fost deportați și omorâți în mod oribil, averile lor, urcându-se la cel puțin un miliard lei (valoare 1938), fiind răpite de nemți“. În încheiere, Karadja își înainta demisia din cadrul Ministerului Afacerilor Străine, anunțând totodată că nu intenționa să revină în diplomație „atâta timp cât n-am

dovada precisă că se dorește o schimbare radicală a unui sistem pe care n-am încetat de ani de zile să-l stigmatizăm ca fiind în cel mai înalt grad dăunător intereselor superioare ale statului“.

Interpelarea constituia un atac frontal la adresa noului titular al Afacerilor Străine, fapt ce explică rezoluția lapidară, nedreaptă și, în același timp, lipsită de orice bază reală a acestuia: „D[omnu]l Karadja pare a nu-și aduce aminte de faptul că își făcuse un titlu de glorie din a fi retras pașapoartele unui mare număr de evrei cetățeni români din Germania. Convertirea d-sale la ideile umanitare nu pare a fi străină de ultimele evenimente. Se primește demisia. ss. G[rigore] N[iculescu] Buzești. 18.X.1944.“

Ulterior, Karadja a fost reangajat în Ministerul Afacerilor Străine, pentru a redacta un manual diplomatic. Prin decizia ministerială nr. 58.378 din 31 august 1947, postul său de consul general clasa I era suprimat începând cu data de 1 septembrie 1947.

În acest fel se încheia, prematur, o carieră diplomatică. Constantin I. Karadja a dat dovadă de calități excepționale, de o pregătire intelectuală și profesională solidă, de onestitate, de devotament față de statul român și de cetățenii acestuia – indiferent de originea etnică –, toate aceste însușiri permițându-i să facă față cu brio sarcinilor, provocărilor, dificultăților și, nu în ultimul rând, adversităților personale ori instituționale cu care s-a confruntat de-a lungul activității, îndeosebi în cei trei ani în care a condus Direcția Afaceri Consulare din cadrul Ministerului Afacerilor Străine. ■

acești evrei urma să fie deportați în Transnistria; totuși, în urma deciziei mareșalului Ion Antonescu, ei au primit dreptul de a se stabili în orașele capitale de județ.

Autoritățile germane au areluat în toamna anului 1943 internările și deportările evreilor cu cetățenie română din Franța, dar, ca urmare a intervenției prompte a Ministerului Afa-

La demersurile diplomaților români în vederea repatrierii evreilor cu cetățenie română aflați în lagărele de concentrare/exterminare, autoritățile germane au ținut să atragă atenția că „internarea persoanelor în chestiune s-a făcut la o dată când guvernul român ar fi fost de acord cu aceste măsuri luate de autoritățile germane și [...] principial nu se mai poate reveni asupra ei”.

evreu repatriat având asupra sa suma de 3.000 de franci francezi și 200 franci elvețieni. Numărul total al evreilor români din Franța salvați de la deportare și exterminare în urma demersurilor întreprinse de diplomații români s-a cifrat potrivit unor estimări la aproximativ 4.000.

În pofida repatrierii unui număr considerabil de evrei cetățeni români din Germania și statele ocupate/controlate de Reich, ceea ce a echivalat practic cu salvarea lor de la moarte, a rămas nerezolvată chestiunea evreilor deportați de autoritățile naziste în lagărele de exterminare. În legătură cu acest aspect Constantin I. Karadja a în-

tocmit o serie de referate în a doua jumătate a anului 1943, respectiv în cursul anului 1944, prin care a solicitat intervenția autorităților române în vederea repatrierii evreilor cu cetățenie română aflați în lagărele de concentrare/exterminare din Guvernământul general. Așa cum era de așteptat, demersurile individuale întreprinse în acest sens de Legația României la Berlin pe lângă guvernul Reichului au rămas fără rezultat. Mai mult, de fiecare dată, oficialitățile germane au ținut să atragă atenția diplomaților români asupra faptului că „internarea persoanelor în chestiune s-a făcut la o dată când guvernul român ar fi fost de acord cu aceste măsuri luate de autoritățile germane și că internarea evreilor, făcută pe această bază, nu poate fi socotită decât definitivă, și că principial nu se mai poate reveni asupra ei”.

Infiintarea ghetto-ului pentru jidanii din Chișinău

Basarabia noastră românească, păstrând încă urmele cumplite ale războiului de desrobire națională, a rămas vădită în lăgărele vieții. Într-o noapte, așa cum am cunoscut-o înainte de 25 Iunie 1940, jidanii, după ce și-au făcut mamele, distrugând totul în calea lor, dând foc la bisericile și la instituțiile, au fugit împreună cu armatele roșii, — o lăză nebună spre Moscova, spre Urali, spre Siberia și mai departe. Porțile împotriva civilizației și culturii, împotriva religiei creștine, — dar alimentându-se din bestialitatea caracteristică raselor lor din preceptele iudaice, — profanatorii de iocane, în cele din urmă, și-au dat jos masca, arătându-și adevăratele sentimente, „dragostea” față de pașnicul popor român, a toate răbdător. Vreau să ne însemnăm, să ne lăcăm slăgile lor. Ce-i interesant pe ei sudarea vărsată pe ogoarele străbune de către jărâlmăa muncitoare?

Acum le-a sunat cel de al doilea război. Vorba celor: după faptă și răsplată!

D. general Voiculescu, guvernatorul Basarabiei, veghează zi și noapte la bunul mers al noilor vieți care încep. În Chișinău, autoritățile militare și civile au lăsat pentru jidanii rămași, un cartier special, în partea de jos a orașului. Nimeni dintre ei nu are voie să părăsească acest ghetto, decât cu aprobarea comandantului respectiv și numai pentru procurarea de alimente.

Până la soluționarea definitivă a problemei jidovești în Basarabia desrobită, această măsură este cât se poate de binevoitoare și se cere extinsă peste întregul cuprins al platurilor românești, care au avut de suferit de pe urma periculațiilor fără țară. Deoarece jidanii din Chișinău au rămas aici cu scopuri criminale, de a săpa ca și altădată la temelia unității statului nostru național.

Titlu din presa vremii

cerilor Străine, a Legației României la Vichy, precum și a Consulatului general al României la Paris, acestea au fost în scurt timp suspendate. Mai mult, în urma solicitării formulate de autoritățile române, guvernul german s-a declarat de acord să permită repatrierea evreilor cu cetățenie română, fixând în acest scop termenul final de 31 decembrie 1943. În urma acestui aranjament, câteva sute de evrei cu cetățenie română din Franța au fost repatriați în primele luni ale anului 1944. Însoțiți de delegați români, ei au efectuat călătoria de întoarcere cu trenul, traversând teritoriul Germaniei și Ungariei, fiecare

Evrei din detașamentele de muncă în anii războiului

George Enescu și soția, Maria Cantacuzino

Adâncă mea recunoștință, dragă domnule Fenster, și iertare, te rog! Ce e cu cei 3.500 de dolari care trebuia să-mi fie restituiți? Când e vorba să dai, *imediat*. Când e vorba să-i primesc, alt cântec.

Omăgii doamnei, asemeni domnișoarei și toată dragostea,
Georges Enesco

26 Rue de Clichy, Paris (9e)

În 10 iulie 1950

Scumpe Domnule Fenster, din cauza unui ordin absolut de trei - patru săptămâni de oprire, am trebuit să mă supun și să stau liniștit, ceea ce de altminteri mi-a fost, pot spune, o adevărată plăcere să pot în sfârșit și eu respira fără remuscări de conștiință. Însănătoșirea a venit nesperat de repede, însă-n viitor o s-o iau mai domol. Dea Domnul! 69 de ani! Încă mii și mii de mulțumiri pentru toate. Cred că Leopold Mannes a făcut tot necesarul pentru care îi sunt adânc recunoscător.

Era s-o pătesc cu nebăgarea de seamă a domnișoarei Powers. Sper în curând să mă scap de pacostea datoriilor. Spurcată senzație! Și sper cu prudență să-mi duc cu bine toată munca mea. Nu știi ce reconfort mi-ai fost tot timpul, scumpe domnule Fenster. Fii binecuvântat. Omăgii doamnei Fenster. Amintire duduiei. Și domniei tale o caldă strângere de mână,

Georges Enesco

26, Rue de Clichy, Paris (9e)

În 24 septembrie 1950

Scumpe Domnule Fenster,

Temându-mă să am vreun dezagrement cu sănătatea pe drum spre America, am trebuit să renunț la plecarea pentru New York.

Nu știu cum să-ți mulțumesc. Ai fost o adevărată providență pentru mine și Domnul să te blagoslovească, precum și pe ai matală. Vrei să ai bunătatea să-mi dai un mic *aperçu* [evidență, limba franceză] despre ce s-a dat și ce mai am de dat? Din casă mai că nu mă mișc, de prudență.

Poate c-o să găsesc un prilej să-mi plătesc restul de datorii. Știu că prietenii au fost mai

mult ca gentili și le-am scris grațitudinea mea. Cum să ți-o scriu pe a mea matală?

Crede în caldă mea prietenie,

Georges Enesco

26, Rue de Clichy, Paris (9e)

Îmi face o deosebită plăcere să folosesc acest prilej spre a exprima aici sentimentul de profundă afecțiune și încrezătoare grațitudine care, de atâția ani, mă leagă de loialul și admirabilul prieten, domnul Ovidiu Fenster. De un devotament cu adevărat filial pentru soția mea, principesa Maria Cantacuzino, el rămâne în tradiția răposatului său tată, fostul contabil șef al familiei soției mele, păstrând pentru noi aceleași sentimente de bunătate, de sensibilitate, de ajutor în momente dificile ale vieții noastre. Mai trebuie să insist asupra sentimentelor ce avem pentru el?

Nădăjduiesc din toată inima că marea și generoasă Americă, al cărei cetățean e azi, va recunoaște și va răsplăti însușirile inteligenței deosebite ale domnului Ovidiu Fenster, ca și trăsăturile sale de caracter și de inimă cu adevărat excepționale.

Georges Enesco

Septembrie 1951

26, Rue de Clichy, Paris (9e)

Dragă Domnule Fenster,

În fine, am putut să-mi achit ultima datorie, căci domnul Hinkle (av. de la Glacière, Bellevue, Seine et Oise) a avut amabilitatea să se însărcineze de a vă remite ultimii 1.000 de dolari. Dar francul francez a scăzut cu aproape 12%! Uf! Și iartă-mă că am întârziat atâta, dar n-am vrut să rămân fără o mică provizie, pentru orice eventualitate.

Recunoștința mea întregă față de dumneata și de atât de binevoitorii și răbdătorii împrumutători. Și toată afecțiunea noastră sinceră față de draga familie Fenster.

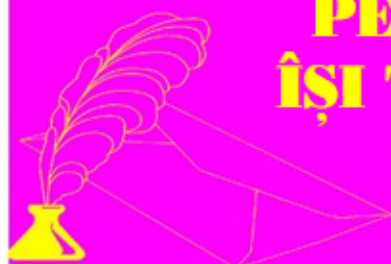
Georges Enesco

Cu elevul său, Yehudi Menuhin

PE VREMURI OAMENII ÎȘI TRIMITEAU SCRISORI

GEORGETA FILITTI

Războaiele sunt jaloane cumplite în istoria omenirii. Așa a fost și cel desfășurat între 1939 și 1945. Mai ales lumea Europei Răsăritene a căpătat altă înfățișare: schimbări politice, noi sfere de influență, persecuții, închisori, încercări disperate de salvare. Din aceste țări în curs de sovietizare, între care și România, au reușit să se autoexileze câteva sute de persoane. Spre un viitor incert, de obicei plin de privațiuni. Cazul lui George Enescu rămâne până astăzi emblematic pentru ce înseamnă răsturnările politice în viața unui om de geniu. Adulat în țară, omagiat în străinătate, apropiindu-se, o vreme, de ocupantul sovietic, pe terenul universal al muzicii, George Enescu simte curând că nu-și mai găsește locul în propria țară.

Un mănunchi de scrisori adresate lui Ovidiu Fenster, om de casă al familiei Cantacuzino, stabilit în S.U.A., dezvăluie precaritatea traiului dus în străinătate de George Enescu în primii ani postbelici.

După moartea muzicianului, recuperarea memoriei sale devine o preocupare constantă la București. Cel mai devotat personaj a rămas fostul său secretar, mai apoi director al muzeului ce îi va purta numele, avocatul Romeo Drăghici. Scrisoarea adresată unei violoniste în 1968 este grăitoare în acest sens.

Pieseile provin dintr-o arhivă particulară. Ultimele cinci scrisori le-am tradus din limba franceză.

Urbana Lincoln Hotel
Gordon F. Kamerer manager
Urbana, Illinois

În 8 aprilie 1950

Scumpe Domnule Fenster,

Din păcate n-am să fiu la New York via Chicago decât în ziua de 2 mai (marți) și n-o să am decât două zile înainte de a pleca în Franța.

Adevărat că sosesc dimineața, nu știu însă bine la ce oră. Îmi voi permite să-ți telegrafiez precis sosirea (la Grand Central, bineînțeles).

Așa că vin să te rog din inimă să m-ajuti. Cel dintâi lucru, să luăm un *rendez-vous* cu dl. John H. Meyer pentru a merge cu el la *Income tax* [fiscul american] pentru a obține permisul de imbarcare. A propoz de John H. Meyer, îi dătoresc 150 de dolari pentru servicii. Vrei

să fii bun să-i dai din banii lăsați la mata? Mulțumesc.

Te rog să treci la domnișoara Powers (Columbia Artists Management Inc. 1/3 West 57 Street N.Y.C. (Steinway Bdg) room 1009) s-o întrebi dacă a primit cecul de 1.000 de dolari de la Youngstone, pe care nu l-a dat acolo. După decontul pentru *Income tax* și pentru procentele convenite, rog pe domnișoara Powers să-mi prepare un cec pe care să-l pot încasa înainte de plecare.

Dacă nu se găsește cecul la Columbia, atunci la Hearst (N.C.A.C. 7115th Ave N.Y.C.); despre acesta, și domnișoarei Powers. Rog foarte mult să scrii pe toate fișele de la bagaje numele meu, al vaporului, data plecării, destinația, nr. cabinei. Am un cufăr mare, o valiză mare, un sac negru, două ghiozdane și violina, plus suplimentele pe care o să mi le dai. Iartă-mă, dar sunt ținut pe loc aicea și ultra ocupat.

ÎNSEMNAȚII DIN RĂZBOI

Podul peste Buzău, aruncat în aer de trupele române, și o pagină din jurnal

ȘTEFAN POPESCU-FILUTZĂ

Autorul, medic veterinar, a fost mobilizat în august 1916. Nu a luptat în linia întâi – am aflat din numărul trecut al revistei –, ceea ce nu l-a împiedicat să observe cu durere degringolada retragerii și a refugiului și apoi să-și noteze ceea ce a văzut.

30 Noembrie [1916]

Orașul Ploiești e ocupat de inamic ca și Capitala, de șapte zile. Amândouă au căzut în aceeași zi, ceea ce constituie un fapt foarte grav, deoarece numeroase trenuri de la București, încărcate cu diverse materiale, au fost prinse de dușman. E mare desigur nenorocirea unei ocupațiuni străine, dar ea prin acest fapt a devenit și mai mare.

Ce se va fi petrecut în zona de ocupație? Nimeni nu știe absolut nimic. Până în prezent niciun oraș n-a fost recucerit pentru a putea ști modul cum se poartă inamicul cu populația civilă. Nici un prizonier n-a scăpat pentru a putea afirma pe baze de cunoștințe

sigure cele ce se petrec în zona ocupată. Se pare că prizonierii noștri nici n-au prea avut dorința să scape și, după cum se afirmă, mulți soldați și ofițeri s-au lăsat chiar a fi prinși. Desigur că majoritatea acestora o constituie cei care au strigat mai cu voioșie că trebuie să intrăm negreșit în acțiune contra boșilor pentru a salva împreună cu rușii civilizația lumii de barbaria teutonă.

Ziarele-și încetează apariția în mod complet și opinia publică, deși rău informată deja și până acum, e lipsită chiar și de obișnuința de a mai lua cunoștință de câte un fapt din cele ce se petrec în lume. Toate redacțiile sunt

mutate la Iași, care desigur nu dispune de un mașinism tipografic atât de perfecționat, încât să poată satisface o asemenea nevoie. Fapt e că atmosfera se încarcă de fel de fel de știri, care nu pot fi în niciun fel nici desmintite, nici aprobate.

În gara orașelului Mărășești unde ne aflăm, lume foarte multă venită cu trenurile militare fie din Moldova, unde nu-și putuse găsi loc de refugiu, fie din Muntenia. Din cauza blocării tuturor stațiilor în genere, trenurile stau în gară cu zilele. În lipsa altor știri mai importante constituie un mare eveniment ce e cunoscut în tot orașul faptul că un tren a plecat spre Tecuci sau spre Ba-

Leopold Mannes (stânga), cu Leopold Godowsky, Jr., împreună cu care a creat Kodachrome primul film color translucid

26, Rue de Clichy, Paris (9e)

2 iunie 1953

Dragă domnule Fenster și prieten,

Mulțumită bunăvoinței domnului Hinkle vi se trimit încă 1.000 de dolari, așa că mai rămân doar ultimii 1.000 de dolari pe care sper să-i pot plăti într-un răstimp nu prea îndelungat.

Cum să-ți mulțumesc? Datorită dumitale voi putea, în sfârșit, să privesc oamenii în față.

Draga noastră principesă a fost admirabilă în toată vremea asta, săritoare, răbdătoare și la înălțimea ei însăși, ceea ce nu-i puțin!

Dumitale și dragilor dumitale, toată profunda, nestinsa noastră afecțiune.

Georges Enesco

26, Rue de Clichy, Paris (9e)

30 mai 1954

Dragă Domnule Fenster și prieten,

Mai întâi, ce faci dumneata și draga dumitale familie? Sper că foarte bine.

Și acum, principesa m-a însărcinat să-ți spun că sunt de acord ca ea să primească un dar prietenesc. E absolut liberă s-o facă, deoarece ea și cu mine suntem [sub] regimul separării [bunurilor]. Datoria pe care am ținut s-o lichidez fiind a mea, față de domnul Malaxa care a fost atât de amabil și a salvat situația creată de Vămăstresco, am o profundă recunoștință personală [text rupt].

Și dumitale îți spun din nou mulțumesc pentru că m-ai ajutat să trec peste acest moment greu și totdeauna te rog să crezi în sentimentele mele de fidelă afecțiune.

Georges Enesco

Romeo Drăghici către Hélène Airoff

Muzeul George Enescu

141 Calea Victoriei

București

București, 6 mai 1968

Doamnă,

De multă vreme încerc să vă aflu adresa pe care, în cele din urmă, am obținut-o prin amabilitatea domnului Fenster.

Îmi îngădui să vă trimit aceste rânduri ca să vă rog să aveți bunăvoința de a-mi trimite o pagină cu amintiri referitoare la marele maestru George Enescu, al cărui secretar am fost în România și sunt întemeietorul muzeului care îi poartă numele.

Știu că i-ați fost elevă și colaboratoare, fiindcă am găsit în documentele ce posed și care îmi servesc să închei munca desfășurată de câțiva ani pentru biografia ilustrului compozitor următoarea precizare: 1949, 23 februarie, Cincinatti, concert cu Hélène Airoff. E o descoperire foarte importantă, deoarece am reușit să-mi procur, cu mari osteneli, aproape toate datele concertelor sale care vor fi incluse în biografie.

Hélène Airoff

Dețin pagini emoționante despre George Enescu scrise și semnate de nume ilustre ca: Pablo Casals, Bruno Walter, Leopold Stokowski, sir John Barbiroli, sir Adrian Boult, Ernst Ansermet, Ionel Perlea, ca și din partea foștilor săi elevi: Y. Menuhin, Ida Haendel, Cristian Ferras, Marie-Claude Theuveny și alții.

Vă mai rog să adăugați o fotografie a dumneavoastră pentru a o pune în vitrina din muzeu, destinată chipurilor foștilor săi elevi, semnate de ei, ca și programele concertelor dumneavoastră cu Maestrul.

În același timp îndrăznesc să vă rog să aveți bunăvoința de a-mi procura adresa casei Remington unde Maestrul a înregistrat, în 1949, cele șase sonate solo pentru vioară de J.S. Bach. Se pare că această casă nu mai există și în locul ei funcționează alta. Dacă i-aș avea adresa, aș scrie ca să obțin înregistrările.

Sper, stimată doamnă, că cererile mele vor fi primite favorabil. Vă mulțumesc din suflet și vă rog să primiți respectuoasele mele omagii.

Romeo Drăghici ■

August von Mackensen (1849 - 1945), comandantul armatelor Puterilor Centrale, în gara Focșani

plus nicăieri nici pentru măcar un om. Șoselele, drumurile, străzile orașului sunt arhipline de trupe din care unele vin, altele se duc. Nu e greu de ghicit cum se vor mai hrăni atâtea viețuitoare reduse la întrebuintarea producției pământului Moldovei, atât de neîncăpător pentru această împrejurare. Sunt în afară de peste două sute de mii de cai ai armatei ce vin să consume în plus, în afară de zecimi de mii de vite aduse din calea năvălirii dușmanului peste două milioane de oameni, trupe românești, rusești și populația refugiată, ce vin cu toții să se hrănească din pământul în genere sărac al Moldovei.

La Barcea găsim satul în întregime ocupat de ruși. Sunt câte 20 - 30 într-o casă, al cărei proprietar e în genere înlăturat și trimis să se culce afară în coșarul cu porumb sau în fân, dacă a mai rămas nejeftuit. Loc de dormit pentru soldații noș-

tri nici vorbă. Ei dorm afară în frig și mizerie de nedescris.

Soldații ruși nu țin să-și desmintă apucăturile lor de jefuitori, cu toate că sunt foarte bine aprovizionați și organizați. Această hoardă de soldați grași și robuști, ca niște vite trăite în libertatea primitiv-

tăței, deși pornește în masă în numele „Sfintei Cruci”, nici nu vor să vadă când sătenii noștri le arată icoanele în semn că sunt de aceeași religie ca și ei. Religia la multe popoare nu e decât un mijloc de speculație a maselor. Dacă cultura sufletească nu vine pe altă cale, sălbătăcia nu e atenuată nici prin dogme, nici prin forme religioase. Cine ar fi putut crede că un pravoslavnic rus, mai înveterat ortodox ca multe alte neamuri de aceeași religie, fură tot ce întâlnește în cale: paseri, porci, viței și vite mari și pleacă amenințând cu pușca pe cel care ar îndrăzni să protesteze în numele dreptății, fie el chiar aliatul lui și de aceeași religie cu el. Și cu toate acestea nu e cruce în drum în fața căreia să nu se plece, nu e biserică în fața căreia să nu se închine și nu e icoană pe care să nu o murdărească cu sărutările lui.

Câteva zile după sosirea noastră la Barcea, rușii încep a intra într-o completă retragere. Ei au fost respinși pe tot frontul pe care au operat și au predat orașele R. Sărat și Brăila, așa încât germanii se apropie tot mai mult de linia Focșani - Galați. Coloanele lor merg paralel cu ale noastre în rânduri de câte trei și patru pe o singură șosea, așa fel încât cineva care ar pleca din Barcea spre Tecuci, pe distanța de 11 km, ar trebui să fie un om întreg, ca să poată veni înapoi seara. Șoseaua e atât de dărâmată, încât cu greu se mai poate merge, ea e atât de aglomerată, încât ți-amintește cu durere de ceea ce s-a putut citi despre retragerea armatelor austriece din Galiția la începutul războiului. Pe laturile șoselei se văd numai cai morți, invalizi și bolnavi, care abia își strecoară subreda lor viață prin mizerie și suferință. Toată starea aceasta nu oglindește decât nenorocirea extraordinară în care țara noastră se găsește. Ce rău mai putea un dușman al țării noastre să ne dorească? Dobrogea ocupată de bulgari, Muntenia și Oltenia de germani și Moldova de ruși.

(Va urma)

Prezentare și editare
Traian D. LAZĂR

MEDIEVALA

(Criptografie: 2, 5, 5, 3, 5)

PAVD S S

Laurian BUTURE - Bacău

Soluția integralei MUȘATINII, din nr. 3/2017

C - OMA - D - MR - SURLA - CAPUA - CHIAJNA - ESD - E - REN - BRAU - CAV - R - RO - T - U - IN - BOGDAN - ARON - MAI - I - STABILA - OLT - ALEXANDRU - RC - LOT - O - PS - O - S - N - R - S - A - IOAN - ȘTEFAN - ILIAS - NAUC - OLTEA - PETRU.

Soluția jocului ÎN BALCANI 1877-1878, din nr. 3/2017

IAR ATACĂ RUSIA

(I - ARATA - CA - R - / U - SI - A)

Victime la Mizil, în decembrie 1916, după luptele crâncene duse în încercarea de a opri înaintarea inamicului

cău în cursul unei zile. În gară ca și în oraș întâlnesc cunoștințe la care nu m-aș fi așteptat. Un sentiment deosebit de afecțiune pentru cunoscuți pe care în aceste împrejurări îi simțeam așa de aproape de sufletul meu mă face ca, deși greu bolnav, să caut să-i servesc și să-i ajut în măsura posibilităților, pentru a se putea duce la Tecuci sau în altă parte.

Deși n-am trecut decât cu 20 [întâi scris 30 – n.n.] km zona de apărare Focșani-Nămoloasa-Galați, mizeria și lipsa e [sic!] în complectă desvoltare. Nu se găsește în oraș niciun aliment, nici măcar sare și nici gaz. Un litru de gaz care altădată costa 20 bani și era prin natura lui o substanță respingătoare, acum e păstrat ca și cel mai scump medicament.

Țară agricolă prin excelență, n-are pâine. Țară cu petrol în cantități mari, n-are petrol. Țară cu munți de sare, țară cu de toate, n-are nimic din ce produce, pentru că n-are organizație.

5 Decembrie. Sunt încă bolnav la Mărășești. Stând în casă și neavând ce face, gândurile negre de tot felul îmi trec prin minte. Niciodată poate n-am avut o durere mai mare decât în ziua când prima dată neavând de lucru eram nevoit să mă gândesc departe, peste linia de foc, la toți ai mei și la starea în care se vor fi găsid.

Comunicatele care abia ajung până la noi sunt din zi în zi tot mai palide. Se văd continuu trecând și cu trenul și pe șosele trupe rusești, dar nu se prea vede ajutorul ce ne dau, deoarece în fiecare zi cade câte un oraș. Azi Buzăul, mâine, Slobozia, în altă zi

Urziceni, Călărași etc. Mizilul se zice că a fost bombardat și că unele regiuni sunt devenite o ruină. Satele dintre Ploiești – Mizil și de pe dealuri ca și cele de pe șes au fost teatrul luptelor crâncene menite a opri înaintarea prea repede a oștilor germane, înainte de a se retrage toate trupele de pe Valea Buzăului.

Nu știu dacă voi avea puterea să le văd după înapoieria noastră. E greu să vezi în stare de ruină aceea ce altădată era în stare de înflorire și de belșug. Județul Ialomița, care, prin producția lui agricolă mare, putea să întrețină mult timp toată țara și armata, a căzut și el în cea mai mare parte în stăpânirea dușmanului.

De câteva zile plouă în continuu. Pe străzile târgușorului un noroi nemaipomenit. Se învederează tot mai mult că natura însăși a fost contra noastră. Cât timp am avut nevoie de zile ploioase pentru ca inamicul să nu se poată folosi de mașinismul și aeroplanelor sale, a fost cald și frumos, ca la Nissa. Acum, că aproape toată Muntenia și Dobrogea sunt ocupate, timpul rău care ne-ar fi folosit mult începe să apară.

Grozăvia unui război de ocupațiune, cu toate durerile și suferințele tututor, e probabil că n-a putut descrie

nimeni întreagă. E afară din cale de greu să arăți suferințele bolnavilor, bătrânilor, femeilor și copiilor care-și părăsesc căminul și se duc spre necunoscut, nemâncăți, neodihniți, fără îmbrăcăminte, umblând toată ziua prin noroi și frig, în căutarea unui adăpost pe care nu-l găsesc decât cu mare greutate. Casele lor făcute cu muncă sunt ocupate de alții, averea lor e folosită de dușman și când te gândești că toate se fac în numele unei așa-zise demnități de stat, vezi bine că toate noțiunile exacte și firești sunt intervertite spre satisfacerea mândriei bolnave a conducătorilor popoarelor asuprite.

Un singur bun au aceste nenorociri în masă pe care războiul le creează. El turbură organizațiile arhaice care, ca o carapace ce rămâne neconținut în aceleași dimensiuni, oprește acțiunea legilor firești ale progresului social pentru mulțime. Create întotdeauna de conducători, pot dăuna prin a micșora din puterea tocmai celor ce le-au produs. Așa a fost întotdeauna, așa va fi acum.

10 Decembrie. Suntem la Barcea, în jud. Tecuci, la 11 km departe de capitala județului, pe șoseaua Tecuci – Galați. Tot orașul e plin de trupe și de refugiați. Toate câmpiile sunt pline de coloane și de turme de vite retrase din Muntenia. S-ar părea că nu mai e loc în

Piața Unirii din Ploiești, în centru cu Statuia Libertății, unde a avut loc ceremonia de predare a orașului

Într-un comentariu intitulat *Ca-n filme*, M.V. analiza activitatea de guvernator al Californiei a fostului actor Ronald Reagan. Era reprodusă și o fotografie, din revista *Nouveau Candide*, cu Reagan călare pe un cal alb și comentariul respectiv: „Încă un obstacol a fost trecut. Pe un armăsar alb, la Casa Albă?”

Pe plan intern, continuă campania contra fumatului, care înregistrează și primele succese. „Viața infirmă scepticismul celor ce nu cred că fumatul în public poate fi reglementat”, anunță *Scânteia*, și adresează felicitări Ministerului Căilor Ferate, care a creat compartimente pentru fumători și nefumători în toate trenurile.

O altă temă continuată privește activitatea teatrelor. *Scânteia* publică o anchetă pe tema: „Cum este folosit potențialul artistic al teatrelor?”. „O primă observație care se impune în urma cercetării schemelor majorității teatrelor bucureștene o constituie numărul mare de actori angajați”. Regizorul Sică Alexandrescu compară schema de personal a Teatrului Național din București cu cea a unor mari teatre din lume. Burgtheater din Viena are 87 de actori și realizează 20 de premiere, pe două scene, într-o stagiune; Comedia franceză are 54 de actori, prezintă spectacole pe două scene cu un vast repertoriu din clasicii teatrului francez. La noi sunt 107 actori, cu șapte – opt premiere pe cele două scene pe care se joacă. În plus, în schemă sunt 50 de femei, în vreme ce în piesa *O scrisoare pierdută* există un singur rol feminin între cele 11 ale piesei, *Regele Lear* are

Îl recunoașteți pe Ilie Năstase?

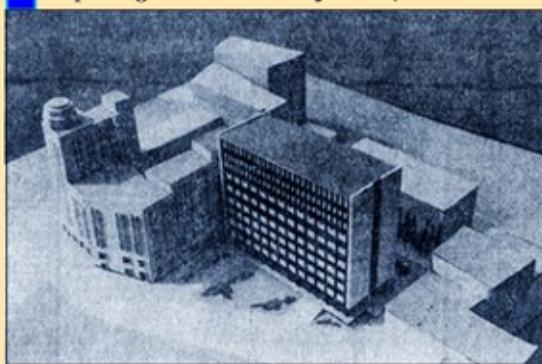
doar trei fete, înconjurate de zeci de roluri masculine, iar în *Răzvan și Vidra* există doar o Vidra. În toate teatrele, pe lângă actorii care joacă, întâlnim și actori care iau salariile și apar rar, în roluri episodice. Nu de puține ori, un actor folosit necorespunzător într-un colectiv teatral își găsește împlinirea la alt teatru. Mihai Berechet citează cazul lui Ion Caramitru, tânăr actor care a jucat la Teatrul Național vreo câțiva ani, primind roluri principale în doar două trei piese. Adevărata împlinire artistică a cunoscut-o abia după ce s-a mutat la Teatrul „Lucia Sturdza Bulandra”. Bineînțeles nu lipsește nici ideea că mulți absolvenți socotesc repartizarea la un teatru din provincie drept un stagiu care trebuie să se încheie cât mai repede, pentru a ajunge apoi la un teatru din București, indiferent dacă acolo mai prind sau nu vreun rol important. Și *România liberă* deplânge, sub titlul *Valori*

actoricești nefolosite, cazurile lui Virgil Ogășanu, adus la Teatrul „Lucia Sturdza Bulandra” de la teatrul din Piatra Neamț și prea puțin folosit sau ale lui George Calboreanu, Eugenia Popovici, Ion Finteșteanu, Elvira Godeanu, Geo Barton sau mai tânăra Draga Olteanu de la Teatrul Național.

Academicianul Emil Condurachi pledează pentru *Cultura generală a specialistului*. „Am

impresia că generațiile de acum 30 sau 40 de ani posedau o cultură generală mai largă, chiar dacă problemele cunoscute nu erau atât de aprofundate ca în prezent. Astăzi, dacă ar trebui să trec din nou examenul de bacalaureat, nu garantez că aș face față cu succes la unele discipline din domeniul științelor exacte,

Macheta noii clădiri ce s-a ridicat în prelungirea Palatului Telefoanelor, azi o ruină

ÎN BUCUREȘTI ACUM 50 ANI

Principalele ziare ale vremii – România liberă (la 5 aprilie), Scânteia și Informația Bucureștiului (ambele la 11 aprilie) anunță apariția unei noi reviste. Iată cum suna anunțul din Scânteia: „În curând va apărea o nouă publicație lunară Magazin istoric – revistă de cultură istorică. Destinată unor categorii largi de cititori, ea va aborda o problematică variată din domeniul istoriei naționale și universale. Istoria patriei, din cele mai vechi timpuri și până în contemporaneitate, mișcarea democratică și revoluționară din țara noastră, locul poporului român în istoria universală, contribuția sa la îmbogățirea patrimoniului cultural al omenirii – iată câteva dintre subiectele care se vor bucura de o susținută atenție în coloanele revistei. În paginile ei, cititorii vor găsi documente și memorii inedite ale unor personalități române și străine, materiale privitoare la culturi și civilizații mai puțin cunoscute, la procese care au făcut vâlvă, la enigme istorice și culise ale diplomației, la episoade ale celui de Al Doilea Război Mondial.

Printre colaboratorii Magazinului istoric se vor număra istorici, scriitori, publiciști, cadre didactice din învățământul de toate gradele, cercetători din institute, de la arhive și muzee, etnografi. Paginile revistei vor fi deschise tuturor celor care se preocupă de probleme privind istoria politică, socială, diplomatică, istoria economiei, științei, tehnicii, culturii.

La început de drum, revista Magazin istoric se adresează cititorilor din întreaga țară, solicitându-le păreri și sugestii asupra profilului și conținutului tematic. Redacția revistei Magazin istoric își exprimă dorința de a întreține o permanentă legătură cu cititorii săi, așteptând de pe acum corespondențe pe adresa: București, raionul 30 Decembrie, str. Academiei nr. 39 – 41.“

La 18 aprilie, cititorii aceluiși ziar aflau că a fost predat la tipar primul număr al revistei *Magazin istoric*. Cu titlul *Un debut de bun augur, Informația Bucureștiului* din 28 aprilie anunța apariția primului număr: „Neîndoios, epuizarea unei reviste în numai două ore de la apariție aduce reală satisfacție realizatorilor ei. A vedea cum o publicație «se smulge din mână» – cum se spune în limbaj redacțional – este un moment ce răsplătește din plin eforturile neîntrerupte ale autorilor, de la prima idee până la cuvântul tipărit prins între două coperte.“

În pagina a cincea a *Scânteii* apărea, în ediția din 22 martie, un scurt anunț: marți după-amiază a sosit în Capitală Richard Nixon, fost vice-președinte al Statelor Unite ale Americii, care face o vizită particulară în țara noastră. Probabil că puțini au intuit atunci semnificația și mai ales consecințele vizitei de trei zile a unui american ce nu avea, în acea clipă, nicio funcție oficială, dar care a fost primit la București cu onorurile cuvenite unui înalt demitar.

Un alt viitor președinte american se bucura de atenția, mult mai puțin binevoitoare, a *Informației Bucureștiului*, din 15 martie.

Un mărtisor pentru 1 Martie

AVENTURA UNUL... TEMPLU

THEO STĂNESCU-STANCIU

„Bine ați venit la Abu Simbel! Cu o mândrie plină de recunoștință, poporul Egiptului vă întâmpină astăzi. Prezența dumneavoastră la această ceremonie, faptul că nu ați dat nicicând înapoi și ați depășit de multe ori limitele ca să ducem la bun sfârșit o sarcină ce ar fi părut aproape oricui imposibilă și unică în istoria omenirii toate acestea dovedesc încă o dată unirea și determinarea pe care am arătat-o cu toții.“

Era 22 septembrie 1968, o zi liniștită de duminică. Ministrul Culturii Tharwat Okasha (1921 – 2012) prezenta întregii lumi noua amplasare a unuia dintre cele mai spectaculoase monumente ale Antichității: ansamblul arheologic de la Abu Simbel. O construcție cu un aspect impresionant și cu o poveste pe măsură.

Reputând victorie după victorie, Ramses al II-lea (*Magazin istoric*, nr. 7/1987), al treilea faraon al celei de-a XIX-a dinastii a Noului Regat, se considera din ce în ce mai mult un nou zeu. O divinitate care-și câștigase, prin sânge și luptă, dreptul de a apărea în panteon, de a i se aduce ofrande.

În sudul țării, în lunca Nilului, la 270 km sud de Assuan, în jurul anului 1240 î.H., faraonul a poruncit ridicarea unui monument care să-l reprezinte. Un monument cum nu mai fusese văzut până atunci și care nici nu va mai putea apărea vreodată! Complexul alcătuit din două temple a fost gândit pentru a omagia personalitatea lui Ramses cel Mare și al primei soții, Nefertari. Cel mai mare, săpat în stâncă pe o lungime de circa 55 m, cu o fațadă de 33 m înălțime și 38 m lățime, era păzit, la propriu, de patru reprezentări ale faraonului la scară uriașă (de peste 20 m). Deasupra intrării era inscripționat numele regelui – Ser-Ma'at-Ra –, iar între picioarele gigantice ale statui au fost

imortalizate cele mai importante personaje din familie: soția, Nefertari, mama, Mut-tuy, alături de opt dintre copii.

Cea de-a doua construcție, situată puțin mai la nord cu circa 150 m, a fost închinată zeiței frumuseții și dragostei, Hathor, și, indirect, celei care îi răpise inima faraonului: Nefertari, „cea de dragul căreia se trezește în fiecare dimineață încă și soarele“! Lucru cu totul și cu totul neobișnuit pentru Egiptul antic, alături de patru reprezentări ale lui Ramses, apăreau și două ale lui Nefertari de aceeași dimensiune cu a soțului și purtând coroana zeiței Sothis, personificarea divină a stelei Sirius.

Secole întregi minunățiile săpate în stâncile de la Abu Simbel au rămas în uitare. Au fost acoperite de praful deșertului și de vântul nemilos al Africii.

La poarta deșertului bate un... arab!

22 martie 1813 – câțiva pași mai departe de traseul obișnuit și uimirea a cuprins chipul

 Marele templu al lui Ramses al II-lea (stânga) și cel al lui Nefertari

dar aş trece cu mai mare succes la cele de cultură generală. Și aceasta nu din cauză că pe vremea studiilor mele liceale nu se învăța temeinic matematică, fizică, chimie etc., ci îndeosebi pentru că astăzi, după părerea mea, în liceu se începe prea repede o anumită specializare în dauna culturii generale [...]

Nu puțini dintre copii și chiar părinți ai acestora înclină să substituie muncii de biblio-

tecă, asidue, rodnice, bine verificate de-a lungul timpurilor, frecventarea regulată a celor înfățișate în perimetrul marelui și micului ecran. Să nu uităm însă că sistemul de a acumula cunoștințe exclusiv prin receptarea vizuală în dauna cunoașterii active, prin lectură, este o gravă primejdie; el favorizează gândirea comodă, superficialitatea, deprinderea de a primi cunoștințe de-a gata, digerată de alții. Pe de altă parte, există tendința, tot atât de periculoasă, ca metoda de a recurge direct la operă să fie substituită prin utilizarea cu predilecție a rezumatului, compilației sau a lucrării de popularizare, sub motiv că acestea ar favoriza mai rapid însușirea unei culturi generale largite."

Surprind știrile despre „faptele antisociale“, cum li se spunea. „Ceea ce se întâmplă în «culisele» celei mai centrale piețe bucureștene poate, într-adevăr, provoca exclamații de spaimă unui om mai slab de înger – citim în *România liberă*. Pe scurt, o faună umană ciudată, certată adesea și cu legea, mișună printre cei veniți la târguiești, încercând cele mai felurite matrapazlăcuri pentru a profita de credulitatea lor. Când unul dintre oamenii pazei și ordinii își face datoria sancționând pe cel prins trăgând pe sfoară cetățenii, ceilalți își ascund mărfurile retrăgându-se... strategic la restaurantul «Calul Bălan»." În stația Regie un grup de tineri a năvălit în tramvaiul 26 pe ușa din față. Un controlor i-a atenționat că nu pe acolo se urcă, însă tinerii nu numai că au refuzat să plătească bilet, dar l-au și luat la bătaie și erau gata să îl arunce din tramvai, în mers. Cu ajutorul cetățenilor, au fost

legitimați. Erau studenți la Politehnică. În sfârșit, o poveste chiar... amuzantă. Câțiva indivizi și-au pus în gând să oprească prima mașină care trece pe la bariera Săftica și să-i jefuiască pe călători. Când s-a apropiat un microbuz, au azvârlit cu sticle în parbriz pentru a-l obliga pe șofer să oprească. Ceea ce acesta a și făcut. Din microbuz au coborât membrii lotului național de box, care se întorceau din cantonament de la Snagov...

În *Scânteia* din 2 martie Mircea Sântimbreanu realizează o anchetă pentru a determina orizontul de cunoștințe istorice al cetățeanului. Una dintre întrebări: de când datează orașul dumneavoastră? Sau a cui este statuia de lângă stația de tramvai Izvor, în fața Arhivelor Statului (era a istoricului Dimitre Onciul)? Puteți deduce concluziile anchetei din aceste răspunsuri. „Ați fost la Golești?“ „De câteva ori pe vară.“ „Ați văzut desigur conacul?“ „Care?“ „Unde a fost ucis Tudor Vladimirescu.“ „A, nu... Mă duc pentru pepeni. Sunt cei mai buni din regiune.“ Sau: „Ați fost la mare?“ „În fiecare vară.“ „Dar la Histria?“ Nouă din zece au înălțat din umeri. Singura diferență față de atunci este că astăzi nu se mai duc la Golești pentru pepeni, îi cumpără din mall.

Pe treptele clădirii aflate la întreținerea străzilor Batiștei și I.L. Caragiale se poate admira un bloc paralelipipedic din piatră pe care sunt sculptați doi lei, având în mijlocul lor capul unei meduze. Întrebat ce este cu această piesă antică, prof.univ. Dumitru Tudor a spus că apariția piesei în mijlocul Bucureștiului este o adevărată enigmă. Crede că a fost adusă cândva din Transilvania, de un colecționar. Este specifică pieselor care au alcătuit mausoleele romane din acea regiune.

Și să încheiem pe un ton vesel. În *Informația Bucureștiului* din 22 martie, caricatura zilei îi aparține lui Neagu Rădulescu. Este un cartuş gol, cu explicația: „Autorul nu a găsit tuș la nicio librărie“.

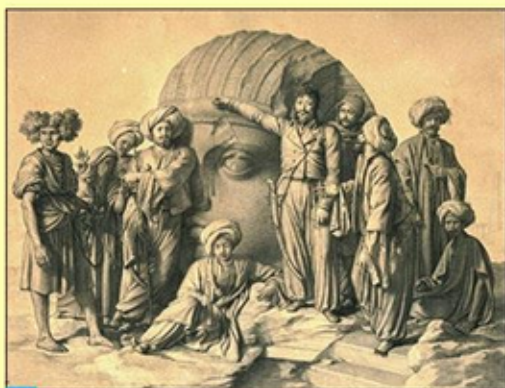
La margine de București

pentru a-i face loc lui Ibrahim ibn Abdallah... Și-a cumpărat o casă în Alep și s-a împrietenit cu un arab creștinat, cei doi petrecând mult timp împreună, trăgând fum de narghilea, depănând vechi legende și studiind Coranul și legile musulmane.

Nicio încercare nu a reușit să-l doboare. Înșelat de nenumărate ori de cei pe care îi angaja pe post de călăuze sau pază de corp, lăsat fără bani sau provizii, obligat să-și petreacă lungi nopți sub cerul înstelat și să mănânce hrana săracă a beduinilor, Ibrahim a cunoscut și fericirea fără margini. În vara lui 1812, în timp ce străbătea drumurile pline de capcane ale Iordaniei, dinspre Nazareth spre Cairo, a plecat urechea la poveștile unor păstori de capre. Cineva descria un oraș spectaculos, care ar fi existat în vremurile de demult. Decis să afle cât era adevăr și cât imaginație, Burckhardt a tocmnit o călăuză să îl conducă acolo, pretextând că voia să aducă un sacrificiu zeilor deșertului. Și, astfel, Petra, misteriosul oraș al poporului semitic al nabateenilor, i se deschidea în fața ochilor. Dar, chiar dacă după vorbă și port, elvețianul reușise să se amestece printre arabi, tot străin rămânea, iar pedeapsa primită de un venetic ce era demascat a fi în căutare de comori antice era uriașă. O scurtă inspecție, o noapte petrecută lângă ruine și... la drum! Nimeni nu trebuia să știe că taina cetății „vechi precum timpul” fusese dezvăluită. Era un secret ce trebuia bine păzit. Iar faima trebuia să aștepte.

În primele zile ale lui septembrie 1812 Cairo și-a deschis, într-un final, porțile și pentru Burckhardt. După câteva luni de pregătire, anul următor avea să ia drumul Nilului. Planificase să ajungă la Dongola, în Sudan. Întâlniri deloc prietenoase cu triburi locale

Desenul realizat în creion de Jean-Pierre Granger în toamna anului 1818 îi înfățișează pe Bernardino Drovetti (ține firul de plumb) și Jean-Jacques Rifaud (în spatele lui)

l-au deturnat și l-au împins mai spre nord, pe pământ egiptean. Abu Simbel i-a ieșit în cale.

Anglia - Franța, meci nul?!

Din nou, nici acea descoperire nu putea să fie făcută publică. Au trecut mai bine de doi ani până când informația a ajuns la urechile primului european: consulul Angliei la Cairo. Vestea a prins rapid aripi: călători din toate colțurile lumii au fost atrași de fascinația coloșilor de la Ebsambal (Abu Simbel). Egiptologul britanic William John Bankes (1786 - 1855) consemna, la 20 octombrie 1815, existența unui „admirabil mic templu, dar și a unui alt monument, cu totul acoperit de nisip”.

O adevărată cursă a antichităților avea să înceapă! Colectionar renumit, italianul Bernardino Drovetti (1776 - 1852) a intrat și el pe fir. Personaj important al regimului napoleonic, a deținut, din 1802, și funcția de prim-consul în Egipt. Din acea poziție, înconjurat de alte personalități ce împărtășeau aceeași pasiune pentru vestigiile trecutului - printre care exploratorul mineralog Frédéric Cailliaud (1787 - 1869) și sculptorul Jean-Jacques Rifaud (1786 - 1852) -, Drovetti a patronat numeroase expediții, printre care și una spre Abu Simbel. Dar, în ciuda tuturor încercărilor, încă niciun european nu a putut pătrunde în interiorul templului scufundat în nisip.

Noul consul, din 1815, al Marii Britanii, Henry Salt (1780 - 1827),

Intrarea în templul lui Ramses al II-lea...

Johann Ludwig Burckhardt

bine ascuns al șicului Ibrahim ibn Abdallah. Cel care crezuse că le văzuse în viață aproape pe toate a rămas copleșit de descoperire. Inițial nu dorise altceva decât să ocolească o vale care îi bloca perspectiva asupra Nilului. Înaintase printre dune și, la un moment dat, piciorul i s-a afundat mult prea adânc în nisip. Ceva nu era în regulă: spirit aventuros, beduinul cu aspect de negustor și-a făcut curaj și și-a dat drumul în necunoscut. Asemenea unei crevase, un perete i s-a arătat în fața ochilor. Șase statui uriașe orna o fațadă care părea să nu se mai termine... Ochii nu îl

ajutau să acopere întreaga imagine, așa că a fost nevoit să ia puțină distanță. Intrigat, a încercat să măsoare din priviri cele descoperite. Nu se așteptase la asemenea dimensiuni: sculpturile păreau a depăși 20 m în înălțime și cam 6,5 m în grosime. Un sentiment puternic de exaltare l-a cuprins pe călătorul care sfidase până atunci legile necruțătoare ale deșertului. Și nu era nici pe departe exaltarea unui novice!

Cel care-și zicea Ibrahim, fiul lui Abdallah, și care vorbea într-o arabă aproape fără de cusur, nu se născuse însă pe acele meleaguri, ci mult mai departe, în Europa, în micuța și friguroasa Elveție.

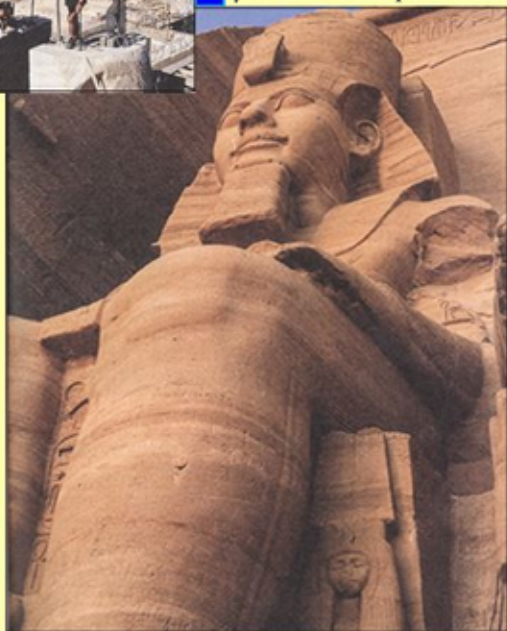
La Lausanne, într-o destul de avută familie de negustori de mătase, cu aproape 30 de ani în urmă, la 24 noiembrie 1784, venea pe lume

Johann Ludwig Burckhardt. Încă din primii ani de viață, Johann le-a dat de înțeles alor săi că nu dorea să preia frâiele afacerii, ci să se dedice învățaturii și călătoriilor. După câțiva ani de studiu la universitățile din Leipzig și Göttingen, tânărul Burckhardt s-a îndreptat spre Anglia, unde a încercat să-și caute o slujbă pe măsură. Până la urmă, s-a angajat la o companie implicată într-un proiect ce viza rezolvarea unor probleme de natură hidrologică de pe cursul Nigerului. Aflarea izvoarelor acestuia îi înfierbântase multe nopți. O expediție în necunoscut – nimic mai potrivit pentru Johann.

Pentru a se pregăti cum se cuvine, elvețianul s-a pus din nou cu burta pe carte. De astă dată, a urmat cursuri de limbă arabă, medicină și științe la Universitatea Cambridge. A început să adopte și stilul vestimentar al popoarelor deșertului, pentru a le înțelege spiritul și a se putea adapta cu mai mare ușurință. În 1809, spre a-și testa cunoștințele, a luat calea Alepului. În drum spre Siria, a făcut o primă escală în Malta, unde a auzit povestea exploratorului german Ulrich Jasper Seetzen (1767 – 1811), al cărui vis fusese descoperirea anticului oraș iordanian Petra. Ajuns în Siria, Johann Ludwig Burckhardt a dispărut,

Statuia lui Ramses al II-lea și detaliu din timpul mutării

1960) și crearea, în amonte, între Egipt și Sudan, a lacului de acumulare Nasser, care a însemnat inundarea a peste un milion de hectare de teren agricol, cu scopul obținerii a 10 miliarde kwh/anual. De atunci, aproape toate vestigiile din zonă au fost în pericol de a fi acoperite în totalitate de ape.

Solidaritatea a reprezentat calea de a face față acestui dezastru de proporții. Primul pas a fost făcut de autoritățile egiptene și sudaneze încă din 1959, când acestea s-au adresat forurilor UNESCO pentru salvarea templelor de la Abu Simbel. Un an mai târziu a fost demarată și o amplă campanie de strângere de fonduri la nivel internațional. Printre cei mai fervenți susținători s-au numărat Mustafa Amer, primul director egiptean al Departamentului de Antichități de la Cairo, și arheologul francez Christiane Desroches Noblecourt (1913 – 2011).

O companie suedeză Vattenbyggnadsbyran a găsit o soluție ingenioasă, dar extrem de complicată, declarată câștigătoare în 1963. Cum întregul complex nu fusese construit efectiv din blocuri de piatră, ci fusese săpat, la propriu, în stâncă, pentru a muta templele era necesară o acțiune de „extragere” a monumentelor. Ușor de gândit, dar extrem de dificil de pus în practică. Planul a preconizat inclusiv tăierea fațadelor în uriașe blocuri de piatră (peste 1.000), ce cântăreau între 20 și 30 de tone. Inginerii implicați au fost nevoiți să rezolve dificultăți nebanuite. Deoarece

Statuie a lui Mut-tuy, aflată la Vatican

templele erau ridicate într-o zonă de nisip poros, nu putea fi utilizat prea mult explozibil. Cele mai masive blocuri de piatră au fost relocalate cu ajutorul buldozerelor. Au fost utilizate ciocane pneumatice de mari dimensiuni, alături de mașini de găurit performante și compresoare.

Templele au fost astfel mutate la o distanță de 200 m și pe un teren mai înalt cu aproximativ 65 m. Dificilă a fost și poziționarea perfectă a construcțiilor, deoarece trebuia să se urmeze aceeași aliniere cu punctele cardinale, pentru a crea senzațiile de iluminare inițiale – cele mai importante statui ale Marelui Templu fuseseră ridicate într-o asemenea modalitate, încât erau bătute de soare în același timp. Dar și amplasarea efectivă a fost permisă doar cu o deviere de +/- 5 mm.

Începând cu anul 1979, Abu Simbel a devenit parte a Patrimoniului Mondial UNESCO. ■

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 15 mai 2017, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an la revista **Magazin istoric**.

– Cine a fost prototipul personajului lady Milford din *Intrigă și iubire*, de Friedrich Schiller?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din luna februarie 2017 este:
La Spitalul Brâncovenesc din București

Premiul de un abonament pe un an la revista *Magazin istoric* a fost câștigat de **domnul Tivadar Bodan, din Târgu Mureș, județul Mureș.**

Abonamentul se efectuează începând cu luna iulie 2017.

Adresa noastră: **Magazin istoric, C.P. 15 – 702, Of. P. 15, sect. 1, București**

Auguste Mariette (în picioare)
și istoricul și teologul
Louis Duchesne

nu putea rămâne nici el mai prejos. Competiția era pe viață și pe moarte, iar Salt l-a angajat pe reputatul călător și arheolog padovan Giovanni Battista Belzoni (1778 – 1823). Nu mai era timp de pierdut, astfel că, într-un interval

de doar un an și jumătate, două expediții au și fost puse pe picioare. Prima a părăsit Cairo în august 1816, iar cea de a doua, în mai 1817. Din păcate, cele dintâi încercări nu au fost încununate de succes. Căutătorii s-au lovit de rezistența unei mase impresionante de nisip. De-abia la începutul lui august 1817, minunea s-a produs. După ce au dat de urma intrării, câțiva membri ai echipei s-au strecurat înăuntru. Belzoni i-a urmat fără ezitare. Ce au descoperit ar fi trebuit să îi lase, la propriu, fără glas: picturi, sculpturi, statui – totul la o scară impresionantă. A fost nevoie să mai treacă încă cinci luni ani, până când Jean-François Champollion (*Magazin istoric*, nr. 2/1968) să decreteze: Abu Simbel a fost opera marelui Ramses al II-lea!

Începând cu acel an, complexul arheologic din inima deșertului a devenit unul dintre cele mai vizitate locuri de pe pământ. În 1828, o expediție franco-toscană, avându-i în frunte pe Champollion și Ippolito Rosellini (1800 – 1843), are ca scop atât traducerea hieroglifelor ce apar pe pereții templelor, cât și realizarea de importante relevee topo-geografice și culegere de legende locale. Din eforturile corelate ale cercetătorilor pasionați o nouă știință începea să stăpânească și să impresioneze: egiptologia!

Câțiva ani mai târziu, și Germania își aduce contribuția. În 1843, arheologul Karl Richard Lepsius (1810 – 1884) a condus o altă prestigioasă echipă, ale cărei realizări au văzut

lumina tiparului în 1848. Odată cu invenția dagherotipului, și primele imagini cu coloșii de la Abu Simbel au făcut înconjurul lumii.

Sub zodia blestemului: nisip și apă!

Însă tot nisipul a rămas, în ciuda tuturor cercetărilor întreprinse, singur stăpânitor. Și, din nefericire, odată cu trecerea timpului, acoperea din nou totul. Un întreprid director al Departamentului de antichități de la Cairo, arheologul francez Auguste Mariette (1821 – 1881) a avut inițiativa unor ample campanii de degajare a fațadelor și a Porții de intrare a Marelui templu, derulate în două etape: în 1857, apoi în 1869.

Încetul cu încetul, Abu Simbel avea să intre în circuitul celor pasionați de aventură și trecut. Din 1892, compania de voiaj Cook a deschis o linie de vapoare cu aburi care aveau ca obiectiv marile temple. Și, în scurt timp, a apărut și competiția: în special cea sudaneză. Însă drumul pe Nil rămânea în continuare destul de complicat.

A fost nevoie de construirea unor diguri. Prima încercare de la Assuan datează din 1902, dar s-a dovedit rapid insuficientă. În 1912, a urmat o înălțare a construcției inițiale cu aproximativ 5 m; apoi, din nou, încă una, de astă dată preconizând acțiuni mai complicate, între 1929 și 1934, care a mai adus 6 m suplimentari.

Nu numai inefficient, ci, de-a dreptul catastrofal pentru Abu Simbel! Nouă luni dintr-un an templele erau scufundate sub ape. Turiștii au dispărut aproape la fel de repede pe cât au și apărut. Și asta mai ales după construcția marelui baraj de la Assuan (începută în

... și în cel al lui Nefertari

MAGAZIN ISTORIC – 50 DE ANI

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1										
2										
3										
4										
5										
6										
7										
8										
9										
10										

ORIZONTAL: 1) Lună a anului 1967 în care a văzut lumina tiparului primul număr al revistei *Magazin istoric*, avându-l redactorșef pe cunoscutul istoric militar Constantin Antip – Oana Bunesco. 2) Cneaz român din secolele XIV – XV, tatăl lui Iancu de Hunedoara, care, pentru faptele sale de arme, a fost înnoobilat în 1409 de regele Sigismund de Luxemburg – Domn al Moldovei (1665 – 1666, 1668 – 1672, 1678) și al Țării Românești (1673 – 1678), care a dus o politică fiscală excesivă, provocând în Moldova răscoala condusă de Mihalcea Hâncu și Apostol Durac (1671 – 1672). 3) Început de epopee! – Animalele preferate de Napoleon Bonaparte, majoritatea fiind daruri împărătești, ce purtau numele unor localități unde a câștigat bătălii – Campion. 4) Aflate în trib! – Oraș

din județul Satu Mare, eliberat de armata română la 25 octombrie 1944, când a izgonit ultimele trupe hitleriste și horthyste de pe teritoriul românesc, eveniment evocat în multe articole din revistă. 5) Om de știință și diplomat român (Constantin ...; 1836 – 1898), care a inițiat, după cum s-a scris în revistă, subscripția publică pentru construirea Ateneului Român – Abreviație pentru „doză minimă reactivă” (med.). 6) Călători veniți din afară în Țările Române, ale căror însemnări, au făcut subiectul multor articole din revistă – Ion Anestin. 7) Acel! – Pasăre răpitoare de la care provine porecla lui Ioan, fiul lui Iancu de Hunedoara. 8) Plantă din nordul Americii de Sud (Guyana) – Popor așezat în Asia Mică, de unde a inițiat numeroase expediții contra Țărilor Române, obligându-le să-i accepte suzeranitatea, subiect prezent în multe numere din revistă (pl.). 9) Inedit – Insula celebrei magiciene Circe. 10) Rege dac (c.82 – 44 î.H.).

VERTICAL: 1) General, erou al Primului Război Mondial, unul dintre artizanii victoriilor armatei române din vara anului 1917, amintit în multe dintre articolele din revistă. 2) Publicist și istoric român (Cristian...; 1932 – 1999), președinte-fondator al Fundației și redactorșef al revistei *Magazin istoric* în perioada 1969 – 1999. 3) Râu în portugheză și spaniolă – Rezervația faunistică în Burkina Faso. 4) Ion Creangă – Croncănit de cioară – Maior român de infanterie (Constantin ...; 1837 – 1877), căzut eroic în luptele de la Rahova, din 7 noiembrie 1877, amintit în multe articole din revistă și în special cu prilejul împlinirii a 100 de ani de la Războiul de Independență. 5) Preot român, greco-catolic, din Transilvania (Vasile...; 1852 – 1922), militant al unirii Transilvaniei cu România – În robă! 6) Nume comun la hinduși – Steag otoman alcătuit din două sau trei cozi albe de cal, atârinate de o lance cu semiluna în vârf. 7) Localitate în S.U.A. – În picup! 8) Ion Dumitrescu – Răsuflare (reg.). 9) Măsura lui Cuza – Domn al Țării Românești (1386 – 1418), eroul luptei de la Rovine, o prezență constantă în paginile revistei. 10) Provincie istorică românească, parte integrantă a Moldovei, trecută prin Pacea din 1812, sub administrația Rusiei, tema multor articole din *Magazin istoric*, în special după 1989.

Dicționar: DMR, UAYE, ARLY, EDIE, ORAT

Gheorghe BRAȘOVEANU

COMITETUL NAȚIONAL ROMÂN. ANUL 1949

Continuăm prezentarea unor documente păstrate în Arhivele de la Hoover Institution on War, Revolution and Peace, grație doamnelor ELENA DANIELSON și LAURA COSOVANU, cu o „Dare de seamă asupra activității Comitetului Național în cursul lunii octombrie 1949”.

1) Sedintele Comitetului.

Comitetul Național s-a întrunit la New York în zilele de 12 și 13 octombrie, precum și în zilele de 26 și 27 octombrie.

Conform hotărârii luate, președinția Comitetului a fost asumată în rotațiune, în ordine alfabetică, de la o sesiune de sedințe la alta. În cursul lunii, dl. Alexandru Cretzianu a exercitat acele funcțiuni până la 13 octombrie și dl. Mihai Fărcășanu de la 13 octombrie la 27 octombrie. Din ziua de 27 octombrie a intrat în funcțiune, ca președinte în exercițiu, dl. Grigore Gafencu.

2) Decesul d-lui Gr. Niculescu-Buzești

Comitetul Național a fost crunt lovit prin încetarea din viață, în urma unei lungi și grele suferințe, a d-lui Gr. Niculescu-Buzești, în ziua de 4 octombrie. Slujba religioasă a înmormântării a avut loc în 6 octombrie. A oficiat părintele Trutză, locțiitorul de episcop român în America, venit de la Cleveland, protoiereul Stănilă, venit de la Youngstown, și părintele Hațieganu.

Un mare număr de personalități politice ale țărilor din Europa Răsăriteană au luat parte la această ceremonie, asociindu-se doliului Comitetului Național. Comitetul Național Bulgar a fost reprezentat de doamna Gh. Dimitrof, soția președintelui Comitetului, aflat în Europa. Comitetul Cehoslovaciei Libere a fost reprezentat de dl. Iosif Czerny, președintele Partidului Țărănist Cehoslovac. Comitetul Național Ungar a fost reprezentat de președintele său, părintele Bela Varga, și de doi membri ai comitetului: d-nii Acsioy și baronul Bakach Bessenyei. Comitetul Sârb din Statele Unite a fost reprezentat de d-nii prof. Dragkovitch și dr. Zyovitch. Partidul Social-Democrat polon în exil a fost reprezentat de dl. Adamczyk. Comitetul American pentru Europa Liberă a fost reprezentat prin dl. Fred Dolbeare, vice-președinte și secretar.

Din partea Uniunii Internaționale Agrare și în lipsa președintelui Mikolajczik, aflat în Europa, a participat dl. Macek, care a ținut o mișcătoare cuvântare.

Au vorbit asemenea părintele Trutză, în numele Episcopiei Ortodoxe Române din Statele Unite și al românilor-americani, dl. Emil Ghilezan, în numele Partidului Național-Țărănesc, dl. Mihai Fărcășanu, în numele Partidului Național Liberal și Social-Democrat, și dl. Constantin Vișoianu, în numele Comitetului Național Român.

Principalele ziare americane, *New York Times* și *New York Herald Tribune*, precum și ziarele româno-americane *America* și *Solia* au publicat articole necrologice în care a fost subliniat rolul pe care l-a jucat Grigore Niculescu-Buzești în pregătirea și executarea actului din 23 August, prin care România și-a reluat locul alături de marile democrații occidentale.

E misiunea în limba română din ziua de 9 octombrie a „Vocii Americii” a fost consacrată în mare parte lui Grigore Niculescu-Buzești. Cu acest prilej s-au difuzat către ascultătorii români părți din cuvântările rostite de d-nii Fărcășanu, Ghilezan și Vișoianu. În omagiul difuzat de „Vocea Americii” s-a subliniat că: „... Adevăratul testament pe care l-a lăsat Grigore Niculescu-Buzești a fost deoțamentul său pentru o realitate unică, realitatea Țării Românești, a independenței ei amenințate, a libertății omului, a demnității umane. Încrederea neșovăitoare pe care a avut-o întotdeauna în eliberarea țării sale și în victoria apropiată a cauzei democratice va rămâne un exemplu pentru toți acei care, dincolo de Cortina de Fier sau în lumea liberă, continuă a duce lupta...” și s-a arătat că: „... Iubirea de neam și de țară de care era însoțit Niculescu-Buzești izvoră din calitățile sale de om, din caracterul său integru și adânc democratic. Aceste calități i-au atras respectul și afecțiunea nu numai a compatrioților săi, dar a tuturor acelor care l-au cunoscut mai deaproape. Americanii care au avut legături cu el l-au apreciat atât pentru probitatea, sinceritatea și generozitatea lui, cât și pentru priceperea sa politică...”.

(Va urma)

CONTENTS (Romanian History) ● Magazin istoric is 50 years old ● I.-A. Pop

Foreigners about the identity and unity of the Romanians ● C. Tănăsioiu Soviet inventory of the treasure returned in 1956 by the U.R.S.S., rediscovered at the National Museum of Art of Romania ● M. Cazacu An unpublished photo and memories about Father Anania ● I.G. Andrei A cartoon about Antonescu – Hitler alliance in a museum from Moscow ● F. Banu Paul Goma and Vlad Georgescu annoys Nicolae Ceausescu ● E. Bădescu Ion I.C. Brătianu at Florica, in an unpublished album ● A. Spănu Andrei Ōțetea is complaining that he was plagiarized ● G. Roșu Arminden, the vegetation feast and drunkards day ● A.-S. Ionescu An unknown album signed by Alexandru Asachi, with drawings that illustrated Romanian army uniforms in the second half of the 19th century ● M. Retegan In 1969 I.Gh. Maurer and N. Ceausescu announces the end of Soviet domination ● O. Vorobchievici Memoirs of a military attaché ● D. Deletant SOE operations in Romania, 1939 – 1941 (III) ● M. Ștefan Memories about 50 years ago ● O. Trașcă, S. Obiziuc Constantin I. Karadja, a „Righteous Among the Nations“ (II) ● G. Filitti Letters from former days: G. Enescu about the inconvenience of the exile ● Șt. Popescu-Filutză, T.D. Lazăr Unpublished notes from the time of the Great War (II) ● In Bucharest, 50 years ago ● Romanian Documents at Hoover Institution (CLXXXIII)

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) ● Журналу «Магазин историк» – 50 лет ● И.-А. Поп

Иностранцы об идентичности и единстве румын ● К. Тăнăсііу Опись предметов румынского клада, возвращённых из СССР в 1956, составленная советскими и вновь обнаруженных в Национальном Художественном Музее Румынии ● М. Казаку Неизвестная фотография и воспоминания о батюшке Анании ● И.Г. Андрей Союз Антонеску – Гитлер в карикатуре из московского музея ● Ф. Бану Паул Гома и Влад Джорджеску раздражают Николае Чаушеску ● Е. Бăдеску Неопубликованный альбом о И.И.К. Брăтиану в имении «Флорика» ● А. Спыну Андрей Оцетея жалуется, что его плагирировал подпольщик ● Дж. Рошу Арминден, день растений и пьянства ● А.-С. Ионеску Неизвестный альбом Александру Асаки с рисунками, изображающими формы военных румынской армии во второй половине 19 в. ● М. Ретеган 1969. И.Г. Маурер и Н. Чаушеску объявляют конец советского господства ● О. Воробкевич Воспоминания военного атташе ● Д. Делетант 1939 – 1941. Британские секретные службы действуют в Румынии (III) ● М. Штефан Воспоминания 50-ей давности ● О. Трашкă, С. Обизіук Константин И. Караджа, «Праведник народов мира» (II) ● Дж. Филитти Когда-то люди посылали письма друг другу: Джордже Энеску о неприятностях изгнания ● Шт. Попеску-Филуцă, Т.Д. Лăзăр Неопубликованные записки о Первой мировой войне (II) ● В Бухаресте, 50 лет тому назад ● Румынские документы в Гуверском Институте (CLXXXIII)

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție (pentru cititorii din București).

Cititorii din străinătate se pot abona direct la redacție, pe adresa Piața Valter Mărcineanu, nr. 1 – 3, sector 1, PO Box 15 – 702, cod 010155, București, România; e-mail: mistoric@gmail.com sau mistoric1967@yahoo.com; cont bancar B.C.R., sucursala Sala Palatului, RO80RNCB0080005630130002 (USD) sau RO15RNCB0080005630130008 (EURO). Plata se poate face prin virament sau cec bancar. Prețul unui abonament pe un an este de 75 EURO sau 90 USD. Vă rugăm să indicați adresa poștală unde doriți să primiți revista și data de la care să înceapă abonamentul

DIALOG CU CITITORII

JUBILEUL REVISTEI

La împlinirea a 50 de ani de existență, mai mulți cititori ai revistei ne-au împărtășit gândurile lor. Am spicuit câteva.

Doresc să vă mulțumesc pentru deosebitul efort de a realiza o revistă extrem de instructivă și pentru minunatele momente petrecute de-a lungul anilor în compania revistei, ne scrie ALEXANDRU CALVOCORESCU, din Constanța.

Cred că puteți fi mândri de a fi cucerit un iubitor de istorie, așa cum și eu sunt mândru a mă număra printre cei care dețin COLECȚIA COMPLETĂ. Aștept revista cu nerăbdare lună de lună, încă de la apariție. Cu prilejul Jubileului vă urez LA MULȚI ANI și putere de muncă, pentru bucuria iubitorilor de istorie.

Domnul AUGUSTIN RUS, un tânăr pensionar, așa cum singur se intitulează, din comuna Budești, județul Bistrița-Năsăud: Cu emoție am recitat primul număr al revistei. Dintre membrii colegiului de redacție l-am avut profesor pe Dumitru Almaș, de la care am autograf pe două cărți scrise de el, *Decebal* și *Frații Buzzești*, cărți ce le păstrez cu

mare grijă. Am trăit să ajung și la acest moment deosebit, de aniversare a revistei, care pentru mine a fost un prețios îndreptar în activitatea didactică de peste 43 de ani. O citesc și acum cu emoție și plăcere, așa cum am făcut-o pe parcursul atâtor ani – își încheie scrisoarea cititorul nostru.

Am răsfocit cu mare bucurie și plăcere primul număr al revistei *Magazin istoric*, din aprilie 1967, acesta fiind și anul nașterii fiului meu, Romulus, bucurie împărtășită de întreaga mea familie. Vă mulțumim și dorim revistei mulți ani!, **ne urează doamna SABINA CENTEA, din Sibiu.**

Domnul VELEA VASILE, din comuna Turcoaia, județul Tulcea: Cu prilejul împlinirii a 50 de ani de la apariția revistei *Magazin istoric*, urez un sincer „La multi ani!” colectivului de redacție al revistei și mult succes în viitor. Posed colecția completă. Din această revistă am învățat și voi învăța istoria neamului românesc și cea universală. *Magazin istoric* i-a învățat pe cititori că „Historia magistra vitae est”.

Este prima mea scrisoare către *Magazin istoric*, **mărturisește domnul ION VOINEA, din Făurei, județul Brăila.**

revistă cu o vârstă frumoasă, doar cu șapte ani mai tânără decât mine și pe care am cunoscut-o „în treacăt”, eu fiind atras de revistele *Tehnium*, *Știință și Tehnică*, *Gazeta matematică și fizică*. De la un timp însă, datorită unui prieten mai în vârstă, la care am văzut o apropiere „bolnăvicioasă” față de publicația dumneavoastră și care m-a invitat să vizitez „magazinul de istorie” ce îl deține, singurul de altfel din Făurei, m-am hotărât să-i răsfoiesc fizic exponatele și cred că mă voi abona on-line, în acest caz avându-l pe el vizitator la colecția mea electronică. Dar tot eu îl voi invita pentru a-și lua sa. Îi sunt recunoscător că m-a trecut deja în rândul cititorilor fideli, împrumutându-mi în mod regulat revista, și mi-a făcut surpriza de a trimite în numele meu răspuns la Blitz-concursul din luna ianuarie 2017.

La împlinirea a 50 de ani de la primul număr al revistei și cu prilejul apariției numărului 600 vă felicit cu toată dragostea, urând întregului colectiv redacțional și tuturor colaboratorilor multă sănătate și o activitate tot mai bogată pentru cunoașterea de către noi a istoriei adevărate.

Dragi cititori, vă puteți asigura continuitatea colecției revistei Magazin istoric prin abonarea la oficiile Poștei Române. Revista Magazin istoric figurează în catalogul Poștei Române, la poziția 19.356.

Revista poate fi ridicată și de la sediul redacției din Piața Valter Mărcăneanu, nr. 1 – 3, etajul 3, camerele 11 – 14, sector 1. Vă punem la dispoziție, cu abonament, și versiunea on-line a revistei www.magazinistoric.ro, unde aveți acces de la primul număr, aprilie 1967.

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele în format tiff sau jpeg pe adresele de e-mail: mistoric@gmail.com și mistoric1967@yahoo.com; de asemenea, să redacteze articolele cu diacritice românești.

magazin istoric

5948384 040074

04